

Obsah:

1. Úvod	5
1.1 Zámer a význam vypracovanej stratégie cestovného ruchu v regióne	5
1.2 Spracovateľ stratégie a spolupracujúce inštitúcie	5
1.3 Metodika spracovania	7
2. Charakteristika cieľového územia	8
2.1 Vymedzenie hraníc cieľového územia	8
2.2 Odôvodnenie výberu cieľového územia	12
2.3 Popis cieľového územia	12
2.4 Väzby cieľového územia na strediská CR Slovenského krasu a susedné regióny z hľadiska cestovného ruchu	17
3. Analýza podmienok rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území	21
3.1 Ochrana životného prostredia	21
3.2 Ponuka cestovného ruchu	22
3.2.1 Primárna ponuka cieľového miesta	23
3.2.1.1 Prírodný potenciál cieľového miesta	28
3.2.1.2 Kultúrno-historický potenciál cieľového miesta	33
3.2.2 Súčasná ponuka cestovného ruchu	38
3.2.2.1 Ubytovacie zariadenia	38
3.2.2.2 Stravovacie zariadenia	40
3.3 Návštevnosť cieľového územia	42
4. Diagnóza, popis problémov a ich príčin	46
4.1 SWOT analýza cestovného ruchu	46
5. Vízia a stratégia rozvoja	50
5.1 Formulácia vízie	50
5.2 Definovanie základných východísk pre riešenie problémov rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území	51
5.3 Strategické rozvojové oblasti a ciele a opatrenia vo väzbe na definované ciele	53
6. Akčný plán	59
6.1 Implementácie, závery a odporúčenia	59
6.2 Hodnotiaci a monitorovací zámer	60
6.3 Návrh realizačného mechanizmu stratégie	61
6.4 Priority akčného plánu rozvoja cestovného ruchu v Slovenskom krase	63
Použitá literatúra	72
Prílohy	74
Príloha č. 1 Dotazník obcí	75
Príloha č. 2 Zoznam vytipovaných historických objektov	91
Príloha č. 3 Kalendár podujatí CR	94

1. Úvod

1.1 Zámer a význam vypracovanej stratégie cestovného ruchu v regióne

Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Národného parku Slovenský kras je vypracovaná v zmysle odporúčaní Stratégie rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky do roku 2013. Tá odporúča prijať ucelené koncepcie rozvoja cestovného ruchu na všetkých úrovniach riadenia cestovného ruchu a na úrovni samosprávnych krajov a regiónov začať so systematickou prípravou koncepčných a rozvojových dokumentov zameraných na rozvoj cestovného ruchu v obciach, cieľových miestach a regiónoch. Základným znakom cestovného ruchu a najmä jeho produktov je ich regionálny charakter. Myslia sa tým osobitosti a zvláštnosti charakterizujúce z pohľadu cestovného ruchu daný, vymedzený región. Zo svojej úrovne Úrad Košického samosprávneho kraja na svojom území vymedzilo viac takýchto z pohľadu cestovného ruchu osobitných a zvláštnych regiónov, centier cestovného ruchu. Jedným z nich je aj región Národného parku Slovenský kras. Cieľové územie leží v južnej časti okresu Rožňava a v juhozápadnej časti okresu Košice - okolie a má výborné predpoklady, vďaka potenciálu národného parku, na letnú a zimnú turistiku, vidiecky cestovný ruch i agroturistiku. V bezprostrednom susedstve národného parku sa nachádza viacero významných historických a kultúrnych pamiatok s možnosťou kombinácie turistiky s mestským a kultúrno-historickým cestovným ruchom. Z pohľadu Úradu Košického samosprávneho kraja, cestovný ruch má pre ekonomiku samosprávneho kraja nezastupiteľné miesto. Priemysel cestovného ruchu je schopný vytvárať pracovné miesta na relatívne odlúčených miestach vidieka ako sú malé obce, významne prispievajúc tak k ich udržateľnej schopnosti, najmä mladej populácie. Ekonomický význam cestovného ruchu pre región Gemera jednoznačne deklarovala aj Vláda Slovenskej republiky na svojom výjazdovom zasadnutí v obci Betliar zo dňa 4. októbra 2006. Vzhľadom na súčasný stav a možnosti cestovného ruchu na území Košického samosprávneho kraja, jeho Úrad si spracovaním stratégií cestovného ruchu pre vybrané centrá cestovného ruchu stanovil nasledovné ciele :

- vykonať analýzu, určiť a zmerať potenciál vybraných centier cestovného ruchu,
- vytvoriť integrovaný manuál pre rozvojové projekty v oblasti cestovného ruchu s ohľadom na možnosti financovania zo štrukturálnych fondov Európskej Únie v programovacom období 2007 – 2013,
- identifikovať a vytvoriť stály dialóg s nositeľmi miestnych strategických rozvojových projektov,
- vytvoriť platformu na odstránenie rozdrobenosti iniciatív pôsobiacich v priebehu realizácie rozvoja cestovného ruchu v regióne,
- spoločným plánovaním prepojiť priority rozvoja Košického samosprávneho kraja s prioritami lokálnych regiónov v oblasti cestovného ruchu.

1.2 Spracovateľ stratégie a spolupracujúce inštitúcie

Iniciátorom prác na Stratégii rozvoja cestovného ruchu v regióne Národného parku Slovenský kras (ďalej len „Stratégia...“) bol Úrad Košického samosprávneho kraja, odbor regionálneho rozvoja. Po odčlenení a osamostatnení referátu cestovného ruchu zodpovednosť za vypracovanie Stratégie prešla na referát cestovného ruchu. Po dohode medzi referátom cestovného ruchu a odborom regionálneho rozvoja do prác na „Stratégii...“ zostalo zapojené vysunuté pracovisko odboru regionálneho rozvoja v Rožňave. Práce na príprave Stratégie sa začali identifikáciou a stretnutím s kľúčovými partnermi z cieľového územia. Na prácach sa zúčastnili uvedené organizácie :

Tabuľka č. 1 **Zoznam kľúčových partnerov**

1.	Združenie obcí Mikroregión Čremošná	M. Jánošdeáková, starostka obce Lipovník, predsedkyňa Združenia, tel.: 058/788 31 11
2.	Združenie obcí Mikroregión Štítnickej doliny	Š. Bašták, starosta obce Slavošovce, predseda Združenia, tel.: 058/788 26 10
3.	Združenie obcí Mikroregión Domica	L. Broda, starosta obce Plešivec, predseda Združenia, tel.: 058/792 11 35
4.	Mesto Rožňava	V. Laciak – primátor mesta, E. Petruchová, Mestský úrad Rožňava, ved. ORR, tel.: 058/7773 214
5.	Mesto Moldava nad Bodvou	I. Zachariáš – primátor mesta
6.	Regionálna rozvojová agentúra Moldava nad Bodvou	E. Petrík, riaditeľ RRA Moldava nad Bodvou, tel.: 0915 921 439
7.	Regionálna rozvojová agentúra Rožňava	M. Boldiš, riaditeľ RRA Rožňava, tel.: 058/ 7331 384
8.	Správa NPSK, Biely kaštieľ	J. Kilík, riaditeľ Správy, tel.: 058/73 26 815
9.	Združenie turizmu Slovenský kras	J. Slovák, predseda Združenia, F. Kardoš, tel.: 0905 445 260
10.	Turistické informačné centrum Rožňava	K. Kohuláková, riaditeľka, tel. : 058/732 81 01
11.	Úrad Košického samosprávneho kraja	A. Didyková, Úrad KSK, Ref. cestovného ruchu, tel.: 055/7268 340 – koordinátorka
12.	Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice n. o.	J. Tešliar, riaditeľ Agentúry, tel.: 055/72 89 317
13.	B – service, Turňa nad Bodvou	L. Bartók, projektový manažér, tel.: 0905 315 949
14.	Občianske združenie Krasturist	K. Vislay, predseda Združenia , tel.: 0910 808 015
15.	Gemerský mládežnícky spolok	J. Kmotrík, predseda, tel.: 0908 474 813
16.	Združenie vidieckeho turizmu Zádiel	K. Flachbartová, predsedkyňa Združenia
17.	Speleologická sprievodcovská služba	J. Stankovič, majiteľ

18.	Združenie gemerských remeselníkov, Krásnohorská Dlhá Lúka	J. Nagy, predseda Združenia
19.	Slovenský cykloklub Slovenský kras	Z. Tömölová, predsedkyňa, tel.: 058/792 1458
20.	Gemerská turisticko - sprievodcovská služba Šerpa	J. Kmotrík, predseda, tel.: 0908 474 813
21.	Regionálne združenie miest a obcí Rudohorie	Iveta Komorová-Hil'ovská, predsedkyňa združenia, tel.: 055/ 4664 416
22.	Kúpele Štós	J. Šimko, riaditeľ kúpeľov, tel.: 055/466 7532
23.	Združenie miest a obcí Údolia Bodvy	I. Zachariáš – primátor mesta Moldava nad Bodvou, predseda Združenia

1.3 Metodika spracovania

Práce na Stratégií rozvoja cestovného ruchu v oblasti Národného parku Slovenský kras boli zahájené dňa 7. 6. 2007 po pracovnej porade pracovníkov odboru regionálneho rozvoja Úradu Košického samosprávneho kraja. Následne dňa 08.06.2007 sa uskutočnila pracovná porada určených pracovníkov ku „Stratégii rozvoja cestovného ruchu v oblasti Národného parku Slovenský kras“. Na pracovnej porade sa vypracoval návrh rozsahu cieľového územia a predbežný obsah spracovanej „Stratégie...“. Na základe týchto skutočností boli vybraní kľúčoví partneri z cieľového územia. Po oslovení kľúčových partnerov došlo k osobným stretnutiam a pracovným rokovaniam, na ktorých sa poskytli základné informácie o cieľoch a zámeroch Úradu KSK spojených s prípravou „Stratégie...“ a dohodlo sa na formách spolupráce. Zoznam kľúčových partnerov je uvedený v tabuľke č.1. S cieľom dosiahnutia maximálneho zapojenia všetkých dôležitých miestnych aktérov a k získaniu čo najširších informácií v spracovanej oblasti bol v dotknutých obciach cieľového územia uskutočnený dotazníkový prieskum. Dotazník a jeho vyhodnotenie je uvedené v prílohe č.1. Na spoznanie problémov a určenie riešení boli využité aj už vypracované tematicky súvisiace materiály zozbierané z cieľového územia vysunutým pracoviskom odboru regionálneho rozvoja KSK v Rožňave za posledných päť rokov. Ich zoznam je uvedený v kapitole Použitá literatúra. Spracovaný návrh „Stratégie...“ bol zaslaný k pripomienkovaniu kľúčovým partnerom z cieľového územia, ako aj predložený verejnosti na pripomienkovanie na webovej stránke Úradu KSK v priebehu mesiaca december 2007.

Vlastný spôsob a metóda spracovania „Stratégie...“ vychádza zo štandardov používaných pri spracovaní obdobných stratégií na území Slovenskej republiky a Európskej Únie. Autori v maximálnej miere rešpektovali „kompatibilitu“ s Programom hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja. Vypracovaná „Stratégia...“ definuje tri základne časti :

Analytická časť

Spracovaná analytická časť slúži predovšetkým ako základná dátová základňa pre ďalšiu prácu. Predstavuje základný súhrn údajov o cestovnom ruchu v cieľovom území. Ako štatistická časť analýzy, tak aj výstupy z jednotlivých šetrení, tvoria hlavné východisko pre analýzu silných a slabých stránok cieľového územia a z veľkej časti i jeho budúcich príležitostí a možných

ohrození. Sú základňou pre definovanie základných východísk pre riešenie problémov rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území.

Strategická časť

Na základe uskutočnených šetrení a dosiahnutých zistení tak o nedostatkoch a existujúcich problémoch, tak aj o rozvojovom potenciáli cieľového územia definovala pracovná skupina strategickú víziu ako celkový pohľad charakterizujúci východziu situáciu v území a ciele, kam sa má v horizonte stratégie dostať. Spolu s analytickou časťou slúžila definovaná vízia pre stanovenie základných východísk pre naplnenie stratégie v cieľovom území a následne k určeniu strategických rozvojových oblastí. Jednotlivé strategické oblasti stratégie cestovného ruchu sú ďalej rozpracované cez globálne a špecifické ciele do tzv. opatrení, ktoré určujú súbor rozvojových aktivít, ktorých prostredníctvom by sa mali dosiahnuť ciele až po naplnenie vízie.

Akčná časť

Táto časť Stratégie uzatvára dokument formou doporučení a záverov, ktoré vyplynuli v priebehu spracovania z jednotlivých prevedených analýz a uskutočnenej verejnej diskusie. Neoddeliteľnou súčasťou akčnej časti je „Akčný plán rozvoja cestovného ruchu“, ktorý obsahuje súbor doporučených projektov, ktorých realizácia by mala viesť k zlepšeniu situácie v cestovnom ruchu v cieľovom území. V akčnej časti sú aj podkapitoly, v ktorých je navrhnutý hodnotiaci a monitorovací zámer ako aj návrh realizačného mechanizmu navrhutej stratégie.

2. Charakteristika cieľového územia

2.1 Vymedzenie hraníc cieľového územia

Cieľové územie spracovanej „Stratégie...“ je zadefinované na územie národného parku, jeho ochranného pásma a príslušného okolia v rámci katastrálneho územia začlenených obcí. Rozprestiera sa v južnej časti Slovenského Rudohoria v juhozápadnej časti východného Slovenska. Má rozlohu 122 664 ha so 72 790 (k 31.12.2007). Z celkového počtu 73 do Stratégie začlenených obcí, národný park zasahuje do katastra 39 obcí, ochranné pásmo do katastra 21 obcí územia Košického samosprávneho kraja. Katastre troch obcí z územia Banskobystrického samosprávneho kraja ležia v ochrannom pásme Národného parku Slovenský kras, ale nie sú zahrnuté do „Stratégie...“. Zoznam začlenených obcí s počtom obyvateľov k 31.12.2006 aj s rozlohou katastrálneho územia je uvedený nižšie v tabuľke č.2. Na mapke č. 1 je cieľové územie s vyznačenými katastrálnymi územiami začlenených obcí s ohľadom na situovanie národného parku.

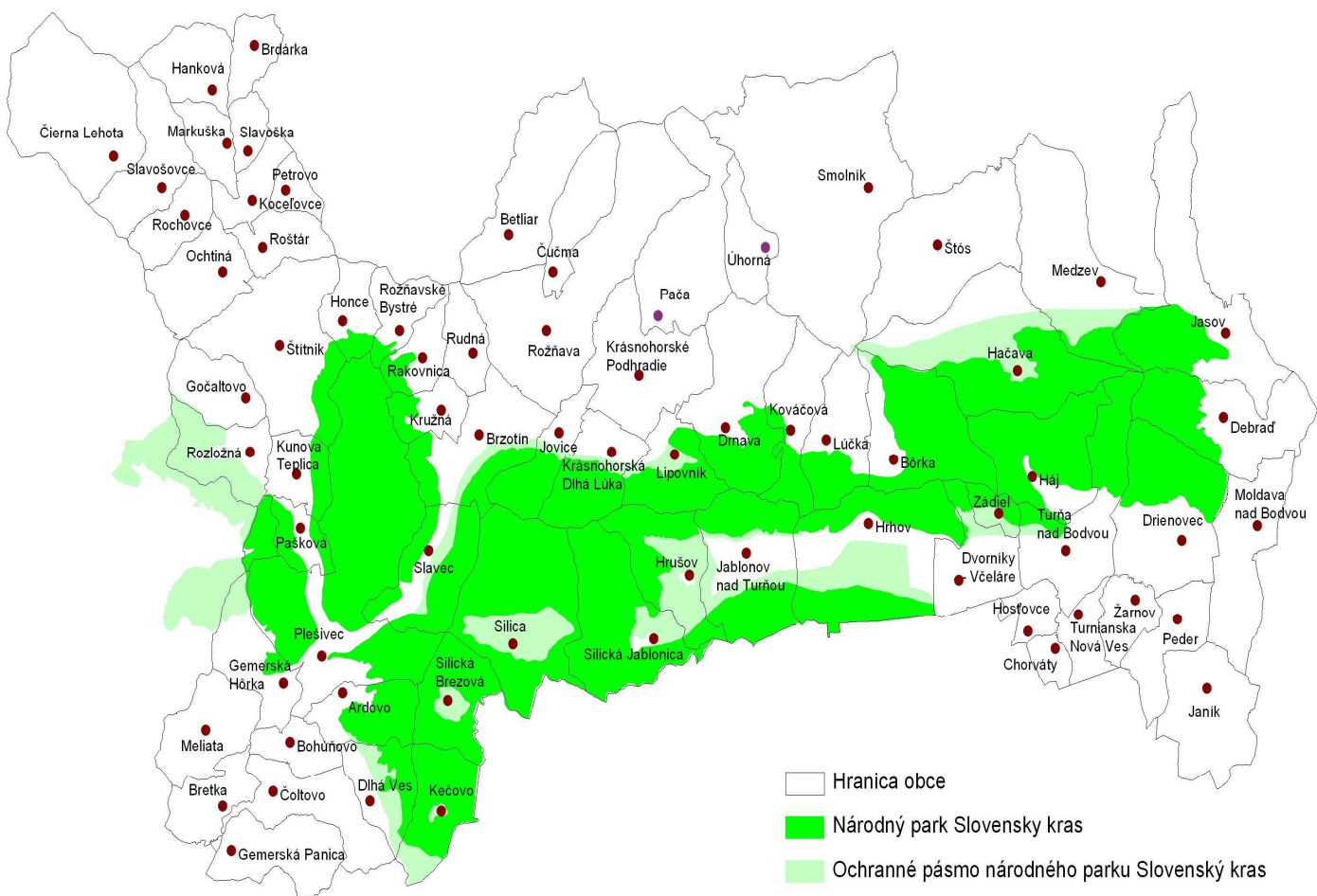
Tabuľka č.2 **Záujmové územie Slovenský kras pre rozvoj cestovného ruchu**

Por. číslo	Kraj, Okres	Názov obce	Počet obyvateľov	Katastrálne územie v ha
1	KSK, Rožňava	Ardovo	172	1123
2	KSK, Rožňava	Betliar	978	2507
3	KSK, Rožňava	Bohúňovo	315	670
4	KSK, Rožňava	Bôrka	470	2376
5	KSK, Rožňava	Brdárka	60	615
6	KSK, Rožňava	Bretka	369	945
7	KSK, Rožňava	Brzotín	1269	2069

8	KSK, Rožňava	Čierna Lehota	591	3186
9	KSK, Rožňava	Čoltovo	468	1548
10	KSK, Rožňava	Čučma	644	1165
11	KSK, Rožňava	Dlhá Ves	605	1077
12	KSK, Rožňava	Drnava	670	2694
13	KSK, Rožňava	Gemerská Hôrka	1342	1287
14	KSK, Rožňava	Gemerská Panica	711	1482
15	KSK, Rožňava	Gočaltovo	252	1065
16	KSK, Rožňava	Hanková	52	1089
17	KSK, Rožňava	Honce	389	801
18	KSK, Rožňava	Hrhov	1181	3609
19	KSK, Rožňava	Hrušov	340	1684
20	KSK, Rožňava	Jablonov nad Turnou	846	2446
21	KSK, Rožňava	Jovice	693	1004
22	KSK, Rožňava	Kečovo	383	1357
23	KSK, Rožňava	Kocel'ovce	256	694
24	KSK, Rožňava	Kováčová	89	1379
25	KSK, Rožňava	Krásnohorská Dlhá Lúka	675	1404
26	KSK, Rožňava	Krásnohorské Podhradie	2525	2313
27	KSK, Rožňava	Kružná	515	695
28	KSK, Rožňava	Kunova Teplica	643	839
29	KSK, Rožňava	Lipovník	507	1275
30	KSK, Rožňava	Lúčka	207	1492
31	KSK, Rožňava	Markuška	182	681
32	KSK, Rožňava	Meliata	220	1446
33	KSK, Rožňava	Ochtiná	553	1443
34	KSK, Rožňava	Pača	653	2558
35	KSK, Rožňava	Pašková	282	601
36	KSK, Rožňava	Petrovo	108	399
37	KSK, Rožňava	Plešivec	2454	6209

38	KSK, Rožňava	Rakovnica	580	712
39	KSK, Rožňava	Rochovce	333	833
40	KSK, Rožňava	Roštár	539	847
41	KSK, Rožňava	Rozložná	196	1261
42	KSK, Rožňava	Rožňava	19 231	4543
43	KSK, Rožňava	Rožňavské Bystré	591	795
44	KSK, Rožňava	Rudná	732	740
45	KSK, Rožňava	Silica	568	3462
46	KSK, Rožňava	Silická Brezová	190	1137
47	KSK, Rožňava	Silická Jablonica	225	2552
48	KSK, Rožňava	Slavec - Vidová	473	1743
49	KSK, Rožňava	Slavoška	124	438
50	KSK, Rožňava	Slavošovce	1835	1554
51	KSK, Rožňava	Štítnik	1508	3455
52	KSK, Košice okolie	Debrad'	372	2387
53	KSK, Košice okolie	Drienovec	1787	2809
54	KSK, Košice okolie	Dvorníky - Včeláre	438	1362
55	KSK, Košice okolie	Hačava	224	3690
56	KSK, Košice okolie	Háj	274	2136
57	KSK, Košice okolie	Host'ovce	193	483
58	KSK, Košice okolie	Chorváty	100	330
59	KSK, Košice okolie	Janík	572	1987
60	KSK, Košice okolie	Jasov	2890	3578
61	KSK, Košice okolie	Medzev	3776	3222
62	KSK, Košice okolie	Moldava nad Bodvou	9899	1962
63	KSK, Košice okolie	Péder	402	1128
64	KSK, Košice okolie	Štós	762	3148
65	KSK, Košice okolie	Turna nad Bodvou	3359	2332
66	KSK, Košice okolie	Turnianska Nová Ves	362	642
67	KSK, Košice okolie	Zádiel	193	351

68	KSK, Košice okolie	Žarnov	423	720
69	KSK, Gelnica	Smolník	1263	6898
70	KSK, Gelnica	Úhorná	154	883
71	BBSK, Revúca	Gemerské Teplice	389	1272
72	BBSK, Revúca	Gemerský Sad	313	1218
73	BBSK, Revúca	Hucín	780	1256
		Spolu	78 719	127 093

Mapka č.1 – cieľové územie

2.2 Odôvodnenie výberu cieľového územia

Samotné územie národného parku a jeho ochranného pásma je vymedzené nariadením vlády Slovenskej republiky č. 101/2002 Z.z., ktorým sa vyhlásil Národný park Slovenský kras. Rozloha Národného parku je 34 611 ha a ochranného pásma 11 742 ha. Ohraničujú ho nasledovné zemepisné súradnice: 48° 27' - 48° 42' severnej zemepisnej šírky a 20°14' - 21°00' východnej zemepisnej dĺžky. Územie sa tiahne pozdĺž štátnej hranice s Maďarskom a pozostáva z troch od seba oddelených častí, ktoré tvoria krasové planiny. Sú to samostatné planiny Koniarska, Plešivská, ďalej Silická planina, Horný a Dolný vrch, Zádielska a Jasovská planina. Jadro cieľového územia je teda tvorené samotným územím Národného parku Slovenský kras a jeho ochranným pásmom. Pri určení výslednej rozlohy a vonkajších hraníc cieľového územia sme vzali do úvahy nasledovné činitele :

1. Rešpektovali sme územnú celistvosť Košického samosprávneho kraja. Územie Národného parku Slovenský kras na západe je ohraničené ochranným pásmom na území Banskobystrického samosprávneho kraja, na katastrálnych územiach obcí Gemerská Teplica, Gemerská Milhosť a Gemerský Sad. Avšak pre úplnosť uvedené obce boli zaradené do cieľového územia spracovanej Stratégie (vid' tabuľku č. 2). Všetky tri obce sú členmi Združenia obcí mikroregiónu Pod Mutňou.
2. Dôsledne sme zachovali princíp celistvosti katastrálneho územia začlenenej obce. Čiže do cieľového územia sme začlenili obec aj s jej celým katastrálnym územím.
3. Národný park Slovenský kras so začleneným okolím vďaka svojej rozmanitosti patrí k najkrajším oblastiam Slovenska. Jej súčasťou sú osobitne chránené územia, vzácne biotopy, jedinečné prírodné spoločenstvá, špecifické lokality, jaskyne a priepasti. V zmysle zákona NR SR č .543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov (Ďalej len zákon o ochrane prírody a krajiny), platí pre územie národných parkov s 3. stupňom ochrany viacero zákazov. Ochranu prírody a krajiny zabezpečuje Správa NP Slovenský kras so sídlom v Brzotíne. **Primárnou a najdôležitejšou funkciou Národného parku je ochrana a zachovanie biodiverzity a prírodného genofondu.** Aktivity cestovného ruchu sú národným parkom podporované, ale usmerňované do príľahlých území viazaných na hranice a ochranné pásma NP Slovenský kras. Všetky aktivity je potrebné konzultovať priamo so správou NP Slovenský kras, resp. s príslušnými orgánmi v oblasti životného prostredia – obvodné úrady Rožňava, Košice – okolie a krajský úrad ŽP v Košiciach.
4. Do cieľového územia boli začlenené centrá cestovného ruchu ako mestá Rožňava a Moldava nad Bodvou a obce Plešivec, Štítnik, Krásnohorské Podhradie, Betliar a Štós. Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Národného parku Slovenského krasu týmto zahŕňa i blízko ležiace prirodzené centrá cestovného ruchu vo vyčlenenej oblasti Slovenského krasu.
5. Pri zaradovaní obcí do cieľového územia sme v maximálne možnej miere brali ohľad na už existujúce spoločenské a hospodárske väzby v mikroregionálnom meradle. To znamená, že na cieľové územie je možné sa pozeráť aj ako na územie pozostávajúce z územia mikroregiónov: Domica, Štítnická dolina, Čremošná a Združenie miest a obcí údolia Bodvy. Každý z uvedených mikroregiónov a združenia miest a obcí má vypracovaný spoločný rozvojový plán a bolo by administratívnou chybou deliť ich podľa blízkosti alebo vzdialenosti k územiu Národného parku.

2.3 Popis cieľového územia

Prírodné danosti

Dominantou cieľového územia je Národný park Slovenský kras. Pozostáva zo siedmich od seba oddelených častí, ktoré tvoria krasové planiny. Sú to samostatné planiny Koniarska, Plešivská, ďalej Silická planina, Horný a Dolný vrch, Zádielska a Jasovská planina.

Súčasťou národného parku sú osobitne chránené územia. Ide o vzácne biotopy, ohrozené spoločenstvá, špecifické lokality, jaskyne a priepasti. Svojou rozlohou sú to menšie územia s najzachovalejšími geobiocenózami, ktoré sú z hľadiska ochrany prírody najcennejšie. Územie je domovom unikátnych rastlinných aj živočíšnych druhov. Zo živočíšnych druhov sa v parku vyskytuje 12 druhov obojživelníkov, 11 druhov plazov, 218 druhov vtáctva a 71 druhov cicavcov, ktoré sú zaradené do červenej knihy ohrozených druhov.

Na území národného parku je vyhlásených 10 národných prírodných rezervácií, 6 prírodných rezervácií, 16 národných prírodných pamiatok a veľký počet prírodných pamiatok, prevažne jaskýň. Útroby krasového územia ich ukrývajú asi 800 – sú rôznej veľkosti, rôznych foriem a daností. Najkrajšia časť podzemného územia je jaskynná sústava, ktorá prechádza pod štátnou hranicou a tvorí 25 km dlhý celok s jaskyňou Domica na slovenskej strane a jaskyne Baradla na maďarskej strane.

Krasové územie bolo vyhlásené za chránenú krajinnú oblasť v roku 1973, v roku 1977 zaradené do siete biosférických rezervácií v rámci programu Človek a biosféra, ktorý usmerňuje UNESCO a 1.3.2002 bolo územie vyhlásené za národný park.

V Kúpeľoch Štós je kultúrna pamiatka Kúpeľný park, ktorý je podľa charty historickou záhradou.

Dejiny cieľového územia

Historické územie Gemersko–turnianskeho (súčasnú územie národného parku Aggtelek a národného parku Slovenský kras) má rozlohu 127 093 ha a je najväčším krasovým územím Západných Karpát. Podľa bohatých archeologických nálezov bolo cieľové územie plynulo osídlené ľuďmi od praveku až do mladšej doby kamenej. V okolí už v 11. storočí boli využívané vysoké pece, o čom svedčia aj početné názvy obcí uchovávaliace do dnešných dní pamiatky na remeslá predkov. Z horských úbočí dolovanej železnej rudy vyrábali zbrane a predmety každodennej potreby.

O početnej skupine obcí prvé písomné zmienky pochádzajú z 13. storočia. V búrlivom víre dejín sa stalo, že sa obec na určitú dobu vyľudnila, ale vidiek stále ožil a zaľudnil sa. Pozoruhodné sú kostoly, ktoré sa postavili najmä 18.- 19. storočí, ale nie jeden z nich skrýva časti pochádzajúce až zo stredoveku. Zvláštnu pozornosť si zasluhujú cintoríny reformovanej cirkvi z dreva vyrezávanými pamätnými stĺpmi a zachované pamiatky ľudovej architektúry, ktoré svojou vzácnosťou môžu znamenať kľúč k budúcnosti.

Obživu obyvateľstva cez storočia zabezpečovala tradičná výroba dreveného uhlia, páleného vápna, ťažba a spracovanie dreva, pestovanie ovocia a hrozna, chov dobytka a včelárstvo. Najmä pestovanie hrozna má svoje historické korene, územie bolo od 9. storočia do konca 19. storočia známou vinárskou oblasťou.

Demografia

Cieľové územie je osídlené 72 790 (k 31.12.2007) obyvateľmi. Priemerná hustota obyvateľstva je približne 68 obyvateľov / 1 km². Bývanie je prevažne sústredené do rodinných domov, ktoré predstavujú okolo 60 % z celkového počtu obývaných bytov, pričom bytová výstavba bola sústredená do centier a stredísk osídlenia.

Charakteristickými znakmi demografického vývoja bolo spomalené tempo prirodzeného prírastku a vyššie saldo migrácie obyvateľstva mimo hodnoteného územia. Nepriaznivé demografické ukazovatele, malá pôrodnosť a vysoká úmrtnosť zaraďujú región medzi najzaostalejšie oblasti krajiny. Veková štruktúra obyvateľstva má niekoľko desaťročí vyrovnaný charakter so zvýšeným podielom osôb v produktívnom veku. Ekonomicky patrí cieľové územie k oblasti postihnutej ťažkou depresiou, v dôsledku vyššej emigrácie obyvateľstva a nízkeho prirodzeného prírastku.

V súčasnosti obyvatelia nachádzajú svoje uplatnenie najmä v priemysle a stavebnej výrobe, 42,6 % zo všetkých ekonomicky aktívnych osôb, v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve 18,2 % a v ostatných nevýrobných odvetviach 19,2 %. Najvyšší prírastok v zamestnanosti evidujeme v odvetviach cestovného ruchu, predaja a prenájmu nehnuteľností a obchodných služieb. Rápidny pokles zamestnanosti nastal v agrosektore.

Nezamestnanosť je v regióne dlhodobo najhorším makroekonomickým ukazovateľom a v blízkej minulosti dosahoval v priemere 25 % celkového počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Je nutné spomenúť vysoký pomer rómskeho obyvateľstva, priemerne dosahuje 10 %, ale sú obce kde tento pomer dosahuje aj 70-90 %. Ich integrácia je veľmi ťažká úloha. Len v dvoch obciach nežijú Rómovia. Prírastok obyvateľstva je možné zaznamenať výlučne len v obciach, kde žijú Rómovia.

Poľnohospodárstvo

Z celkovej výmery oblasti Slovenského krasu je 33,45 % poľnohospodárskej pôdy. Poľnohospodárska pôda na planinách má väčšinou charakter lúk a pasienkov, až na oblasť Silice a Silickej Brezovej. Na úpätí svahov planín je rozšírené vinohradníctvo.

Trvale trávnaté porasty v rámci chránenej oblasti sú využívané na pasenie oviec a mladého hovädzieho dobytku. Závažným problémom je nedostatočne organizované využívanie trvalo trávnatých porastov. Je nutné pravidelne zabezpečovať ošetrovanie týchto porastov, aby nedochádzalo k samozalesneniu a k likvidácii celých rastlinných spoločenstiev.

Pôda na území Slovenského krasu je najviac vystavená vodnej erózii. Je veľmi ohrozená na svahovitejších a odlesnených plochách alebo pri jednostrannom pestovaní plodín a to hlavne po prudkých dažďoch.

Poľnohospodárska pôda je výhodná na pestovanie ekopotravín. Bude potrebné utlmiť proces chemizácie v poľnohospodárstve, aby výroba ekologických produktov bola nosným cieľom, na ktorý región má predpoklady. Pre pestovanie na ornej pôde sú charakteristické kultúry s krátkym vegetačným obdobím a nízkou náročnosťou na svetlo ako ovos, jačmeň, kukurica a zemiaky. V okolí obcí sa pestuje ovocie a hrozno. Sú ešte miesta kde sa udržala tradičná poľnohospodárska výroba na malých parcelách, zachovávajúca ráz krajiny a chrániaca prírodné prostredie. Tieto miesta sú dôležité a sú najvhodnejšie na produkciu biopotravín.

Závažným problémom je aj neporiadok v poľnohospodárskych objektoch pri uskladňovaní chemických prípravkov a odstraňovaní ich obalov.

Na území bol do II. svetovej vojny významný chov dobytku. Boli vysoké stavy koní, rožného statku, oviec a kôz, ale v dôsledku nepriaznivých trendov dneška sú ukazovatele aj tu nepriaznivé. Vážnym problémom je samozalesňovanie.

Lesné hospodárstvo

Pozemky lesného pôdneho fondu pokrývajú 58,7 % plochy územia Slovenského krasu. Z hľadiska druhovej (drevinovej) skladby lesov najväčšiu plochu pokrývajú listnaté lesy, lesy zmiešané a ihličnaté. Podľa jednotlivých drevín najväčšie zastúpenie má buk, smrek, hrab, dub, jelša, borovica, smrekovec a javor.

Lesné porasty z hľadiska funkcií, ktoré prednostne zabezpečujú sa členia na hospodárske lesy, ochranné lesy, lesy osobitného určenia a plochy určené na zalesnenie. Pri hodnotení zdravotného stavu lesných porastov na území Slovenského krasu, možno konštatovať, že je zhoršený v dôsledku pôsobenia emisií z diaľkového prenosu a následne k nim na mnohých lokalitách pristupujú aj hubové choroby.

Priemyselná výroba

Priemyselná výroba v cieľovom území je aj dnes zastúpená primárnym a spracovateľským priemyslom. V menšom rozsahu je prítomný strojársky, textilný a potravinársky priemysel. Napriek snahe o rozvoj spracovateľského a ťažobného priemyslu patrí územie Slovenského krasu ku stagnujúcim. Životaschopné sú predovšetkým firmy zahraničných investorov.

Z analýzy polohy vyplýva, že sa riešené územie môže stať strediskom ekonomických aktivít. Z prírodných daností územia je možné predpokladať, že aktivity budú zamerané predovšetkým na terciárny sektor s akcentom na cestovný ruch. Avšak terciárny sektor je nedostatočne infraštruktúrne vybudovaný a pracuje v ňom len tretina ekonomicky aktívneho obyvateľstva.

Z ekonomického hľadiska sa oblasť Slovenského krasu vyznačuje rozvinutým ťažobným priemyslom a spracovaním nerastných surovín. Ostatné druhy priemyselnej výroby sú v oblasti Slovenského krasu málo rozvinuté. Jej rozmiestnenie úzko súvisí s rozčlenením osídlenia, ktoré sa sústredilo do kotlín a dolín. Na území vlastnej oblasti Národného parku Slovenský kras sa nenachádza žiadny priemyselný závod, iba v ochrannom pásme a mimo neho bolo vybudovaných niekoľko prevádzok s väčším alebo menším vplyvom na prírodu národného parku.

Charakteristická pre túto oblasť je existencia takmer výlučne drevárskej prvovýroby – pily a gátre, obrovský nepomer v kapacite a možnostiach spracovania listnatého a ihličnatého dreva, absolútny nedostatok finálnej drevárskej výroby (nábytok, podlahoviny, chatky atď.), čo je v ostrom protiklade k surovinovej základni a zároveň dáva odpoveď akým smerom by sa mal ďalší rozvoj drevárskeho a spracovateľského priemyslu rozvíjať.

Južnou časťou národného parku prechádzajú diaľkové vedenia a energovody medzinárodného významu. Ide predovšetkým o 440 kV vedenie elektrickej energie, ktoré je súčasťou diaľkového systému medzinárodného významu. Územím prechádza ropovod Družba, medzištátny plynovod a štyri zväčša súbežné línie tranzitného plynovodu. Neďaleko Jablonova nad Turňou bola vybudovaná kompresorová stanica, ktorá zabezpečuje prepravu plynu líniami tranzitného plynovodu. Okrem už spomenutých energetických vedení VVN, územím prebieha viacero vedení vysokého napätia elektrickej energie lokálneho významu.

Priemysel, energetika a doprava, rovnako ako aj ťažba nerastných surovín majú okrem svojho hospodárskeho významu určite negatívne vplyvy na krajinnno-prírodné prostredie. Ide o nie najvhodnejšiu lokalizáciu niekoľkých prevádzok (cementáreň pri Turni nad Bodvou, vápenka pri Gombaseku), ďalej o lokálne znečisťovanie ovzdušia emisiami z jednotlivých závodov a dopravných prostriedkov.

Dopravná infraštruktúra

V rámci rozvoja dopravnej infraštruktúry záujmové územie projektu je situované na trase navrhovanej rýchlostnej komunikácie R2 (Zvolen – Rožňava - Košice). Súčasne prioritou plánu ekonomického a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja je modernizácia a oprava cestnej siete I., II., a III. triedy s cieľom zabezpečenia lepšieho spojenia okresov kraja. Hlavným cestným ťahom na území je štátna cesta I. triedy č. 50 Košice – Lučenec, ktorá prechádza stredom oblasti od Moldavy nad Bodvou na východe, až po Čoltovo v juhozápadnej časti.

Významnou dopravnou cestou z pohľadu cestovného ruchu je cestná komunikácia spájajúca Moldavu nad Bodvou s Krásnohorským Podhradím cez Medzev, Štós, Smolník a Úhornú.

Aktuálna je aj potrebná modernizácia železničnej dopravy (elektrifikácia a zdvojnásobenie) kritických úsekov južnej trasy železnice (Košice – Zvolen - Bratislava).

Železničná dopravná sieť v hraniciach Národného parku Slovenský kras neexistuje, trať vedie údoliami a kotlinami ochranného pásma a záujmovým územím cestovného ruchu. Hlavným železničným ťahom v záujmovom území je trať Košice – Rožňava – Plešivec - Zvolen. Z hlavnej trate sú vytvorené odbočky Moldava nad Bodvou – Medzev, Plešivec – Slavošovce, Rožňava – Dobšiná, ktoré je možné využiť pre turistickú dopravu.

Najbližšie medzinárodné letiská sú smerom z východu v Košiciach a smerom zo severu v Poprade. Letiská vzhľadom na svoju polohu sú od záujmového územia Slovenský kras veľmi dobre dostupné.

Technická infraštruktúra

Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja predpokladá dobudovanie rozostavaných a výstavbu nových kanalizačných a vodovodných sietí, vrátane budovania a modernizácie čističiek odpadových vôd, pre viaceré obce cieľového územia. Počíta sa s výstavbou skupinového vodovodu Slavec – Brzotín – Rudná - Rožňavské Bystré. Samostatné vodovody sa majú budovať v obciach Kováčová, Krásnohorská Dlhá Lúka, Pašková, Bohúňovo, Bretka, Brzotín, Čoltovo a Jovice a v roku 2015 v obciach Meliata a Rochovce. V tabuľke č.3 je uvedená štatistika zásobovania obyvateľstva pitnou vodou.

Tabuľka č. 3

Percento zásobovania Pitnou vodou	1995	2005	2015
Obvod Košice – okolie	55,55	67,21	78,35
Obvod Rožňava	79,79	84,20	91,93

Stav odkanalizovania v cieľovom území je na veľmi nízkej úrovni a viaceré ČOV z dôvodu nedostatočnej kapacity, hydraulického a látkového preťažovania a nevyhovujúcej technológie dosahujú nízky efekt čistenia. V tabuľke č. 4 sú uvedené relevantné štatistické ukazovatele.

Tabuľka č.4

Percento odkanalizovania	1996	2005	2015
Obvod Košice – okolie	20	27,6	45
Obvod Rožňava	37,1	41,7	55,5

V územno-projektovej dokumentácii Územného plánu KSK sa prednostne navrhuje budovanie kanalizácie v sídlach ležiacich v pásmach hygienickej ochrany využívania zdrojov pitnej vody a v ochranných pásmach minerálnych a liečivých vôd.

Skupinová kanalizácia v cieľovom území sa predpokladá pre obce Dvorníky a Zádiel v obvode Košice - okolie a Rudná, Brzotín, Rožňavské Bystré, Dlhá Ves, Roštár, Kružná, Kečovo a Kocel'ovce v obvode Rožňava a samostatné kanalizácie v 6 sídlach obvodu Košice - okolie a v 28 sídlach obvodu Rožňava.

Z úrovne Združenia miest a obcí Horného Gemera a Uznesenia Vlády Slovenskej republiky z výjazdového zasadnutia v obci Betliar z dňa 04. 10. 2006 je dlhodobou vyvíjaná iniciatíva pre realizáciu projektu pod názvom „Za čistú riekou Slaná“. Tento projekt má za cieľ integrované riešiť komplexnú problematiku životného prostredia všetkých obcí na Hornom Gemeri.

Zásobovanie pitnou vodou a odkanalizovanie 42 obcí údolia Bodvy rieši Projekt Bodva, ktorý je spracovaný VVS, a.s. Košice.

Profil vzdelávania a vzdelanostná štruktúra

V oblasti je zabezpečená základná a stredoškolská výuka. V Rožňave je detašované pracovisko Univerzity Pavla Jozefa Šafárika (ďalej UPJŠ) Košice (tabuľka č. 5). Dlhodobé v priemere pre vzdelanostnú štruktúru obyvateľstva sú charakteristické nasledovné údaje: 11 až 12 % obyvateľstva má základné vzdelanie, neúplné stredné 40 až 42 %, úplné stredné 41 až 43 % a vysokoškolské 7 až 8 % obyvateľstva.

Environmentálnu výchovu a vzdelávanie v regióne národného parku zabezpečuje Správa Národného Parku Slovenský kras, ktorá má na tento účel vyčleneného osobitného pracovníka. Environmentálna výchova je zameraná predovšetkým na spoluprácu so školami v regióne (prednášková činnosť, výchovné programy, sprevádzané exkurzie a súťaže), ako aj na oslovovanie širokej verejnosti (informačné materiály, náučné chodníky, výstavy a spolupráca s médiami).

Štruktúra škôl na cieľovom území :

Tabuľka č.5

Škola	Sídlo
UPJŠ Košice, Ústav vzdelávania	Rožňava
Gymnázium P.J. Šafárika	Rožňava
Stredná zdravotnícka škola	Rožňava
Obchodná akadémia	Rožňava
Združená stredná škola služieb	Rožňava
Stredné odborné učilište	Rožňava
Stredné odborné učilište poľnohosp.	Rožňava
Škola v prírode	Rožňava
Stredná priemyselná škola stavebná	Rožňava
Gymnázium Š. Moysesa	Moldava n/B
Gymnázium s vyuč. jaz. Maď.	Moldava n/B
Stredná poľnohosp. a priemyselná škola	Moldava n/B
Stredná škola podnikania	Moldava n/B
Stredné odborné učilište poľnohosp.	Medzev
Stredná poľnohospodárska škola	Štítnik

2.4 Väzby cieľového územia na strediská CR Slovenského krasu a susedné regióny z hľadiska rozvoja cestovného ruchu

Mesto Rožňava – vstupná brána Slovenského krasu

V údolí rieky Slanej, medzi svahmi Slovenského Rudohoria a planinami Slovenského krasu leží Rožňava – mesto slávnych tradícií baníctva, školstva a remesiel, biskupské sídlo, administratívne a kultúrne centrum horného Gemera a turistického regiónu Slovenský kras.

Prvý písomný záznam o Rožňave pochádza z roku 1291. V stredoveku sa tu ťažilo najmä zlato a striebro, neskôr sa Rožňava stala dôležitým centrom remeselnej výroby a školstva. Od roku 1775 je Rožňava rímsko-katolíckym biskupským sídlom a po stáročia domovom slovensky, maďarsky a predtým aj nemecky hovoriaceho obyvateľstva. Zachovalo sa tu vzácne historické centrum, ktorého srdcom je štvorcové námestie obklopené vzácnymi architektonickými pamiatkami. Pôsobivú stredovekú atmosféru námestia dotvárajú biskupský palác, radnica, kláštor vincentiek, budova bývalej banskej komory s renesančnou loggiou a vonkajšími opornými piliermi a kostol

sv. Anny. Uprostred námestia je parčík s renesančnou strážnou vežou, kostolom sv. Františka Xaverského a unikátnymi, pôvodne stredovekými obchodníkmi. Pred vežou stojí secesný biely pomník Františky Andrassyovej, patrónky chudobných. Renesančná, 38 m vysoká mestská veža patrí k typickej siluete mesta. Bola postavená ako strážna veža na obranu proti Turkom. V roku 1997 bola obnovená a sprístupnená pre turistov ako vyhliadková veža. Najvýznamnejšou pamiatkou mesta je gotický katedrálly kostol Nanebovzatia Panny Márie postavený v 13. až 14. storočí. Unikátnou je neskorogotická tabuľová maľba Svätá Anna Samotretia - Metercia z roku 1513. V pozadí obrazu je realistické zobrazenie ťažby a spracovania železnej rudy v okolí Rožnavy. Vzácný je aj barokový interiér kostola a gotické rebrové klenby.

Popri viacerých pozoruhodnostiach je možné v meste navštíviť aj expozície Banického múzea s nevšednými exponátmi. V súčasnosti má Rožňava približne 20 000 obyvateľov, je okresným mestom a sídlom úradov a organizácií, ako aj strediskom služieb cestovného ruchu turistického regiónu Slovenský kras. Cestovný ruch sa v posledných desaťročiach stal pre Rožňavu základnou prioritou a mesto je dnes uzlom dôležitých subjektov cestovného ruchu a inštitucionálnym centrom územia Slovenského krasu, sídli tu: Turistické informačné centrum Rožňava, Odbor regionálneho rozvoja Mesta Rožňava a pri ňom zriadená Komisia marketingu cestovného ruchu, Regionálna rozvojová agentúra Rožňava, Združenie turizmu Slovenský kras, Ústav vzdelávania UPJŠ v Rožňave (študijný program Šport a rekreácia), Odbor regionálneho rozvoja ÚKSK – pracovisko Rožňava, Sekcia cestovného ruchu pri Živnostenskej komore Rožňava. Každoročne sa tu organizuje množstvo kultúrnych, športových a spoločenských podujatí. Návštevníkom mesta aj regiónu sú k dispozícii pestré služby miestneho turistického informačného centra.

Ďalšie pamiatky mesta:

- Biskupská katedrála - do roku 1776, t. j. do vzniku rožňavského biskupstva bola katedrála mestským farským kostolom a súčasne aj najstaršou pamiatkou mesta. Jej história je pevne spätá s dejinami farstva.
- Budova bývalého mestského špitálu
- Kostol a kláštor františkánov
- Kostol jezuitov
- Evanjelický kostol v Rožňave zaraďujeme medzi najcennejšie kultúrne pamiatky Gemera. Je pamätníkom významných historických udalostí z čias oficiálneho uznania luteránskeho vierovyznania v Uhorsku a jedným z najvýznamnejších chrámov evanjelickej cirkvi na Slovensku. Kostol je dielom klasicizovaného baroka, ale stavebným výzorom aj zložením pripomína románsky štýl. Je typickým tolerančným chrámom stavaným na obdĺžnikovom pôdoryse, s obiehajúcou murovanou emporou, z troch strán priestoru zaklenutého klenbami.

Mesto Moldava nad Bodvou

Mesto Moldava nad Bodvou leží juhozápadne od Košíc na medzinárodnej ceste E 571 smerom na Rožňavu. V týchto miestach je hranica Košickej kotliny a územia Slovenského krasu. Zohralo významnú úlohu v dejinách a rozvoji Údolia Bodvy svojou výhodnou polohou na križovatke obchodných ciest, čím vzrastal jeho význam. V 12. storočí bol obývaný kráľovskými povozníkmi, ku ktorým sa pridávali nemeckí osadníci. Prvá písomná zmienka pochádza z obdobia po tatárskom vpáde z roku 1255, ktorá potvrdzuje existenciu usadlosti už pred sto rokmi ako Zekeres (Szekeres). Neskôr kvôli presídlencom zo Spiša (Szepes) užíva názov Szepesi a pod vplyvom nemeckých usadlíkov dostáva názov Moldau odvodený od pretekajúcej riečky Bodva. Mestské výsady mesto užíva od roku 1345 ako významné centrum obchodu a skladovania tokajského vína po ceste na sever do Poľska. V tomto období boli vybudované dvoj- až trojpodlažné vínne pivnice (zachované dodnes), v ktorých sa skladovalo a dozrievalo víno z tokajskej oblasti a postupne sa začalo aj s pestovaním viniča na výrobu vína. Povozy na spätnej ceste vyvážali kované náradie z Medzeva, čižmy, postroje, látky a iné výrobky vyrobené

remeselníkmi z Moldavy nad Bodvou. V erbe mesta je holubica symbolizujúca Ducha Svätého, ktorému je zasvätený gotický kostol – dnes kultúrna pamiatka. Kostol pochádza z 15. storočia s významnými gotickými prvkami bol postavený na mieste staršieho murovaného kostola ešte v roku 1290. V roku 1795 mesto zachvátil veľký požiar, pri ktorom zorela aj vzácna 5 tisíc zväzková knižnica. Zachovala sa jedine Szojkova brána, ktorá sa dodnes ako exponát nachádza na dvore Východoslovenského múzea v Košiciach s latinsky písaným nápisom „ Plameňom som horela, aj tak som nezhorela“. Verná kópia tejto brány bola inštalovaná pred domom na Hlavnej ul. č. 39 (jej pôvodné miesto) v roku 1996. Nielen vojny a požiare poznačili rozvoj mesta. V roku 1831 vypukol mor, ktorý takmer úplne vyhubil obyvateľstvo. Na pamiatku epidémie moru postavili Moldavčania za mestom kaplnku Svätého Rócha. Do roku 1960 bolo mesto okresným sídlom.

V súčasnosti má mesto okolo 10 000 obyvateľov. Má pekne zrekonštruované historické jadro mesta a miestne komunikácie sú opravené. V kultúrnom živote mesta hrá dôležitú úlohu Csemadok a Matica slovenská. V meste je zriadené národopisné múzeum s autentickou kováčskou vyhňou na Hlavnej ulici č. 130. V objekte MsKS sa nachádza Múzeum vín pomenované podľa rodáka Máté Laczkó Szepsiho s expozíciou vinárskych oblastí. V budove MsKS na prízemí je verejnosti prístupná výstava nálezov speleo-archeologického výskumu Moldavskej jaskyne. Na námestí sa nachádzajú pamätné tabule a sochy venované rodákovi mesta a osobnostiam, ktoré tu pôsobili.

Ďalšie pamiatky mesta:

- Rímsko - katolícky kostol
- Kostol reformovanej cirkvi
- Szojkova brána
- Kaplnka sv. Rócha
- Pamätná tabuľa Szepsi Csombor Mártona
- Pamätná tabuľa Szepsi Laczkó Mátého

Z pohľadu rozvoja cestovného ruchu a rozvoja turizmu v produktovej oblasti Slovenský kras je veľmi dôležitá spolupráca so susednými strediskami cestovného ruchu, a to: Aggtelecký národný park, Národný park Slovenský raj a mesto Košice.

Aggtelecký národný park a príslušné oblasti

Aggtelecký národný park s príslušnými oblasťami je susedným regiónom Slovenského krasu a spolu tvoria jedno geograficky celistvé krasové územie. Územie Aggteleckého krasu má rozlohu 20 169 ha, z ktorých 6 000 ha je zvlášť chránené územie, 16 000 ha sú lesy, 1 100 ha orná pôda, 2 771 ha lúky a zvyšok vinice a ovocné sady, 600 ha je vyňatých spod obrábania. Od roku 1978 je územie Aggteleckého krasu zvlášť chránené, v roku 1985 bol vyhlásený národným parkom, od roku 1979 je biosférickou rezerváciou a v roku 1996 spoločne s jaskyňami Slovenského krasu sa jaskyne Aggteleckého Národného parku dostali na zoznam Svetového dedičstva UNESCO. Spomedzi jaskýň Aggteleckého krasu je najznámejšia a najnavštevovanejšia jaskyňa Baradla, ktorá je zároveň najväčšou a najdekoratívnejšou jaskyňou krasu. Návštevníci si môžu vybrať spomedzi šiestich jaskýňných prehliadok rôznej dĺžky a náročnosti so vstupmi v Aggteleku alebo z Vörös tó. V blízkosti oboch vstupov sú vybudované návštevné centrá s bohatou ponukou služieb pre návštevníkov. V susedstve jaskyne Baradla sa nachádzajú ďalšie turisticky atraktívne jaskyne: jaskyňa Béke, známa so svojimi liečivými účinkami, jaskyňa Vass Imre, či Rákocziho jaskyňa, ležiaca na úpätí vrchu Estramos. Jaskyne sú pre verejnosť otvorené. Bohatá flóra a fauna Aggteleckého krasu poskytuje príležitosti pre peší

turizmus v každom ročnom období. Správa Národného parku organizuje pre záujemcov všeobecné alebo špeciálne pešie túry. Priamo na území Aggteleckého krasu je zriadená okružná cykloturistická trasa s dĺžkou 51 km a s 200 m prevýšením. V okolí je možné absolvovať cyklotrasu v dĺžke 50 km za návštevy 10 obcí. V obci Jósavő je chov originálneho plemena huculských koní. Chovná stanica ponúka celodenné ako aj viacdňové programy, jazdecké túry na najkrajších častiach Aggteleckého krasu. Na zabezpečenie enviromentálnej výchovy v spolupráci so Správou Národného parku bolo v roku 2005 v obci Jósavő založené Vzdelávacie centrum Kúria. Táto ponúka programy rôzneho zamerania pre mládež v rôznych vekových kategóriách ako aj pre rodiny s deťmi. Medzi najobľúbenejšie patria túry po náučných chodníkoch, je ich niekoľko. Správa Národného parku v spolupráci s miestnymi obecnými samosprávami organizujú rôzne kultúrne podujatia. Medzi inými, aj podujatia oživujúce ľudové tradície, ako sú fašiangy, Veľká noc či vinobranie. Veľkému záujmu sa tešia koncerty vážnej i populárnej hudby, ktoré sú organizované pod zemou v Koncertnej sieni jaskyne Baradla. Ročná návštevnosť jaskyne Baradla a okolitého centra v Aggteleku sa dlhodobo drží na úrovni okolo 200 000 návštevníkov.

Región Národného parku Slovenský raj

Národný park Slovenský raj je súčasťou horskej sústavy Západných Karpát, Spišsko – gemerského krasu a úzko súvisí s územím Slovenského a Aggteleckého krasu. Územie Slovenského raja je významným prírodným unikátnym fenoménom. V roku 1964 bol vyhlásený za chránenú krajinnú oblasť a v roku 1988 za Národný park Slovenský raj. Rozprestiera sa na území 19 763 ha, s ochranným pásmom o rozlohe 13 011 ha. Chránené územia s najvyššími stupňami ochrany zaberajú 4 972 ha, je to 11 národných prírodných rezervácií, 8 prírodných rezervácií, 2 národné prírodné pamiatky, 2 prírodné pamiatky a 1 chránený areál. Slovenský raj je kras planinového typu, budovaný prevažne vápencami a dolomitmi. Sústava planín a chrbtov sú rozdelené komplexom kaňonov, roklín, riečnych dolín a menších kotlín. Skoro celé územie pokrývajú lesy (92 %), pričom dominujú porasty smreka obyčajného. Vďaka vápencovému podložiu sa miestna flóra vyznačuje vysokou pestrosťou. Vyskytuje sa tu okolo 1 000 druhov vyšších rastlín, štvrtina je na zozname ohrozených druhov, včítane symbolu Národného parku - ponikleca slovenského. Obdobne bohatá je aj fauna Slovenského raja, je domovom pre vyše 4 000 druhov bezstavovcov a 200 druhov stavovcov. Raritou je tu umelo nasadený kamzík vrchovský. V skalách hniezdia ohrozené druhy dravého a spevavého vtáctva. Na jej území je viac ako 210 jaskýň rôznej veľkosti a významu, napriek tomu je verejnosti sprístupnená iba jedna: Dobšinská ľadová jaskyňa. Hrúbka ľadu v jaskyni dosahuje až 26,5 m a vzhľadom na jej jedinečnosť bola zapísaná v roku 2000 do Zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO. Členitosť terénu územia, prechody roklinami a tiesňavami s vodopádmi sú ideálne pre letnú a čiastočne aj zimnú turistiku. Turisti sa môžu pohybovať po vyše 300 km dlhých značených peších trasách, ktoré vedú na niektorých miestach aj po strmých rebríkoch s reťazami. Najznámejšia je turistická trasa v dĺžke 12 km vedúca dlhým kaňonom Prielomu Hornádu. Má vyznačené cykloturistické trate a turistické chodníky. Celoročne je možné skalolezectvo po cestách rôznej obťažnosti vo vyhradených častiach vápencového skalného útvaru Tomášovský výhľad. Pre milovníkov zimných športov, najmä lyžovania sú vybudované strediská (Dedinky, Mlynky, Biela Voda, atď.) s dostatočným výberom zjazdoviek podľa stupňa znalosti a požiadaviek lyžiarov. Blízke okolie Slovenského raja na Gemeri a Spiši je bohaté na historické pamiatky.

Mesto Košice

Mesto Košice je administratívnym, hospodárskym a kultúrnym centrom Košického samosprávneho kraja. Je druhým najväčším mestom Slovenskej republiky a má približne 240 000 obyvateľov. Z pohľadu cestovného ruchu je najpríťažlivejšou časťou mesta jeho historické jadro,

ktoré je najrozsiahlejšou mestskou pamiatkovou rezerváciou na Slovensku. Na ploche 85,4 ha sa nachádza 556 chránených kultúrnych pamiatok. K najvýznamnejším kultúrno-historickým pamiatkam mesta Košíc patria Dom sv. Alžbety, Kaplnka sv. Michala, Urbanova veža, Župný dom, kostol Dominikánov, kostol Františkánov, kostol Premonštrátov, Levočský dom, Pongráčovsko – Forgáčovský palác, pozostatky historického opevnenia mesta, Csáky – Dessewffyho palác, Jakabov palác, Miklušova väznica a mnoho ďalších. V meste sídli Ústavný súd Slovenskej republiky. Má tri univerzity, operu, balet, činoherné divadlo, profesionálne maďarské divadlo Thália, rómske divadlo Romathan, bábkové divadlo, orchester a ďalšie súbory, niekoľko múzeí a galérií, zoológickú a botanickú záhradu. Mesto je najdôležitejším železničným a cestným uzlom Východného Slovenska. Mesto je významné z pohľadu osobnej leteckej dopravy. V blízkosti mesta je medzinárodné letisko s možnosťou leteckého spojenia na dôležité letecké linky. Zároveň je dôležitým destinačným strediskom cestovného ruchu Košického samosprávneho kraja a Východného Slovenska.

3. Analýza podmienok rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území

3.1 Ochrana životného prostredia

Ochrana prírody v Slovenskej republike sa riadi **Zákonom č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny** a vykonávacou **Vyhláškou MŽP č. 24/2003 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny**.

Národné parky predstavujú chránené územia s 3. stupňom ochrany v zmysle zákona o Ochrane prírody a krajiny (OPaK) a ich atraktívnosť je hlavným dôvodom návštevy. Slovenský kras je špecifickou krajinou, kde určujúcimi prvkami pre vývoj ostatných krajinných prvkov je reliéf, vlastnosti podlažia a krasové vody. Rozpustnosť vápencov, ktoré tvoria podstatnú časť územia a urýchlené presakovanie zrážkových vôd trhlinami v nich vytvorenými, umožňujú vznik krasových foriem. Pomerne veľká čistota vápencov neumožnila vytvorenie hrubších zvetralín a tým aj hrubšieho pôdneho krytu. Tieto vlastnosti sa prejavujú v tvorbe suchomilných a teplomilných spoločenstiev. Orientácia svahov, závrty a tiesňavy sú príčinou klimatických rozdielov na malých územiach. Jednotlivé krajinné prvky majú špecifické vlastnosti a pevnú vzájomnú väzbu, čo vyžaduje veľmi starostlivé uvažovania každého zásahu človeka do prírodného komplexu Slovenského krasu. Preto jedinou správnu cestou k aktívnej ochrane územia je dôkladné poznanie všetkých jeho zákonitostí a ich rešpektovanie najmä v ekonomickej aktivite človeka. Slovenský kras je významnou oblasťou aj z hľadiska prirodzenej akumulácie podzemných vôd, ktoré sa využívajú ako pitná voda. Keďže v dôsledku prírodných daností sa povrchové znečistenia do týchto vôd dostávajú bez dostatočnej filtrácie, ich kvalita priamo závisí od vhodného spôsobu ľudskej činnosti, v prvom rade od poľnohospodárstva a s ním spojenou chemizáciou. Napriek tomu, že územie je budované pomerne pevnými horninami, si hospodárska situácia vymohla vybudovanie viacerých línii produktovodov, ktoré okrem zásahov do krajiny by v prípade ich technickej nedokonalosti mohli byť taktiež nebezpečenstvom aj pre podzemné vody.

Ochrana územia je veľmi širokou problematikou, ktorá zasahuje od zákonných opatrení až po riešenie čiastkových problémov, prakticky do každej činnosti človeka.

Dôležitým východiskom pre Národný park by bol ekologický úsporný cestovný ruch, ktorý nemá poškodzovať, ale podporovať krajinu a život v nej. Úlohou rozvoja ekologicky úsporného cestovného ruchu je chrániť prírodné a kultúrne zdroje a tak zaručiť sociálny a ekonomický blahobyt danej oblasti. Aktivita cestovného ruchu by mali rešpektovať kvalitu chráneného územia a nemali by poškodzovať, narúšať alebo znečisťovať životné prostredie. Medzi takéto aktivity patrí napr.: kultúrny a poznávací cestovný ruch, tiché a pokojné aktivity malých skupín.

Cestovný ruch v hraniciach národného parku sa musí viazať na Zákon o ochrane prírody a krajiny. Správcov chránených území prevažne zaujímajú pozitívne stanoviská k ekologicky úspornému cestovnému ruchu, ktorý podporuje chránené územia. Je nutné si uvedomiť, že cestovný ruch v chránených územiach závisí od kvality životného prostredia v nich a tak musíme ju zachovať, ak sa má cestovný ruch ďalej rozvíjať. V každom prípade však ochrana zostáva prioritou. Kras je zaujímavou oblasťou, ale len pre tých návštevníkov, ktorý rešpektujú zákon o ochrane živej a neživej prírody. Malo by sa stať pravidlom, že kultúrna vyspelosť človeka sa bude posudzovať aj podľa správania sa v prírode.

Zonáciou Národného parku Slovenský kras sa jednoznačne určia priority jeho ochrany a návštevnosti. Od tohto sa odvíja aj platný návštevný poriadok národného parku, vydaný Krajským úradom Životného prostredia v Košiciach.

3.2 Ponuka cestovného ruchu

Ponuku v cestovnom ruchu chápeme ako súbor prvkov, ktoré tvoria ekonomické statky a spotrebou statkov sa uspokojujú potreby účastníkov cestovného ruchu. Nositeľom ponuky v cestovnom ruchu je:

- cieľové miesto so svojím prírodným a kultúrno-historickým potenciálom,
- podniky cestovného ruchu, ktoré produkujú služby a ktoré sú predmetom spotreby účastníkov cestovného ruchu,
- inštitúcie cestovného ruchu, ktoré realizujú ponuky na trhu cestovného ruchu,
- kúpeľné zariadenia s ich wellness vybavenosťou.

Ponuka cestovného ruchu sa delí na dve skupiny:

Primárna ponuka, ktorá obsahuje všetky formy, ktoré z hľadiska svojej podstaty nemajú priamy vzťah k cestovnému ruchu, ale svojím charakterom a prítlačivosťou dávajú cestovnému ruchu charakteristickú podobu. Primárna ponuka sa spája s prírodnými danosťami a kultúrno-historickými pamiatkami pre cestovný ruch. Tento potenciál má istú funkčnú a časovú využiteľnosť v cestovnom ruchu z hľadiska motivácie účastníka cestovného ruchu. Primárna ponuka môže byť daná prírodnými podmienkami alebo vytvorená činnosťou človeka, ktorú tvoria kultúrno-historické podmienky a organizované podujatia.

Sekundárna ponuka cestovného ruchu zahŕňa všetky služby, ktoré musia byť k dispozícii na použitie v cestovnom ruchu. Aby mohol účastník cestovného ruchu využívať primárny potenciál, ktorý je hlavným cieľom jeho účasti v mieste cestovného ruchu, musia byť vytvorené vhodné podmienky vo forme sekundárnej ponuky a to v rozsahu a kvalite zodpovedajúcej významu primárnej ponuky, pričom je nevyhnutné zároveň vychádzať z potrieb cieľových skupín a z dopytu po konkrétnych formách služieb.

Objekty sekundárnej ponuky cestovného ruchu sú nasledovné: infraštruktúra cestovného ruchu – ubytovacie a stravovacie zariadenia, cestovné kancelárie, turistické informačné kancelárie, zmenárne, hraničné priechody. V rámci infraštruktúry cestovného ruchu sa vyčleňujú ubytovacie a stravovacie zariadenia, ktoré tvoria supraštruktúru cestovného ruchu.

Všeobecná infraštruktúra, ktorú tvoria miestna infraštruktúra (predajne a zariadenia služieb), dopravná infraštruktúra (taxislužba, čerpacie stanice, požičovne áut, parkoviská), dopravné zariadenia, zdravotnícka infraštruktúra, polícia, ostatné infraštruktúry (pošta, banky, poisťovne) a športovo rekreačné zariadenia.

Zariadenia supraštruktúry a infraštruktúry cestovného ruchu sú využívané predovšetkým účastníkmi cestovného ruchu, kým všeobecná infraštruktúra, ktorá ovplyvňuje cestovný ruch, vytvára podmienky pre život domáceho obyvateľstva a je využívaná verejnosťou.

Infraštruktúru CR tvorí súhrn organizačno-technických predpokladov pre uspokojovanie potrieb účastníkov CR v danej destinácii. Jej kvalita má výrazný dopad na zážitok návštevníkov, ktorí sú síce prvotne motivovaní atraktivitami CR, ale potrebujú tiež čerpať služby spojené s kultivovaným pobytom v blízkosti týchto atraktivít.

Medzi zložky infraštruktúry cestovného ruchu patria:

- ❖ Ubytovacie zariadenia
- ❖ Stravovacie zariadenia
- ❖ Športovo-rekreačné zariadenia
- ❖ Sprostredkovateľské zariadenia (cestovné kancelárie)
- ❖ Dopravné prostriedky
- ❖ Obchodné zariadenia
- ❖ Zariadenia komunálnych služieb

3. 2. 1 Primárna ponuka cieľového miesta

Národný park Slovenský kras predstavuje územie s koncentráciou vzácných prírodných pozoruhodností a hodnotných kultúrno-historických pamiatok, čím sa zaraďuje medzi významné lokality Slovenska. Jeho danosti podmieňujú rozvoj cestovného ruchu, ako významného hospodárskeho odvetvia.

Prírodné podmienky primárnej ponuky zahŕňajú: geomorfologické pomery, klimatické podmienky, hydrologické podmienky, biogeografické podmienky (flóra a fauna).

Geomorfologický potenciál

Možno si ani neuvedomujeme, ale je to práve geologická stavba, ktorá podmienila vznik tohto unikátneho krasového územia. Základy dnešných foriem reliéfu boli dané v dobe neogénu až pleistocénu (mladšie treťohory a staršie štvrtohory). Slovenský kras a územia ležiace severne od neho, sa vyzdvihli a relatívnym poklesávaním vznikli kotliny a zníženiny. Tieto základné formy boli dotvorené a modelované eróziou riek a denudačnými procesmi. Priebeh riečnych tokov sa v hlavných rysoch prispôbil zlomovej tektonike. Dôležitú úlohu pritom zohrala odolnosť hornín a charakter vývoja reliéfu. Tektonické poruchy severojužným smerom umožnili vznik priečných depresíí.

V zmysle geomorfologického členenia územie patrí do oblasti Slovenského rudohoria, ktorá je súčasťou Vnútorných Západných Karpát. Tvorí ho celok Slovenského krasu. Tento predstavuje svojráznu geomorfologickú jednotku. Priradíme ju k planinovému typu krasu, ktorý charakterizuje vysokopoložené náhorné plošiny lemované strmými stráňami, skláňajúcimi sa k dnám priľahlých kotlín, prípadne dolín a tiesňav. Nadmorské výšky plošín sa znižujú z hodnôt 800-900 m v severnej časti na 450-500 m na južnom okraji, čo predstavuje ich generálny sklon k juhu. Vo východnej časti, mladšie tektonické pohyby spôsobili určitú odchýlku od celkovej tendencie úklonu.

Vlastné plošiny sú málo členité. Ich výškové rozdiely sú dané iba dnami krasových jám a plošinami krasových chrbtov a pohybujú sa do niekoľko desiatok metrov. Výraznejšie vystupujú z reliéfu iba kužeľové kopce, ktoré na Plešivskej a Koniarskej planine vyčnievajú 80-100 m nad celkovú úroveň zarovnaného povrchu. Stráne planín sa príkro zvažujú do tiesňav a priľahlých

kotlín. Ich sklon dosahuje až 45°, pričom vo vrchnej tretine majú často charakter kolmo stenných brál. Výška strání sa pohybuje od 200 do 550 m.

Pôvodne jednotný plochý povrch je dnes pôsobením vodných tokov rozčlenený na podcelky: Jelšavský kras, Koniarska planina, Plešivská planina, Silická planina so Silickými úbočiami, Horný vrch s Borčianskou brázdou, Zádielska planina, Jasovská planina, Dolný vrch a Turnianska kotlina.

Významným prvkom osobitného krasového geosystému je krasový reliéf, ktorý vznikol vzájomným pôsobením hydrosféry na litosféru a vyznačuje sa množstvom špecifických vlastností, vyplývajúcich z osobitného morfogenetického procesu. Jeho výsledkom sú osobitné súbory povrchových a podzemných foriem (exokras a endokras). Krasové formy sú formy, pri vzniku ktorých je rozhodujúci korozívny proces, teda vznikli rozpúšťaním vápenca vodou. Na území poznáme: škrapy, krasové jamy (predtým nazývané závrty), bogazy, úvaly, krasové priehlbne, krasové jamy a kopy. Škrapy predstavujú drobné krasové formy najmä na stráňach krasových jám a priehlbni, na krasových chrbtoch a kopách. Miestami napr. pri Kečove vytvárajú rozsiahlejšie škrapové polia. Podľa morfológických kritérií rozoznávame škrapy svahové (valcovité), puklinové, studňovité, krčiazkovité a všeobecné. Krasové jamy sú uzavreté duté formy vo vápenci vytvorené rozpúšťacou činnosťou vody za vhodných podmienok. Na území sa vyskytuje viacej genetických typov (lievikovité, misovité, kotlovité, prstencovité) a náplavové krasové jamy. Najčastejšie sa priemer krasových jám pohybuje od 50 do 100 m a hĺbka 10 až 15 m. Ich pôdorys je najčastejšie nepravidelne elipsovité menej kruhovitý. Úvaly predstavujú formy, ktoré vznikajú spojením krasových jám. Krasové priehlbne predstavujú nepravidelné depresie väčšej rozlohy. Plošiny planín sú okrem negatívnych foriem rozčlenené aj krasovými chrbtami a kopami, ktoré prevažne predstavujú zvyšky pôvodne zarovnannej úrovne stredohorského povrchu. Fluviokrasové formy vznikli v dôsledku sutinového omývania, pri ktorom sa do určitej miery uplatňoval aj korozívny proces. Najcharakteristickejšou formou sú suché doliny, ďalej slepé a poloslepé doliny a doliny v krase, čo je sústava žľabov rozčleňujúcich stráne planín alebo stráne tiesňav a kaňonov. Typickými tiesňavami v Slovenskom krase sú Zádielska a Hájska tiesňava. Územie pretínajú dve typické kaňonovité doliny a to kaňon rieky Slanej a kaňon Štítnika. Na styku rozpustných krasových s nerozpustnými nekrasovými horninami vznikli okrajové krasové formy. Predstavujú ich okrajové krasové jamy, okrajové polia, okrajové slepé úvaliny a slepé periglaciálne doliny. Neodmysliteľnou súčasťou krasového fenoménu Slovenského krasu sú jaskyne a priepasti. Rozoznávame viacej morfológických typov jaskýň. Sú to jaskyne horizontálne, vertikálne (priepasti) a jaskynné dutiny.

Tabuľka č. 5 **Prehľad osobitne chránených častí prírody v území NP Slovenský kras:**

P.č.	Národná prírodná rezervácia (NPR) :	Katastrálne územie
1.	Brzotínske skaly	Brzotín, Slavec
2.	Domické škrapy	Kečovo
3.	Hrušovská lesostep	Hrušov
4.	Kečovské škrapy	Kečovo
5.	Pod Strážnym hrebeňom	Plešivec
6.	Drieňovec	Drnava, Kováčová
7.	Zádielska tiesňava	Bôrka, Háj
8.	Havrania skála	Bôrka, Hačava
9.	Turniansky hradný vrch	Turňa nad Bodvou
10.	Jasovské dubiny	Jasov

P.č.	Prírodná rezervácia (PR) :	Katastrálne územie
11.	Kráľova studňa	Silická Brezová
12.	Pod Fabiankou	Silica
13.	Sokolka skála	Silická Jablonica

14.	Gerlachovské skaly	Honca, Rožň. Bystré
15.	Zemné hradisko	Dvorníky, Hrhov
16.	Palanta	Drienovec

P.č.	Národná prírodná pamiatka (NPP) :	Katastrálne územie
17.	Ar dovská jaskyňa	Ar dovo
18.	Brázda (priepasť)	Silica
19.	Jaskyňa Domica	Kečovo
20.	Gombasecká jaskyňa	Slavec
21.	Hrušovská jaskyňa	Hrušov
22.	Krásnohorská jaskyňa	Krásnohorská Dlhá Lúka
23.	Ochtinská aragonitová jaskyňa	Ochtiná
24.	Silická ľadnica	Silica
25.	Jaskyňa Milada	Silická Brezová
26.	Zvonivá diera	Plešivec
27.	Diviačia priepasť	Plešivec
28.	Obrovská jaskyňa	Jablonov nad Turňou
29.	Snežná diera	Bôrka
30.	Skalistý potok	Háj
31.	Moldavská jaskyňa	Moldava nad Bodvou
32.	Kunia priepasť	Háj
33.	Drienovská jaskyňa	Drienovec
34.	Jasovská jaskyňa	Jasov

P.č.	Prírodná pamiatka (PP) :	Katastrálne územie
35.	Jovické rašelinisko	Jovice
36.	Meliatsky profil	Meliata
37.	Opičia skala	Rožňava
38.	Prielom Muráňky	Meliata, Bretka
	140 jaskýň a priepastí na Silickej planine (Zoznam jaskýň na Slovensku, MŽP SR, Bratislava, 1999)	

Klimatický potenciál

Z klimatického hľadiska sa Slovenský kras nachádza na rozhraní oceánskeho a kontinentálneho typu podnebia. Svojou strednou nadmorskou výškou 598 m leží na prechode medzi nížinným a horským typom podnebia, pričom závislosť od nadmorskej výšky je modifikovaná zvláštnosťou krasového reliéfu. Rozdelenie teplôt a zrážok je na území Slovenského krasu v podstate závislé na nadmorskej výške. Z teplotných charakteristík mesačných teplôt vyplýva, že najteplejším mesiacom roka je júl (19 až 20 °C), najchladnejším január (-4 až -6 °C). Priemerná ročná teplota vzduchu sa pohybuje medzi 5,7 - 8,5 °C. Ročný úhrn slnečného svitu je 2040 až 2100 hodín. Priemerný počet letných dní v roku je 60 až 20, mrazových dní 110 až 170. Ročný priemerný úhrn zrážok sa pohybuje medzi 630 až 990 mm, priemerný úhrn zrážok vo vegetačnom období 400 až 595 mm. Snehová pokrývka trvá 50 až 115 dní. Priemerné maximum snehovej pokrývky je 18 až 45 cm. Patrí k oblastiam so zvýšenou búrkovou činnosťou. Relatívna vlhkosť vzduchu má opačný chod ako jeho teplota. Najvyššie hodnoty má v decembri, najnižšie v apríli až máji. Jar a začiatok leta bývajú na planinách vlhkejšie ako v dolinách, v jeseni opačne. Slovenský kras patrí do oblasti s dominantne prevládajúcim severným vetrom. Druhým najčastejším smerom vetra je južný vietor. V kotlinách je značné percento bezvetria. Následkom členitosti reliéfu sa smer vetra v nižších polohách prispôsobuje jeho tvárnosti. Južné svahy a úpätie Dolného vrchu sú za určitých poveternostných situácií postihované účinkom horských víchríc. V hraniciach

kúpeľného miesta Kúpele Štós je zákonom vyhlásené klimatické miesto, ktoré je prírodným liečivým zdrojom.

Hydrologický potenciál

Charakteristický ráz krasovej krajiny určuje najmä krasový reliéf, vlastnosti podložia, ale aj osobitá hydrológia. Krasová cirkulácia vody sa riadi inými zákonitosťami ako v nekrasovom území. Hydrologické pomery územia Slovenského krasu charakterizuje absencia povrchového odtoku a to, že zrážkové vody skoro bez výnimky infiltrujú do skrasovatelých karbonatických hornín cez početné pukliny alebo poruchové zóny. V dôsledku rýchleho presakovania sa voda hromadí vo vnútri karbonátového masívu. Z hľadiska výskytu podzemných vôd je Slovenský kras ojedinelým prírodným komplexom, ktorý sa vyznačuje až ich extrémnym bohatstvom, pričom sú významné aj z vodohospodárskeho hľadiska. Z tohto dôvodu je časť národného parku a jeho ochranného pásma vyhlásená za chránenú oblasť prirodzenej akumulácie vôd. Prúdenie podzemných vôd v masíve je pomerne zložitá. Infiltrované vody si najprv zachovávajú vertikálny smer, ktorý sa neskôr zmení na horizontálne prúdenie. Zvláštnosťou je sifonálne prúdenie. Rýchlosť prúdenia krasových vôd je významnou hydrogeologickou charakteristikou. Dôležitým poznatkom je skutočnosť, že zdržanie vôd v skrasovatenom karbonátovom masíve od doby infiltrácie až po odtok nedosahuje 50 dní. Obeh podzemných vôd možno rozčleniť na plytký a hlbší. Krasové pramene (vyvieracky) plytkého obehu sa nachádzajú na úpätí planín a vyznačujú sa pomerne veľkou rozkolísanosťou výdatnosti. Výstupné pramene vôd hlbšieho obehu majú stálejšiu výdatnosť, vody sa odlišujú zvýšenou teplotou a niekedy i kvalitou.

Vody z územia Slovenského krasu sú odvádzané dvoma typmi riek. Jednak sú to rieky, ktoré pramenia priamo v krasovej krajine (rieka Turňa, rieka Čremošná) a druhým typom riek sú tie, ktorých pramenná oblasť leží v nekrasovej krajine priľahlých pohorí (rieka Slaná, rieka Muráň, potok Štítnik, Blatný potok, Hájsky potok).

Flóra

Slovenský kras patrí svojou rozlohou medzi najväčšie krasové oblasti v strednej Európe. Vo fytogeografickom členení je zaradený ako samostatný okres, patriaci do oblasti panónskej flóry (Pannonicum), do jej obvodu pramatranskej xerothermnej flóry (Matricum). Turnianska kotlina, ktorej časť tvorí ochranné pásmo národného parku Slovenský kras je súčasťou okresu Košickej kotliny, ktorá patrí do obvodu eupanónskej xerothermnej flóry (Eupannonicum), Rožňavská kotlina je súčasťou Slovenského rudohoria v obvode predkarpatskej flóry (Praecarpaticum), oblasti západokarpatskej flóry (Carpaticum occidentale).

Rastliny a rastlinné spoločenstvá sú najpôsobivejšou zložkou prírody Slovenského krasu. Sú v nich viditeľné vplyvy ľudského osídlenia a hospodárenia. V pestrej mozaikovitej štruktúre vegetácie sa odráža geografická poloha na styku dvoch floristicky rôznych oblastí (Pannonicum a Carpaticum occidentale), geologická stavba i rozmanitosť krasového reliéfu, inverzia klímy v tiesňavách a veľká diverzita ekotopov vytvorili vhodné podmienky pre vznik endemitov a zachovanie reliktov florogenézy tohto územia. Vegetačnú pestrosť podmieňuje najmä krasový fenomén, ktorý úzko súvisí so zvláštnym zvetrávaním vápencov a ich chemickými procesmi. Doposiaľ bolo pri spracovávaní nelesných vegetačných pomerov tohto územia vyčíslených 19 tried, 56 zväzov a 138 asociácií.

Vo vertikálnom členení vegetácie sú v Slovenskom krase zreteľne vytvorené tri výškové (vegetačné) stupne: planárny (do 200 /300/ m), kolínny (200 /300/ až 500 m) a submontánny (500 až 1000 m).

Z botanického hľadiska majú najväčší význam endemické druhy, ktoré sa svojim výskytom viažu na územie Slovenského krasu. V súčasnosti sú ako endemity Slovenského krasu (Marhold, Hindák, 1998) známe chudóbka drsnoplodá Kláštorského (*Draba lasiocarpa* subsp. *klasterskyii*) a rumenica turnianska (*Onosma tornensis*). Zo západokarpatských endemitov nájdeme tu druhy ako: hlaváč lesklý vápnomilný (*Scabiosa lucida* subsp. *calcicola*), chrastavec slovenský (*Knautia*

slovaca), peniažtek modrastý tatranský (*Thlaspi caerulescens* subsp. *tatrense*), poniklec prostredný (*Pulsatilla subslavica*), prvosenka holá karpatská (*Primula auricula* subsp. *hungarica*), šafrán spišský (*Crocus discolor*), tarica horská Brymova (*Alyssum montanum* subsp. *brymii*), druh, ktorý bol popísaný z územia Slovenského krasu i zvonček tvrdoplodý (*Campanula xylocarpa*). Z matranských endemitov a subendemitov sa tu vyskytujú: horčičník bledokvetý (*Erysimum pallidiflorum*), jarabina Hazslinszkého (*Sorbus hazslinszkiana*) klinček včasný nepravý (*Dianthus praecox* subsp. *pseudopraecox*), peniažtek slovenský (*Thlaspi jankae*) a iné. Najväčšie zastúpenie vo flóre Slovenského krasu majú kalcifyty a xerothermné druhy, ktoré sú schopné prispôbiť (eurytermia) sa nepriaznivému stavu sucha a extrémnym mrazom. Najčastejšie rastú na otvorených skalnatých svahoch planín s južnou alebo juhozápadnou expozíciou. Prevládajú medzi nimi druhy kontinentálnej až mediteránnej oblasti (ponticko-sarmatské, ponticko-panónske, panónsko-karpatské). K najrozšírenejším patria: astra spišská (*Aster amelloides*), cesnak žltý (*Allium flavum*), dvojradovec neskorý (*Cleistogenes serotina*), d'atelinovec bylinný (*Dorycnium herbaceum*), hlaváčik jarný (*Adonis vernalis*), hrachor panónsky (*Lathyrus pannonicus*), hrdobarka horská panónska (*Teucrium montanum* subsp. *pannonicum*), jagavka konáristá (*Anthericum ramosum*), kavyl pôvabný (*Stipa pulcherrima*), klasovec sivastý (*Asyneuma canescens*), kosatec bezlistý uhorský (*Iris aphylla* subsp. *hungarica*), kostrava panónska (*Festuca pannonica*), kostrava valéska (*Festuca valesiaca*), kručinkovec položený (*Corothamnus procumbens*), ľan chlpatý (*Linum hirsutum*), ľan tenkolistý (*Linum tenuifolium*), ľanolistník Dollinerov (*Thesium dollineri*), ostrica nízka (*Carex humilis*), psojazyk uhorský (*Cynoglossum hungaricum*), rebríček panónsky (*Achillea pannonica*), rebríček žltkastý (*Achillea neilerchii*), rumenica Visianova (*Onosma visianii*), ryžovka zelenkastá (*Piptatherum virescens*) ku ktorým pristupujú sinokvet mäkký veľkoúborový (*Jurinea mollis* subsp. *macrocalathia*), včelník rakúsky (*Dracocephalum austriacum*) a zlatovlások obyčajný (*Crinitina linosyris*).

Fauna

V náväznosti na špecifické vlastnosti územia Slovenského krasu sa vytvorili pestré životné podmienky aj pre vývoj živočíšstva. Sú to hlavne nižšie skupiny živočíšstva, ktoré dávajú tomuto územiu prevažne charakter zoocenózy stepného a lesostepného pásma. Tieto xerothermné zoocenózy sa miestami veľmi kontrastne prelínajú s horskými prvkami. Bohatá zložka zoocenózy kopíruje nevídanú pestrosť rôznych typov biotopov na pomerne malom území od xerothermných výslnných stanovišť po chladné vlhké krasové závrtý, skalné bralá a tiesňavy.

Špecifickým životným prostredím typickým pre toto územie sú podzemné priestory – jaskyne, priepasti, podzemné toky a vyvieracky. Najznámejším pravým jaskynným troglobiontom je *Mesoniscus graniger*. Z pavúkov bol v jaskyni Domica zistený *Porrhomma profundum* a v niektorých ďalších jaskyniach žije endemický druh *Nesticus cellulanus affinis*. Z mäkkýšov bol v podzemných tokoch Silickej planiny zistený zástupca rodu *Hauffenia* a krasové vyvieracky obýva známy endemit sadlerianka panónska (*Sadleriana pannonica*). Z vertebrát nachádzajú vhodné životné podmienky v jaskyniach predovšetkým netopiere. Každoročne sa na zimoviskách sústreďuje cez 50 tisíc jedincov 20 druhov, z nich najpočetnejšie sú zastúpené druhy ako netopier hviezdavý (*Pipistrellus pipistrellus*), podkovár krpatý (*Rhinolophus euryale*), netopier obyčajný (*Myotis myotis*) a kriticky ohrozený netopier sťahovavý (*Miniopterus schreibersi*). Vzácné sú aj letné kolónie podkovára južného (*Rhinolophus euryale*) a ďalších druhov v týchto priestoroch.

Typickou je nepochybne aj fauna stepného a lesostepného pásma, skalných stepí, krasových planín a strání. Jednotlivé skupiny bezstavovcov sa vyznačujú veľkým zastúpením južných xerothermných prvkov. Vyskytuje sa tu veľmi vzácna sága stepná (*Saga pedo*), modlivka zelená (*Mantis religiosa*), z mäkkýšov *Pupilla triplicata* a *Zebrina detrita*. Významný je tiež výskyt pavúka *Pardosa bifasciata*, potvrdzujúci pôvodnosť niektorých xerothermných lokalít. Z vyšších stavovcov sú plazy ďalšou významnou skupinou zvyrazňujúcou xerothermný ráz krasovej oblasti. Pozoruhodný je výskyt južného elementu – krátkonôžky štíhlejšej (*Ablepharus kitaibelii*) a tieto

lokality sú severnou hranicou jej rozšírenia. Stále vzácnejšia je jašterica zelená (*Lacerta viridis*) a z hadov užovka stromová (*Elaphe longissima*). V severnej časti Zádielskej a Borčianskej planiny prenikajú do krasu horské druhy ako jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*) a vretenica severná (*Vipera berus*). Z cicavcov ešte na niektorých planinách, hlavne tam kde sa zachovala pastva nájdeme kolónie sysľa pasienkového (*Spermophilus citellus*), ktorý je dôležitou potravnou bázou pre sokola rároha (*Falco cherrug*) a orla kráľovského (*Aquila heliaca*). Z vtákov je typickým pre tento biotop strání krasových planín predovšetkým strnádka ciavá (*Emberiza cia*), v lesostepných ekosystémoch na planinách a bázach planín hniezdia populácie škovránka stromového (*Lullula arborea*), strakoša červenochrbtého (*Lanius collurio*), krutohlava hnedého (*Jynx torquilla*), penice jarabej (*Sylvia nisoria*) a dnes už čoraz vzácnejšieho dudka chocholatého (*Upupa epops*).

Lesné zoocenózy sú zastúpené druhmi a ich spoločenstvami od xerothermných drieňových dúbav po vápencové jedľové bučiny. Charakteristickými druhmi teplých hrabových dúbav sú tu predovšetkým vtáky ako d'ateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), hniezdi tu penica čiernohlavá (*Sylvia atricapilla*), glezg hrubozobý (*Coccothraustes coccothraustes*), orol krikl'avý (*Aquila pomarina*), včelár lesný (*Pernis apivorus*) a iné. V bučinách je typický d'ateľ bieločrbtý (*Dendrocopos leucotos*), muchárik červenohrdlý (*Ficedula parva*), početne je zastúpený aj muchárik bieločrký (*Ficedula albicollis*), kolibkárik sykavý (*Phylloscopus sibilatrix*), vzácnejšie sova dlhochvostá (*Strix uralensis*) a d'ateľ čierny (*Dryocopus martius*). V jedľobučinách je najbežnejšia sýkorka uhliarka (*Parus ater*) a hniezdi tu aj náš najmenší spevavec králiček zlatohlavý (*Regulus regulus*).

3. 2. 1. 1 Prírodný potenciál cieľového miesta

Atraktívne prírodné bohatstvo reprezentujú predovšetkým jaskyne, lokality zaradené do svetového prírodného dedičstva UNESCO. Tieto podzemné priestory sú bohato zdobené rôznymi krasovými útvarmi a obsahujú niečo výnimočné (kvapľová výzdoba, aragonit), čo priťahuje pozornosť turistov. Pod povrchom majestátnej slovenskej prírody sa ukrýva magický svet jaskýň, tie najvzácnejšie nájdete na Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Verejnosti prístupné jaskyne:

Jaskyňa Domica

Jaskyňa bola objavená v roku 1926. Je vytvorená v stredotriasových svetlých wettersteinských vápencoch eróziou podzemných tokov Styxu a Domického potoka v troch vývojových úrovniach. Celková dĺžka podzemných priestorov je 5 368 m. Zo sintrovej výplne sú typické štíty a bubny, kaskádové jazierka, cibulové stalaktity a pagodovité stalagmity. S jaskyňou Baradla v Maďarskej republike tvoria jednotný genetický celok o dĺžke asi 25 km. Jaskyňa je dôležitá z archeologického i antropologického hľadiska.

Gombasecká jaskyňa

Jaskyňa bola objavená v roku 1951, cez Čiernu vyvieračku. Je vytvorená v stredotriasových svetlých wettersteinských vápencoch v dvoch vývojových úrovniach. Vznikla eróznou činnosťou Čierneho potoka pozdĺž tektonických porúch. Dĺžka jaskyne je 1 525 m. Z výzdoby sú unikátne tenké sintrové brčká dĺžky až 3 m, stalaktity, stalagmity, rôzne sintrové náteky a kôry. Jaskyňa je sprístupnená od roku 1955 v dĺžke 285 m.

Jasovská jaskyňa

Leží v Národnej prírodnej rezervácii Jasovské dubiny. Vytvorená je v stredotriasových sivých gutensteinských vápencoch a svetlých steinalmských vápencoch a dolomitoch bývalým ponorným potokom Bodvy v piatich vývojových úrovniach. Dosahuje dĺžku 2 811 m a vertikálne rozpätie 55 m. Sintrovú výzdobu tvoria stalagmity, stalagnáty, štíty, bubny, brčká a i. Objavená

bola už v 13. storočí. Je sprístupnená od roku 1846 v dĺžke 550 m. Jaskyňa je dôležitá aj z archeologického hľadiska.

Ochtinská aragonitová jaskyňa

Je vo svetovom meradle unikátnym výtvorom, ktorý svojou rôznorodosťou, bohatosťou a krásou aragonitovej výzdoby upúta každého svojho návštevníka. Nachádza sa na severnom úbočí vrchu Hrádok v Slovenskom Rudohorí na ceste medzi Štítnikom a Jelšavou, 26 km od Rožňavy. Je jediná svojho druhu v Európe, vyniká aragonitovou výzdobou rôznych foriem. Dĺžka jej sprístupnenej časti je 230 m.

Krásnohorská jaskyňa

Jaskyňa bola objavená v roku 1964. Vytvorená je v strednotriasových sivých gutensteinských vápencoch a svetlých steinalmských vápencoch a dolomitoch. Dosahuje celkovú dĺžku 1 100 m. Predstavuje typ riečnej jaskyne. Pretekaná je aktívnym tokom, ktorý vyviera vo vyvieracke Buzgó. Tvorená je mohutnými komínmi a sieňami o výške až 120 m. Výzdobu tvoria stenové sintre a pizolity, stalaktity a stalagnáty. Unikátom je najvyšší stalagmit na svete s výškou 32,7 m. Jaskyňa je sprístupnená len v sprievode speleologickej služby.

Verejnosti neprístupné jaskyne:

Ardovská jaskyňa

Je to jaskyňa fluviokrasového typu. Vytvorená je v strednotriasových svetlých wettersteinských vápencoch v dvoch vývojových úrovniach. Dĺžka chodieb dosahuje 1 550 m. Sintrovú výzdobu tvoria krátke brčká, palicové a malé guľové stalaktity, záclony a až 3 m vysoké masívne stalagmity. Jaskyňa je dôležitá z archeologického i antropologického hľadiska.

Brázda

Hĺbka priepasti je 181 m. Je to najhlbšia priepasť Silickej planiny. Vytvorená je v strednotriasových svetlých wettersteinských vápencoch. Skladá sa zo sústavy komínov, oddelených od seba ôsmymi horizontmi. Zo sekundárnej výplne je najzaujímavejšia sintrová výzdoba hráškovitého tvaru.

Diviačia priepasť

Predstavuje spletitú vertikálnu sústavu puklinových priepasťových dômov navzájom prepojených. Jej hĺbka je 127 m. Je vytvorená vo wettersteinských vápencoch a svetlých dolomitoch. Steny priepasti sú pokryté sintrovou výzdobou – sintrové kaskády a záclony, pizolitové výrastky i trsy kríčkovitého a kastrovitého kalcitu. Na dne leží i zasintrovaná kostra diviaka stará asi 3000 rokov.

Drienovská jaskyňa

Je súčasťou prírodnej rezervácie Palanta. Ide o jaskyňu erozívneho pôvodu v dvoch vývojových úrovniach, vytvorenú vo wettersteinských vápencoch. Dĺžka jaskyne je 1 338 m s výškovým rozdielom 85 m. Jej výzdobou sú rozličné erozívne tvary, sintrová výzdoba, kôry kryštallického sadrovca, kríčkovitý aragonit a kalcitové drúzy. Jaskyňa je dôležitá z archeologického i antropologického hľadiska.

Hrušovská jaskyňa

Je súčasťou prírodnej rezervácie Hrušovská lesostep. Bola objavená v roku 1978. Hrušovská jaskyňa je výverovou jaskyňou podzemného toku Eveteš na antiklinálnej elevácii verfenských bridlíc. Vznikla v riečnych triasových vápencoch silického príkrovu, v troch vývojových úrovniach. Jaskynné chodby majú erozívny charakter, ústia do viacerých väčších jaskynných dômov o výške až 15 m. Okrem bežnej jaskynnej výzdoby unikátne sú monokryštály kalcitu, heliktity a výrastlice sintrových kryštálov. Celková dĺžka známych priestorov je 780 m.

Kunia priepasť

Patrí do jaskynného systému Skalistého potoka. Objavená bola v roku 1947, zverečný sifón v hĺbke 203 m sa dosiahol v roku 1986. Predstavuje systém vertikálnych dutín na rôznom stupni skrasovania vápencov wettersteinského typu. Rôzne smerové dislokácie ich výškového členenia na

samostatné stupne. Dosahuje dĺžku 813 m. V niektorých priestoroch je prítomná sintrová výzdoba s brčkami a sintrovými kaskádami.

Milada

Je to jaskyňa fluviokrasového typu. Vytvorená je v strednotriasových sivých gutensteinských vápencoch a svetlých steinalmských vápencoch. Dĺžka doteraz známych podzemných priestorov je okolo 800 m. Tvorí ju 7 dómov, najväčší o dĺžke 65 m. Jaskyňa má bohatú kvapľovú výzdobu, z ktorej vynikajú najmä mohutné kvapľové drapérie.

Obrovská priepasť

Objavená bola v roku 1959 a zameraná v roku 1967. Je to priepasť korózneho typu s celkovou hĺbkou 103 m, založená vo svetlých wettersteinských vápencoch. Je členená na viacero menších šácht a dómov, z ktorých najväčšia má hĺbku až 63 m. Steny sú pokryté sintrovou výzdobou hlavne v bočnom dome „Galéria“.

Silická ľadnica

Úvodná priepasť je zaľadnená v dôsledku zrútenia prechodu do dolných častí. Je to najnižšie situovaná jaskyňa s ľadovou výplňou. Jaskyňa v dĺžke 1 065 m pokračuje pozdĺž Čierneho potoka sériou veľkých dómov a siení v striedaní s úzkymi časťami a sifónmi. Je vytvorená v strednotriasových svetlých wettersteinských vápencoch. V zadných sieňach je prítomná i sekundárna sintrová výzdoba – dlhé a krehké sintrové brčká. Má význam aj z archeologického hľadiska.

Skalistý potok

Jaskyňa predstavuje krasový výver prameňa Skalistého potoka. Jaskynný systém dosahuje celkovú dĺžku 5 689 m s výškovou amplitúdou 293 m, ktorý je vytvorený vo wettersteinských vápencoch. Zaujímavá je množstvom sifónov a jazier. Je takmer bez sekundárnej výplne, iba s ojedinelými sintrovými kôrami. Výdatnosť vyvieračky je cca 7 l.s-1 , v prípade väčších zrážok sa zvyšuje na 300 l.s-1 až 700 l.s-1.

Snežná diera

Je to 23 m hlboká priepasť a 45 m dlhá jaskyňa, ktorú tvorí 10 až 20 m vysoká puklina vytvorená vo svetlých wettersteinských vápencoch. Jaskyňa funguje ako dynamická ľadová jaskyňa. Vytvára sa v nej ľad tvoriaci kvaple a povlaky na stenách. Ľad sa udržuje po celý rok. Teplota vzduchu v auguste sa pohybuje okolo 0,25o C.

Zvonivá jama

Ide o priepasťovitú jaskyňu, nachádzajúcu sa v strednej časti Plešivskej planiny, je vytvorená z masívnych svetlých organodetrických vápencoch stredného triasu. Hĺbka priepasti je 100,5 m. Podzemnú časť jaskyne tvorí puklinový priestor o rozmeroch 220x40x40-50 m. Dóm „Galéria“ predstavuje obrovské zasintrované suťovisko, na ktorom vznikli pagodové stalagmity. Najvyšší „Stĺp hrôzy“ má výšku až 26 m.

Moldavská jaskyňa

Jaskyňa sa nachádza v intraviláne mesta Moldava nad Bodvou, v terase, na ktorej leží vilová štvrť Moldavy. Súčasný vchod je položený v zníženine pod skalnou stenou na úpätí východného svahu planiny, v hĺbke cca 3 m pod úrovňou nivy rieky Bodvy. Celkovo predstavuje jaskyňa horizontálny systém krátkych chodieb a plazoviek erózných profilov, ktoré spájajú plošne rozsiahle nízke priestory – dómy. Podľa charakteru priestorov vyčleňujeme v jaskyni 5 väčších oblastí – rájónov. Osobitným úkazom v jaskyni je Slukova studňa - priepasť s vodnou hladinou.

NÁRODNÉ PRÍRODNÉ REZERVÁCIE

Brzotínske skaly

Rezervácia sa nachádza na severozápadných svahoch Silickej planiny. Svojou rozlohou 433,78 ha patrí k najväčším rezerváciám na území krasu, vyhlásená bola v roku 1984. Geologický podklad tvoria prevažne strednotriasové svetlé wettersteinské vápence. Zaberá okraj mierne zvlnenej planiny a svahy strmo spadajúce do kaňonu rieky Slanej, rozčlenené úžľabinami a skalnými formami, na báze zasutené. Predmetom ochrany je komplex pôvodnej skalnej

lesostepnej, lesnej i sutinovej flóry a fauny Slovenského krasu so zastúpením druhov zriedkavých, endemických a reliktných spoločenstiev.

Domické škrapy

Rezervácia bola vyhlásená v roku 1973, rozprestiera sa na 24,44 ha, na úbočiach vrchu Čertova diera. Geologický podklad tvoria svetlé vápence stredného triasu, pod ktorými sa objavujú slabšie polohy gutensteinských vápencov. Predmetom ochrany je vzácna xerothermná vegetácia typická pre územie Slovenského krasu s výskytom niektorých vzácných druhov rastlín, ako sú: kosatec nízky (*Iris pumila*), včelník rakúsky (*Dracocephalum austriacum*), pyštek najužší (*Linaria pallidiflora*), stepnatka úzkolistá (*Eremogene micradenia*), krupinka obyčajná (*Crupina vulgaris*), sinokvet mäkký veľkoúborový (*Jurinea mollis* subsp. *macrocalathia*) a iné. Vyvinula sa tu aj vzácna teplomilná fauna, najznámejší je výskyt krátkonôžky panónskej (*Ablepharus kitaibelii*), viacerých druhov jašteríc, ale i chrobákov a motýľov.

Drieňovec

Rezervácia vyhlásená v roku 1984 a má rozlohu 186,02 ha. Predstavuje významnú ukážku lesných a skalných spoločenstiev na malej ploche a vytvára spojivo medzi rezerváciami vápencového a nevápencového typu podkladu. Veľmi zaujímavé sú lesostepné plochy a skalnatý hrebeň s niekoľkými vápencovými bralami, kde sa nachádza pestrá flóra.

Havrania skala

Rezervácia vyhlásená v roku 1982, ktorá zaberá komplex Vranej skaly nad zárezom Zádielskej doliny o rozlohe 147,14 ha. Predstavuje výrazný skalný fenomén s množstvom geologických foriem a so špecifickými mikroklimatickými pomermi, ktoré podmienili výskyt špecifickej flóry a fauny.

Hrušovská lesostep

Územie rezervácie je budované stredotriasovými vápencami. Predstavuje typickú lesostepnú xerothermnú vegetáciu drieňových dúbav s dubom plstnatým (*Quercus pubescens*), jaseňom mannovým (*Fraxinus ornus*), v podrade so vzácnou a bohatou vegetáciou. Rezervácia bola vyhlásená v roku 1984 a má rozlohu 40,85 ha.

Jasovské dubiny

Územie rezervácie vyhlásenej v roku 1983 tvoria dva blízko seba položené celky v katastrálnom území Jasov. Rozloha rezervácie 35,10 ha reprezentuje tri typy lesa, les bukovo-hrabový, dubovo-bukový s prechodom do typu lesa duba plstnatého a typickú vysokokmennú dubinu.

Kečovské škrapy

Rezervácia vyhlásená v roku 1981 a má rozlohu 6,61 ha. Územie predstavuje výrazný škrapový kopec vypínajúci sa nad obcou Kečovo. Sú tu vyvinuté typické puklinové škrapy. Táto rezervácia predstavuje lokalitu xerothermnej vegetácie rozšírenej najmä na južných stráňach skrasovatených svahov vápencových pohorí. Plochy medzi škrapami, ktoré sú vyplnené jemnou zeminou, sú osídlené druhmi: hlaváčik jarný (*Adonis vernalis*), mednička brvitá (*Melica ciliata*), nátržník piesočný (*Potentilla arenaria*), rozchodník šesťradový (*Sedum sexangulare*), hrdobarka horská (*Teucrium montanum*) a ďalšie.

Pod strážnym hrebeňom

Rezervácia vyhlásená v roku 1966 a má rozlohu 96,67 ha. Zaberá východné svahy Koniarskej planiny, na ktorých sa nachádzajú xerothermofilné skalné stepi a drieňové dúbavy. Vo vápencovom podklade, ktorý buduje územie, sa nachádza i známa Hradná priepasť. Vegetačný kryt reprezentujú zástupcovia teplomilnej a vápnomilnej flóry. Len z tohto územia bolo donedávna známe hniezdenie strnádky cia (*Emberiza cia*).

Turniansky hradný vrch

Výrazné škrapové pole v katastrálnom území Turne, na vrchole ktorého sa týčia zrúcaniny starobylého hradu, je jednou z najvýznamnejších lokalít v Slovenskom krase. Odtiaľto je známy endemit Slovenského krasu rumenica turnianska (*Onosma tornense*). Stráne okolo zrúcanín hradu - krajinej dominanty nad Turnianskou - sú výrazne xerothermné a sú domovom vzácných teplomilných druhov. Lokalita bola vyhlásená v roku 1964 za chránené nálezisko, od roku 1995 má štatút rezervácie a má rozlohu 13,79 ha.

Zádielska tiesňava

Táto rezervácia je najstaršou na území Slovenského krasu, bola vyhlásená ešte v roku 1954, má rozlohu 214,73 ha. Územie rezervácie leží severne od obce Zádiel, zaberá tiesňavu potoka Blatnica spolu s kolmostennými stráňami a príľahlou časťou doliny. Budované je vápencami stredného triasu. Vyznačuje sa svojráznou vegetáciou, čo je zapríčinené jeho hraničným položením medzi Slovenským krasom a Slovenským rudohorím. Územie je známe aj zvratom vegetačných pásiem a prelínaním sa panónskych a karpatských druhov. Zo vzácných rastlinných druhov, ktoré sa tu vyskytujú, treba uviesť: hadomor rakúsky (*Scorzonera austriaca*), hadomor purpurový (*Scorzonera purpurea*), kozinec mechúrikatý belavý (*Astragalus vesicarius* subsp. *albidus*), včelník rakúsky (*Dracocephalum austriacum*), z horských druhov: astru horskú lysú (*Aster serpentimontanus* subsp. *glabratus*), plamienok alpínsky (*Clematis alpina*), arábku alpínsku (*Arabis alpina*), jazyk jelení (*Phyllitis scolopendrium*), ploštičník európsky (*Cimicifuga europaea*) a mnoho ďalších. Súbežne s vývojom kotlinou vegetačného krytu sa vyvíjali i pestré biotopy pre život a vývin živočíchov. Z územia sú známe endemické chrobáky *Duvalius bokori* a *Othiorhynchus roubali*, z mäkkýšov je to zebrovka stepná (*Zebrina detrita*) i *Alopia clathrata*. V skalných stenách hniezdi sokol sťahovavý.

PRÍRODNÉ REZERVÁCIE

Gerlašské skaly

Za rezerváciu boli vyhlásené v roku 1981, majú rozlohu 21,73 ha. Zaberajú svahy Plešivskej planiny a predstavujú bizarný geomorfologický skalný útvar so skalnými stenami, terasami a sutinami, obklopený bukovým lesom a pasienkami.

Kráľova studňa

Územie rezervácie leží na styku spodnotriasových bridlíc a slienitých vápencov so strednotriasovými vápencami a dolomitmi. Je tu viacero prameňov napájajúcich bezmenný potok s úzkym pásom aluviálnej nivy. Vyvinula sa a doteraz sa tu zachovala bohatá močiarna vegetácia reprezentovaná porastami slatinnej jelšiny so všetkými vývojovými štádiami a zastúpením charakteristických i vzácných druhov rastlín. Vyhlásená bola v roku 1982 a má rozlohu 11,21 ha.

Palanta

Táto rezervácia reprezentuje lesostepné spoločenstvo s dubom plstnatým (*Quercus pubescens*), jaseňom mannovým (*Fraxinus ornus*), javorom tatárskym (*Acer tataricum*), klokočom peristým (*Staphylea pinnata*) a ďalšími drevinami. PR bola vyhlásená v roku 1993 a má rozlohu 86,93 ha.

Pod Fabiankou

Rezervácia vyhlásená v roku 1982 a rozlohou 1,22 ha sa radí medzi malé územia. Predstavuje alúvium dolnej časti Brezoblatného potoka na miestach niekdajších jelšín so zachovalou pobrežnou vegetáciou, reprezentovanou bohatým zastúpením vzácných a chránených druhov, najmä kosatca sibírskeho (*Iris sibirica*).

Sokolka skala

Bola vyhlásená za rezerváciu v roku 1981 o výmere 11,69 ha. Jej územie reprezentuje geomorfologicky výrazný skalný útvar zapojený do lesného komplexu v závere malej doliny. Na úpätí skaly vyviera krasový prameň, na severnej strane skaly sa nachádza otvor do známej Zbojníckej jaskyne. Vegetáciu územia reprezentujú najmä charakteristické suťové spoločenstvá. Z hľadiska zoologického je zastúpená najmä kalcifilná malakofauna, jaskynné priestory osídlili netopiere, ale hniezdia tu aj viaceré druhy vtáctva.

Zemné hradisko

Rezervácia vyhlásená v roku 1993 na rozlohe 55,95 ha. Predstavuje komplex lesnej a poľnohospodárskej pôdy na pahorku pod južnými svahmi Horného vrchu. Vegetačné pomery tohto územia sú veľmi bohaté a pestré. Z fytogeografického hľadiska ich charakterizujú trávnatobylinné spoločenstvá triedy Festuco-Brometea.

NÁRODNÉ PRÍRODNÉ PAMIATKY

Medzi 16 národných prírodných pamiatok patria najvýznamnejšie jaskyne a priepasti Slovenského krasu zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Sú to Ardovská jaskyňa, Brázda, Jaskyňa Domica, Drienovská jaskyňa, Gombasecká jaskyňa, Hrušovská jaskyňa, Jasovská jaskyňa, Krásnohorská jaskyňa, Silická ľadnica, Jaskyňa Milada, Jaskyňa Skalistého potoka, Diviacia priepasť, Kunia priepasť, Obrovská priepasť, Snežná diera a Zvonivá diera.

Prírodné zaujímavosti:

Hrhovský rybník - vznikol v polovici 20. stor. na mieste mokradí, v minulosti známych ako Malé a Veľké jazero.

Hrhovský vodopád - napájaný vyvieračkou Fej /Hlava/.

Prírodný výtvor **Čertova skala** v Jasove.

Jovické rašelinisko - leží na severozápadnom okraji obce.

Krasové priehradky na potoku Buzgó nachádzajúce sa neďaleko Krásnohorskej jaskyne.

V **Rochovciach** je Unikátna pivnica o dĺžke 50m s jaskynným charakterom, s krasovými útvarmi.

3.2.1.2 Kultúrno-historický potenciál cieľového miesta

Rozvoj cestovného ruchu v Slovenskom krase ovplyvňuje v značnej miere aj kultúrno-historický potenciál, ktorý tvoria objekty nehnuteľných, hnutel'ných, muzeálnych a galerijných zbierok. Rôznorodý fond kultúrnych pamiatok, kultúrnych zariadení a podujatí umožňujú ponuky služieb viazaných na poznávanie histórie a pamiatok, návštevy kultúrno-spoločenských zariadení a rôznych festivalov, koncertov, slávností a výstav.

Po celom kraji sú roztrúsené lokality so zachovalou ľudovou architektúrou, jednotlivé mestá a obce majú bohatú históriu a sú plné cenných pamiatok – kostoly, hrady, kaštiele, zemianske kúrie, ktoré sú lákadlom pre domácich i zahraničných turistov.

Sakrálne pamiatky:

Kostoly, kláštory, kaplnky:

V rámci cestovného ruchu majú veľký význam historické objekty v jednotlivých obciach záujmového územia, medzi ktoré zaraďujeme kostoly, kláštory, kaplnky... Typické prvky významné pre návštevníkov týchto sakrálnych objektov sú oltáre, kazateľnice, krstiteľnice, hudobné organy a architektonická výzdoba okien a stropov. Medzi významné zaraďujeme gotické kostoly, ktoré sú typické pre oblasť Slovenského krasu a svojimi nástennými gotickými freskami sa uchádzajú o zápis na Zoznam svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO. Zoznam vytipovaných historických objektov vid' Príloha č. 2.

Hrady, kaštiele a mauzóleá:

Hrad Krásna Hôrka - Pôsobivá dominanta okolia nad obcou Krásnohorské Podhradie, jeden z najzachovalejších stredovekých hradov Slovenska. Národná kultúrna pamiatka ležiaca 8 km na východ od Rožňavy. Na vysokom strmom kužeľovitom kopci sa týči pôvodne gotický hrad zo začiatku 14. storočia. V renesančnom štýle ho prestavali na pevnosť, neskôr na reprezentačné šľachtické sídlo. Až do roku 1812 bol hrad obývaný. Posledný majiteľ Dionýz Andrassy ho premenil na rodové múzeum a od roku 1906 ho sprístupnili verejnosti. Nachádza sa v ňom

múzeum so vzácnym historickým nábytkom, habánskou keramikou, zbierkou obrazov, dobových odevov a zbraňami.

Kaštieľ Betliar – Pôvodne renesančná tvrdza Bebekovcov, neskôr prestavaný Andrásyovcami najprv v klasicistickom a v roku 1886 v historickom slohu. V interiéri kaštieľa sú bohaté zbierky exotických trofejí Andrásyovcov vrátane exponátov z Afriky a Ázie. Hodnotné sú aj bohaté zbierky historického nábytku, obrazov a porcelánu. Súčasťou zbierkového fondu je aj historická knižnica obsahujúca vyše 20 000 zväzkov. Kaštieľ leží uprostred nádherného 81 ha prírodného parku s množstvom drobnej romantickej architektúry, fontánami, jazierkami a plastikami. Park okrem svojej architektonickej hodnoty prezentuje aj množstvo cudzokrajných drevín, je arborétom. Po nákladnej rekonštrukcii, ktorá sa skončila v roku 1994 získal kaštieľ prestížnu cenu EUROPA NOSTRA 1994 za pamiatkovú obnovu.

Zrúcanina vodného hradu v Štítniku pochádza z 15. stor. R. 1559 patril Štítnický hrad k tzv. strážnym hradom protitureckej obrany. Prestavbou v r. 1580-1585 zosilnili vonkajšie opevnenie veľkými okrúhlymi delovými baštami a zvýšili pozorovaciu vežu drevenou nadstavbou. Po Rákocziho povstaní bol hrad silne poškodený. Začiatkom 19.stor. bola západná časť hradu prestavaná na obytnú kúriu /terajšie poľnohospodárske učilište/.

Zrúcanina Turnianskeho hradu so zvyškami gotického vnútorného hradu a vonkajšieho renesančného opevnenia s okrúhlymi delovými baštami. Hrad postavili r. 1357 za Jána Turnianskeho, ktorého rod dostal do majetku Turňa v 1. pol. 13. stor. za zásluhy, preukázané panovníkovi počas tatárskeho vpádu a obnovu krajiny. Po vymretí rodu Turnianskovcov r.1406 sa dostal do držby Štefana Šafára z Branča, od ktorého ho získali Bebekovci. Okolo r. 1448 ho obsadili Jiskrove vojská. R. 1476 odkúpil hrad Imrich Zápoľský. V 17.stor. patril k pohraničným hradom protitureckej pevnostnej sústavy, r. 1652 ho obliehali a zajali Turci. V protihabsburgskom feudálnom Tökölyho povstaní dal cisársky generál Schultz r. 1685 hrad zbúrať, aby sa nedostal do rúk povstalcov.

Zrúcanina gotického hradu v Jasove postaveného v r. 1312 - 1320.

Kaštieľ Hámošovcov v Brzotíne - klasicistická budova z r. 1780.

Klasicistický kaštieľ v Drienovci, postavený okolo r. 1780, r. 1838 rozšírený o kaplnku. Balkón s kovanou klasicistickou mrežou.

Barokovoklasicistický kaštieľ v Drnave, postavený v poslednej tretine 18.stor. Upravený v 20.stor. Dvojpodlažná bloková stavba s obdĺžnikovým pôdorysom. Budova má manzardovú strechu.

Barokový kaštieľ Mariásyovcov v Brzotíne z r. 1792 s manzardovou šindľovou strechou, dnes sídlo štátneho archívu.

Kaštieľ v Turni nad Bodvou, pôvodne neskororenesančný, postavený v 17. stor.

Mauzóleum v Krásnohorskom Podhradí

Budova mauzólea je umiestnená v strede dláždeného nádvorja, ktoré je obklopené 3,5m vysokým múrom ukončeným naproti vstupu z dvoch strán masívnymi piliermi. Dve sochy anjelov v nadživotnej veľkosti, so zloženými krídlami a s plamennými mečmi v rukách, symbolizujúce bdelosť strážcov. Budova mauzólea je z bieleho pieskovca zo Sósútu pri Budapešti. Pôdorys mauzólea je nepravidelný osemuholník. Kupolu podopiera 8 stĺpov. Spodná časť stĺpov je pokrytá mramorom rozličných farieb z Afriky, Maďarska, Švajčiarska a Mexika. Mauzóleum dal postaviť Dionýz Andrásy pre svoju manželku Františku. Za mauzóleom sa nachádza pomník obľúbeného psa manželov Andrásyovcov od sochára A. Stróbla.

Múzeá a Galérie:

Banické múzeum v Rožňave plní funkciu okresného vlastivedného múzea. Muzeologické pracovisko sa špecializuje na baníctvo a hutníctvo Spišsko-gemerského Rudohoria, výtvarné umenie historického Gemera, svetové prírodné dedičstvo a jaskyniarstvo Slovenského krasu. Popri špecializáciách vo svojom odbornom zameraní v zbierkach sú zastúpené história a etnografia.

Andrássyho Galéria v Krásnohorskom Podhradí predstavuje secesnú stavbu so zaskleným stropom, postavená začiatkom 20.stor. Dionýzom Andrássym na umiestnenie svojich výtvarných zbierok i vlastných diel.

Múzeum vín Szepsi Laczkó Mátého v Moldave nad Bodvou sa nachádza v jednej z pivníc, ktorá sa nachádza pod Mestským kultúrnym strediskom. Nadväzujúc na históriu, chce mesto udržiavať styky s tokajskou oblasťou a tieto tradície chce využiť aj pre rozvoj cestovného ruchu.

Kinematografické múzeum v Medzeve predstavuje súkromnú zbierku p. Rudolfa Schustera v jeho rodičovskom dome, odovzdané Technickému múzeu v Košiciach.

Kúpele Štós

Kúpele sa nachádzajú na juhovýchodnom Slovensku na hranici Spišského rudohoria a Slovenského krasu. Ležia vedľa starej baníckej cesty z Medzeva do Smolníka, v malebnom prostredí zmiešaného lesa plného voňavých jedlí a smrekov. Prírodným liečivým faktorom Štósu je podhorská, mierne povzbudivá klíma (podľa švajčiarskej klasifikácie so stupňom klasifikácie 1. Pre klimatickú liečbu majú kúpele vhodnú, na juh otvorenú polohu v dostatočnej nadmorskej výške /650 m. n. m/ s bohatstvom ihličnatých lesov v bezprostrednom okolí. Tieto skutočnosti priaznivo vplývajú na klímu, ktorá vyniká neobyčajnou čistotou vzduchu, nasýteného ozónom a vôňou živíc. Zmiešaný les, teplotné inverzie spolu s ostatnými činiteľmi vytvárajú veľmi dobré podmienky na liečbu akútnych i chronických ochorení dýchacích ciest, ochorení pľúc a prieduškovvej astmy. Kúpele poskytujú liečbu pre dospelých a detských pacientov. Prírodné prostredie kúpeľov tvorí lesopark architektonicky dotvorený potôčikom s kaskádami a fontánou. Tento kúpeľný park je kultúrnou pamiatkou zapísanou v ústrednom zozname kultúrnych pamiatok SR a podľa Florentskej chrty je historickou záhradou. Súčasťou kúpeľného lesoparku je vyše 200 druhov vzácnych drevín a kvetov. Kúpele poskytujú komplexnú zdravotnú starostlivosť, klimatickú liečbu, vodoliečebné procedúry, masáže, fínsku saunu, elektroliečbu, inhalácie a kompletnú rehabilitáciu so zameraním na dýchací a pohybový systém. Devízou Kúpeľov Štós je poskytovanie speleoterapie, čo je unikátna liečba horných dýchacích ciest poskytovaná v blízkej Jasovskej jaskyni. Kúpele majú v tejto liečbe dlhodobú tradíciu s veľmi dobrými liečebnými výsledkami. Súčasťou kúpeľnej liečby je poskytovanie moderného dietologického stravovania. Ubytovacia kapacita kúpeľov pozostáva zo 140 lôžok pre dospelých a 120 lôžok pre deti.

Ľudová kultúra a architektúra

Významnou oblasťou okresu s množstvom zachovalých pamiatok z ľudového staviteľstva je oblasť Slovenského krasu.

Počnúc Hrhovom na východe a končiac Kameňanmi na juhozápade je táto oblasť mimoriadne bohatá na stavby murované (kamenné a hlinené), ktoré si zachovali všetky typické prvky svojho regiónu. V prevažnej väčšine tu nájdeme stavby typické pre celú oblasť južného Slovenska, čerpajúce vo svojom výtvarnom výraze z klasicizmu. Jedným z najtypickejších a najčastejších sa vyskytujúcich prvkov je murovaný stĺpik, či rad stĺpikov, podstienka s murovanou alebo drevenou pavlačou a geometrická, či rastlinná výzdoba štítov. Významná ukážka ľudovej architektúry sa nachádza v týchto obciach:

Ardovo - Murovaný roľnícky dom s vyzdobeným štítom s letopočtom 1852 a stĺpikovým podstienkom pred čelnou i bočnou fasádou je príkladom miestneho ľudového staviteľstva.

Brzotín - Biely kaštieľ z roku 1830 s empírovou fasádou - dnes sídlo Správy Národného parku Slovenský kras.

Hrhov - Travertínové dlabané pivnice na víno. Bývalý mlyn na vodný pohon.

Turňa nad Bodvou - Stará prešovňa - kamenná stavba z konca 18. stor.

Pača - Rodinný dom č.21 postavený z váľkov koncom minulého storočia s pristavanou murovanou maštالou a stodolou. Vstupnej miestnosti / pitvore / sa nachádza čierna kuchyňa s otvoreným ohniskom. V prednej izbe s dreveným trámovým stropom a troma štvortabuľkovými

oknami je umiestnená veľká homoľová pec, ktorá bola vykurovaná z čiernej kuchyne. Medzi vstupom do objektu a maštale je v streche umiestnený vikier so sedlovou strieškou na vyhadzovanie sena.

Silická Jablonica - Ľudové murované domy s pavlačami, murovanými štítmi a ornamentálnou výzdobou priečelí.

Jablonov nad Turňou - zachoval sa originálny a ojedinelý objekt sýpky, ktorú radíme medzi pamiatky ľudovej architektúry, ale aj medzi pamiatky výroby a techniky.

Turnianska Nová Ves – pamiatková zóna vidieckeho charakteru.

Včeláre (súčasť obce Dvorníky – Včeláre) – prekrásne, zachovalé staré vidiecke domy.

Pamätné domy:

Rodný dom Júliusa Bottu v Rozložnej. Pamätný dom s literárnou expozíciou, budova bývalej evanjelickej fary, kde sa narodil 24. 7. 1848 historik, kultúrny činiteľ a advokát - syn evanjelického farára - Július Botto, popredný predstaviteľ národného a kultúrneho života v Gemeri.

Slavošovce Rodný dom Pavla Dobšinského - spisovateľa a zberateľa slovenských ľudových rozprávok, narodeného v r. 1828.

Pamätný dom Andreja Cházára v Joviciach.

Technické pamiatky:

Železný hámor v Medzeve na vodnú energiu zachytávanú vodným kolesom.

Pojem „Medzevské hámre“ zahrňuje rovnako hámre v prevádzke ako aj pozostatky hámrov, dnes už nefunkčných. Už z roku 1316 pochádza najstaršia listina, ktorá dokazuje existenciu hámrov v Nižnom Medzeve. Prvá písomná spomienka o medzevských kováčskych cechoch je zo 17. storočia (1638). Medzevskí kováči boli uznávaní ako najlepší nástrojárski kováči v celom Uhorsku. Hámre boli rozmiestnené v 11 údoliach a vznikli pri vodných zdrojoch. Hámor Slovenského technického múzea, pôvodne tzv. Tischlerov hámor, predstavuje typ jednokladivového dvojohniskového hámra. Ide o kombinovanú stavbu (kameň - drevo) z druhej polovice 19. storočia. Nachádza sa v centre mestečka Medzev. Archaický charakter hámra umocňuje systém prívodu vody na koleso. V roku 1967 bol odkúpený a rekonštruovaný tak, aby bol zachovaný svojim spôsobom ako živá technická pamiatka, múzejný doklad konštrukcie, stavby a technológie kovania železa.

Mestský hámor Šugovská dolina Medzev funkčný.

Hámor Zlatná dolina súkromný majiteľ p.Ján Bröstl - funkčný s malým múzeom.

Kováčska dielňa na Hlavnej ul. č. 130 v Moldave nad Bodvou pri Košiciach je jednou z mála, ktorá sa v pomerne dobrom stave uchovala dodnes. Objekt je typom prístrešnej kovárskej vyhne z r.1850, postavenej z kameňa. Má predsunuté podstrešie a valbovú strechu. Dielňa je ojedinelou zachovanou ukážkou špecializovanej malomestskej a dedinskej kovárskej výroby. Kovárska dielňa je len v prednej časti budovy. V zadnej časti je zriadená expozitúra národopisného múzea a múzeum remesiel, ktoré boli pre Moldavu charakteristické. Zriaďovateľom tejto časti je MsKS Moldava.

Starý vodný mlyn uprostred obce v Hrhove.

Starý mlyn funkcie schopný, zakonzervovaný, ktorý sa nachádza v Hostovciach.

Pozostatky mlyna v Dvorníkoch (súčasť obce Dvorníky – Včeláre).

Slnečné hodiny v Rožňave pochádzajú z roku 1912 a nachádzajú sa na budove Gymnázia Pavla Jozefa Šafárika. Ide o typ vertikálnych južných slnečných hodín. Ciferník je delený po polhodine od 7. hodiny rannej do 5. hodiny popoludňajšej. Číslice sú rímske, ich bohatú a zaujímavú výzdobu tvorí kruh a zemeguľa, stuhy nad a pod hodinami s latinským nápisom.

Vežové hodiny v Rožňave v objekte mestskej veže pochádzajú z roku 1858 a táto krásna neskoro renesančná strážna veža prešla niekoľkými úpravami a dnes je neodmysliteľnou dominantou historického jadra Rožňavy. Veža meria 36,5 m, v minulosti si plnila dôležitú strážnu funkciu, svedectvom čoho je zachovaná strieľňa na jej východnej strane a tiež zachovaná turecká delová

guľa na južnej fasáde. Veža bola v roku 1997 obnovená a sprístupnená pre turistov ako vyhliadková.

Kultúrne cesty ako produkt cestovného ruchu:

Gotická cesta

Gotická cesta je prvou turistickou poznávacou cestou na Slovensku. V ucelenom okruhu predstavuje najzaujímavejšie a najvzácnejšie skvosty Spiša a Gemera, ktoré svojim významom ďaleko presahujú rámec regiónu i Slovenska a sú neoddeliteľnou súčasťou európskeho kultúrneho života.

V produkte NP Slovenský kras Gotická cesta prechádza týmito katastrami Rožňava, Krásnohorské Podhradie, Uhorná, Smolník, Betliar, Štítnik, Ochtiná, Slavošovce, Kocel'ovce, Plešivec.

Pôvodný 276 km dlhý okruh vyznačený v roku 1998 bol nedávno rozšírený o okruhy Gemersko - rimavský, Spišský okruh - tatranský, Spišský okruh - pieninský, ktoré prechádzajú ďalšími zaujímavými zákutiami Spiša a Gemera.

K týmto skvostom patria hradné komplexy Spišský hrad, Hrad Krásna Hôrka, Muránsky hrad, zachované historické jadrá miest (Levoča, Kežmarok, Rožňava, Rimavská Sobota a ďalšie), múzeá a katedrály, ale aj dedinské kostoly so vzácnymi stredovekými freskami, meštianske a remeselnícke domy či romantické kamenné mosty. Atraktivitu gotickej cesty zvyšuje aj nádherný prírodný rámec, ktorým vedie. Sú to predovšetkým Národné parky Slovenský raj, Slovenský kras, Muránska planina a Pieniny. Popri cestách, v mestách a obciach, ktorými Gotická cesta prechádza, sú nainštalované hnedo - biele orientačné tabule s piktogramom v tvare gotickej klenby, ktoré upozorňujú na jednotlivé pamiatky.

Produkt stredovekých nástenných malieb

Súbor stredovekých nástenných malieb v kostoloch v obciach Štítnik, Ochtiná a Plešivec predstavuje v celkovom kontexte maliarskych prejavov stredovekého Slovenska významný fenomén, ojedinelý svojou kvalitou, bohatstvom ikonografického repertoáru a najmä koncentráciou monumentálnej maľby na relatívne malom území. Maľby svojou kultúrnou, historickou a predovšetkým umeleckou hodnotou, ktorá presahuje hranice regiónu možno považovať za priamu súčasť celkového vývoja európskej kultúry stredoveku. Samotné kostoly, v ktorých sa fresky nachádzajú, predstavujú zjednodušené typy sakrálnej architektúry, zodpovedajúcej obdobiu svojho vzniku. Najbohatšie nástenné maľby možno pozorovať v evanjelickom kostole v Štítniku, ktoré sú sústredené takmer po celom plášti stien, arkád a stĺpov presbytéria, severnej, južnej a aj hlavnej lode zaberajú plochu približne 200 m².

Mimoriadne rozsiahla a kvalitatívne hodnotná výzdoba sa nachádza v evanjelickom kostole v Ochtinej, ktorej autor je označovaný ako Majster ochtinského presbytéria. Maľby sú datované šesťdesiatym rokom 14. storočia. Nástenné maľby v evanjelickom reformovanom kostole v Plešivci patria k najvýznamnejším zachovalým dokladom monumentálnej maľby v zaalpskom prostredí 14. storočia. U nástenných malieb v Štítniku a Plešivci možno s istotou konštatovať prítomnosť talianskych majstrov v období hospodárskeho rozkvetu na území Gemera, ktorí prichádzali na naše územie v časoch, kedy uhorský kráľ dvor udržiaval čulé styky s významnými talianskymi kultúrnymi centrami.

Železná cesta

Bohatá história Gemera je od začiatku spojená s využívaním nerastného bohatstva Slovenského Rudohoria. Ťažbou a spracovaním kovov, hlavne železných rúd sa tento región dlhé stáročia zarad'oval medzi najvýznamnejších producentov železa v Uhorsku. Vyrábalo sa tu najkvalitnejšie železo, ktoré sa spracovalo v tunajších železiarňach. Tie veľkosťou presahovali iné regióny a

preto Gemer nazývali železným srdcom strednej Európy. Železná cesta Gemerom je súčasťou Európskej železnej cesty, ktorá formou kultúrnej turistiky prezentuje návštevníkom pamiatky baníckej a železiarskej tradície regiónu. Tri bývalé vysoké pece – Karlova huta vo Vlachove, Etelka v Nižnej Slanej a vysoká pec v Červeňanoch sú chránené ako vzácne technické pamiatky. Produktom konjunktúry železiarstva v Gemerí bol rozkvet umenia, remesiel a vzdelanosti, ktoré spolu s prírodnou scenériou a technickými pamiatkami vytvorili z tohto regiónu prírodné a kultúrne bohatstvo s krásou obdivovanou návštevníkmi.

Železná cesta v produkte NP Slovenský kras prechádza týmito katastrami Moldava, Medzev, Smolník v prvej vetve. Druhá vetva prechádza cez tieto katastre Rožňava, Betliar, Štútnik, Plešivec, Domica, Brzotín, Krásnohorské Podhradie a Drnava.

Banská cesta

Baníctvo zahrnuté v Železnej ceste vytvára priestor na produkt CR Banská cesta s cieľom záchrany banských diel. Baníctvo na Gemerí presiahlo v minulosti svojim významom hranice Rakúsko - Uhorska a do technického rozvoja Európy prispelo rozvojom banskej a železiarskej techniky. V spomínanej oblasti bol život od historických počiatkov spätý s ťažbou a spracovaním nerastného bohatstva ukrytého v útrobách tunajších hôr. Celá táto oblasť je popretkávaná baníckou históriou a odkazom na dávnu slávu baníctva v celom Uhorsku. Množstvo banských objektov, ktoré z hľadiska kultúrno-historického cestovného ruchu zohrávajú významnú úlohu, spestria a obohatia poznávací zážitok účastníkom cestovného ruchu v oblasti. O významnosti tejto banskej oblasti hovorí aj vytvorenie stredovekého spolku siedmich hornouhorských banských miest: Rožňava, Smolník, Jasov, Gelnica, Spišská Nová Ves, Telkibánya a Rudabánya, pričom do vyčlenenej oblasti patria prvé tri.

Vínna cesta

Vínna cesta predstavuje produkt cestovného ruchu v oblasti vinohradníckej činnosti známej pestovaním a spracovaním viniča. Navštevuje jednotlivé pestovateľské miesta, výrobné a miesta degustácie, ako sú vínne pivnice. Vínna cesta v produkte NP Slovenský kras prechádza týmito katastrami Moldava nad Bodvou, Silická Jablonica, Hrušov, Jablonov nad Turňou, Hrhov, Zádiel, Dvorníky, Turňa nad Bodvou.

3. 2. 2 Súčasná ponuka cestovného ruchu

Slovenský kras ako stredisko cestovného ruchu musí poskytovať svojim návštevníkom a turistom možnosti ubytovania, stravovania a trávenia voľného času športovými, kultúrnymi, spoločenskými, zábavnými a inými aktivitami poskytnutím špeciálnej infraštruktúry cestovného ruchu.

3.2.2.1 Ubytovacie zariadenia

Predpokladom pobytu návštevníkov v regióne národného parku je existencia dostatočných ubytovacích kapacít. Najvyšší podiel na ubytovacej kapacite v Slovenskom krase majú ubytovanie v súkromí, turistické ubytovne, penzióny a hotely. Významným poskytovateľom ubytovania sú aj Kúpele Štós. Existujúce hotely momentálne kapacitne vyhovujú. Hotely v Rožňave a Moldave nad Bodvou sa orientujú predovšetkým na obchodných cestujúcich a solventnejších návštevníkov za západnej Európy. Z ostatných turistov využívajú ich služby vo väčšej miere iba maďarskí a poľskí návštevníci. Cena za lôžko a deň je však pre nich vysoká. V regióne chýba hotel nižšej kategórie s kapacitou prispôbenou pre väčšie turistické skupiny, kde by cena za lôžko a deň bola nižšia. V poslednom období vzniklo v regióne národného parku niekoľko menších penziónov. Ich kvalitatívna úroveň je postačujúca, no kapacitne nie sú schopné uspokojiť skupinových návštevníkov.

Od roku 1996 vzniklo v Slovenskom krase niekoľko desiatok kapacít v súkromí. V súčasnosti začína byť tento druh ubytovania veľmi populárny medzi turistami, čo je dôsledkom toho, že cena ubytovania v hoteloch je vysoká. Ubytovanie v súkromí je populárne aj pre západoeurópskych turistov, ktorí ho obľubujú kvôli charakteru a nie cenovým výhodám.

Tabuľka č. 6

UBYTOVACIE ZARIADENIA					
zariadenie		stravovanie			kategória
názov	mesto	raňajky	obed	večera	
Hotel Kras	Rožňava	/	/	/	**
Hotel Čierny orol	Rožňava	/	/	/	**
Hotel Rotunda	Rožňava	/	/	/	
Hotel Bodva	Moldava nad Bodvou	/	/	/	
Motel Orgován	Moldava nad Bodvou	/	/	/	
Penzión Ferdinand	Moldava nad Bodvou	/	/	/	****
Penzión Barbara	Plešivec	/			
Penzión Fan-Fan Club	Rožňava	/	/	/	
Penzión Jozefína	Krásnohorská Dlhá Lúka	/	/	/	*
Penzión Adriana	Krásnohorská Dlhá Lúka	/	/	/	**
Penzión Skalná Ruža	Gemerská Hôrka	/		/	*
Penzión Ferdi-Rancs	Dlhá Ves	/	/	/	***
Penzión Átrium	Rožňava	/	/	/	*
Penzión Alfa	Rožňava	/	/	/	**
Ranč Šugov	Šugovská dolina (Medzev)	/	/	/	**
Doškoloľovacie zariadenie U. S. Steel Košice	Medzev	/	/	/	**
Vila Jana	Medzev	/			
Sokol	Vyšný Medzev	/	/	/	
Turistická ubytovňa	Rožňava	na izbách je kuchynský kútik			*
Turistická ubytovňa pri SOU	Rožňava	/	/	/	
Turistická ubytovňa OA	Rožňava	/	/	/	
Turistická ubytovňa MediSport	Rožňava				
Turistická ubytovňa Jablonka	Jablonov nad Turnou	k dispozícii je kuchynka			**
Turistická ubytovňa	Krásnohorské Podhradie	reštaurácia cca 200m			
Turistická ubytovňa	Gemerská Hôrka	/		/	*
Chalupa Erida	Arдово	/			*
Chalupa Szabadošová	Čučma	k dispozícii je kuchynka			***
Chalupa Beretkeiová	Bretka	k dispozícii je kuchynka			
Chalupa Valika	Dlhá Ves	k dispozícii je kuchynka			**
Chalupa Joli	Jovice	k dispozícii je kuchynka			
Chalupa Nóra	Krásnohorské Podhradie	k dispozícii je kuchynka			
Kemping	Krásnohorské Podhradie	/	/	/	
Chatová osada Gombasek	Slavec	/	/	/	**
Autocamping	Jasov	/	/	/	
Reštaurácia u Mlyna	Jasov	/	/	/	
Ubytovanie Fórišová	Rožňava	kuchynka s dvojplatničkou			**

Ubytovanie Žaneta	Krásnohorské Podhradie	/	reštaurácia cca 100m	****
Ubytovanie Bettina	Krásnohorské Podhradie	k dispozícii je kuchynka		
Sedliacky dom	Krásnohorské Podhradie	/	reštaurácia cca 150m	**
Ubytovanie Prékopová	Krásnohorské Podhradie	reštaurácia cca 300m		
Ubytovanie U Mlyna	Dvorníky - Včeláre	/	/	/
Ubytovanie Perla	Rožňava	k dispozícii je kuchynka		
Ubytovanie Leferovičová	Rožňava	/		*
Ubytovanie Tóbisová	Rožňava	/	k dispozícii kuchynka	**
Ubytovanie Juhász	Rožňava	/		
Ubytovanie Kováčová	Rožňava	v blízkej reštaurácii		
Ubytovanie v súkromí - Katarína Flachbartová	Zádiel	/		/
Ubytovanie v súkromí - Helena Kulcsárová	Háj	/	kuchynka	/
Villa Erika	Krásnohorské Podhradie	/		
Vila Sisi	Jablonov nad Turňou	/		**
Villa u Kovácsa	Hrušov	k dispozícii je kuchynka		
Reštaurácia pod hradom	Turňa nad Bodvou	/	/	/
Rybárska chalupa	Hrušov	k dispozícii je kuchynka		
Kúria u Bociana	Hrušov	/	/	/
Kúpele Štós	Štós	/	/	/

Tabuľka č. 7 **Štruktúra ubytovacích zariadení**

Druh zariadenia	počet	%
Hotel	4	8,3
Motel	1	2,1
Penzión	8	16,6
Ranč	1	2,1
Turistická ubytovňa	8	16,6
Chalupa	6	12,5
Kemping	2	4,2
Chatová osada	1	2,1
Ubytovanie v súkromí	17	35,5
Spolu	48	100%

3.2.2.2 Stravovacie zariadenia

Stravovanie poskytujú návštevníkom regiónu pohostinské zariadenia, reštaurácie, bufety a zariadenia rýchleho občerstvenia. V regióne sú v malej miere zastúpené kaviarne, bistrá, espressá, pizzerie, bary. Motoristom ponúka pohostinské služby koliba Soroška za Krásnohorským Podhradím.

Pri väčšine turistických zariadení v regióne chýba zabezpečenie základných stravovacích služieb, čo je dôsledkom sezónnosti. V období mimo sezóny je dopyt po týchto službách príliš nízky a dopyt miestneho obyvateľstva nepostačuje na udržanie rentability takýchto zariadení, ide

predovšetkým o miesta ako Gombasecká jaskyňa, Domica. Pre oblasť Slovenského krasu sú gastrocentrom mesto Rožňava a mesto Moldava nad Bodvou. Dopravné vzdialenosti medzi jednotlivými atrakciami a Rožňavou sú pomerne krátke a pre mototuristov nespôsobujú problémy.

Zoznam stravovacích zariadení

- Reštaurácia Alfa, Rožňava
- Reštaurácia a pivovar Kaltenecker, Rožňava
- Reštaurácia Apetit, Rožňava
- Reštaurácia Rubín, Rožňava
- Reštaurácia Hotel Kras, Rožňava
- Reštaurácia Átrium, Rožňava
- Reštaurácia Fan-Fan Club, Rožňava
- Reštaurácia Inkuba, Rožňava
- Reštaurácia u Bieleho koňa, Brzotín
- Reštaurácia Ferdinand, Moldava nad Bodvou
- Reštaurácia Orgován, Moldava nad Bodvou
- Reštaurácia Rossi, Moldava nad Bodvou
- Reštaurácia Jimmy I, Moldava nad Bodvou
- Reštaurácia Simone, Moldava nad Bodvou
- Reštaurácia Hotel Bodva, Moldava nad Bodvou
- Reštaurácia Pod hradom, Turňa nad Bodvou
- Reštaurácia Starý mlyn, Jasov
- Reštaurácia Zámocká pivnica, Jasov
- Reštaurácia Autocamping, Jasov
- Reštaurácia Skala, Jasov
- Bagetéria Panda, Rožňava
- Pizzeria Castello, Rožňava
- Pizzeria Areál Zamma, Rožňava
- Koliba Soroška, Lipovník
- Reštaurácia Condor Club, Medzev
- Doškoľovacie zariadenie U. S. Steel Medzev
- Ranč Šugov, Medzev

Tabuľka č. 8 Štruktúra stravovacích zariadení

Druh zariadenia	počet	%
Reštaurácia	16	80
Bagetéria	1	5
Pizzeria	2	10
Koliba	1	5
Spolu	20	100%

Turistické, športovo – rekreačné aktivity:

Športové poľovníctvo a rybárstvo

Slovenský kras ponúka rybárom množstvo možností na uspokojenie svojich loveckých vášní i na overenie svojich zručností. Zaujímavé revíry sa nachádzajú na rieke Slaná, v potokoch Štítnika a Čremošnej, na vodnej nádrži a jazerách v Hrušove alebo v Hrhove.

V rámci Slovenska patrí Slovenský kras medzi oblasti s najväčšou tradíciou a možnosťami poľovania, najmä vzhľadom na svoje prírodné danosti a z toho vyplývajúce stavy poľovnej zveri.

Cykloturistika

Vďaka množstvu prírodných a kultúrnych zaujímavostí, ako aj stredne členitému terénu poskytuje oblasť národného parku výborné podmienky pre vyznávačov cykloturistiky. Najvýznamnejšou cykloturistickou trasou oblasti je Cyklomagistrála Slovenský kras s niekoľkými vedľajšími trasami. Tento takmer 200 km dlhý okruh obopína celé územie Slovenského krasu a prechádza každou atraktívnou lokalitou na jej území i v jej okolí. Začína v Gemerskej Hôrke a popri jaskyni Domica a Gombaseckej jaskyni vedie cez Silicu a Hájsku dolinu do Rožňavy, Betliara, Vyšnej Slanej, Štítnika a späť do Gemerskej Hôrky. Cyklotrasa cez Štós – Medzev – Vyšný Medzev – Poproč. Medzev – cez Grunt do Šugova až na Hačavu do Turne nad Bodvou.

Horolezectvo

Oblasť Slovenského krasu je bohatá i na skalné útvary, bralá a tiesňavy. Zádielska dolina je jednou z tých dolín, ktorej horolezecké masívy svojou mohutnosťou a rozlohou patria medzi najznámejšie skalnaté terény na Slovensku a sú navštevované a zliezané od začiatku minulého storočia. Vápencové steny dvíhajúce sa nad dno tiesňavy do výšky až 350 m, bralá, rebrá, veže, skalné hrebene i bariéry umožňujú výstupy najvyššej klasifikácie a možno ich rátať na stovky. Lezenie na skalách doliny je časovo obmedzené na 1. 8. – 31. 1. na 16 vybraných trasách a 3 lokality celoročne.

Agroturizmus

Prírodná a kultúrna rozmanitosť Slovenského krasu poskytuje nemálo možností aj pre agroturizmus. Idylické dedinky harmonicky zakomponované do prírodných scenérií ponúkajú priestor pre oddych, rekreáciu i možnosť nahliadnuť do miestneho spôsobu života. Hostia sa môžu zúčastniť tradičných domácich prác, takisto sa môžu zúčastniť zberu lesných plodov, zakúpiť si u domácich ekologické potraviny a v neposlednej miere môžu podniknúť aj výlety do širokého okolia za prírodnými a kultúrno-historickými pozoruhodnosťami. Ubytovanie na vidieku ponúkajú v obciach Slavec, Hrhov, Dlhá Ves, Kečovo a v mnohých ďalších dedinách.

Všeobecnú infraštruktúru môžeme charakterizovať ako základnú vybavenosť užitočnými zariadeniami, ktoré umožňujú rozvoj spoločenských aktivít.

Kalendár podujatí CR

Vo veľkej miere rozvoj cestovného ruchu podporujú pravidelné každoročné kultúrno-spoločenské a športovo-turistické podujatia, ktoré tvoria kalendár podujatí v Prílohe č. 3. Tento kalendár je každoročne aktualizovaný a propagovaný v strediskách cestovného ruchu turistickými informačnými kancelármi v meste Rožňava a Moldava nad Bodvou.

3.3 Návštevnosť cieľového územia

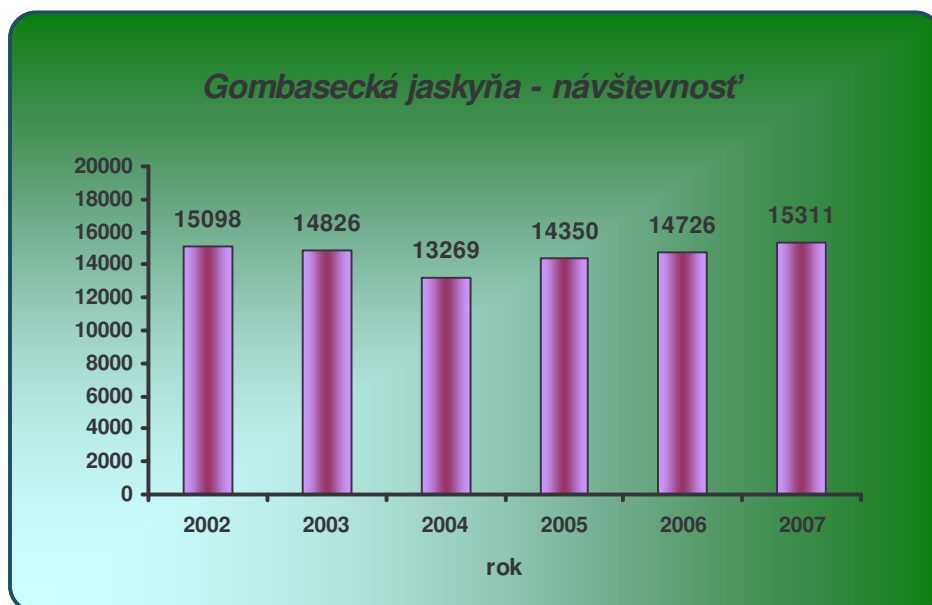
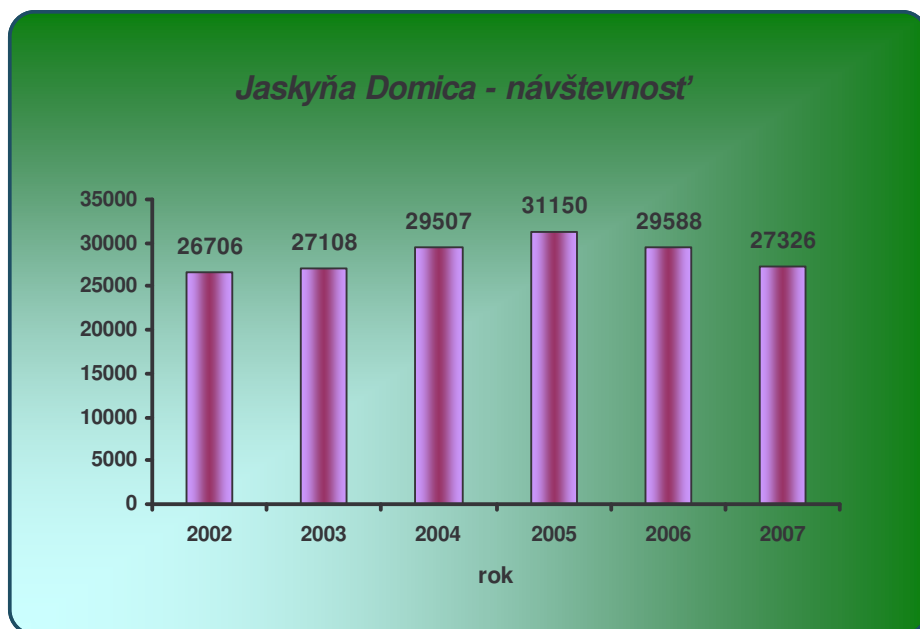
Cestovný ruch sa na území Národného parku Slovenský kras sústreďuje do centier s výskytom prírodných a kultúrno-historických pamiatok. Medzi centrá lákajúce pozornosť návštevníkov Národného parku patria predovšetkým jaskyne (Domica, Gombasecká jaskyňa, Jasovská jaskyňa

a Ochtinská aragonitová jaskyňa). Z kultúrno-historických pamiatok zaujme pozornosť turistov centrum mesta Rožňava a Moldava nad Bodvou.

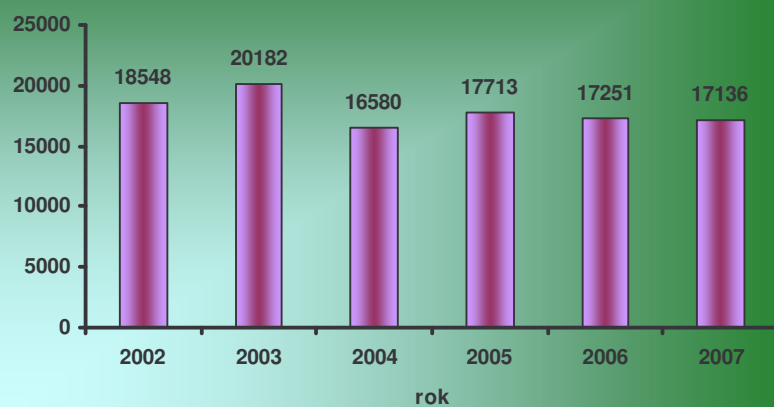
Nasledujúce tabuľky a grafy poukazujú na návštevnosť jednotlivých jaskýň a mesta Rožňava (podľa štatistiky návštevnosti v TIC Rožňava) vid' tabuľka č.9 a tabuľka č. 10. Z údajov návštevnosti jaskýň za posledných päť rokov je možné konštatovať **stagnujúce tendencie** v rozvoji.

Tabuľka č. 9

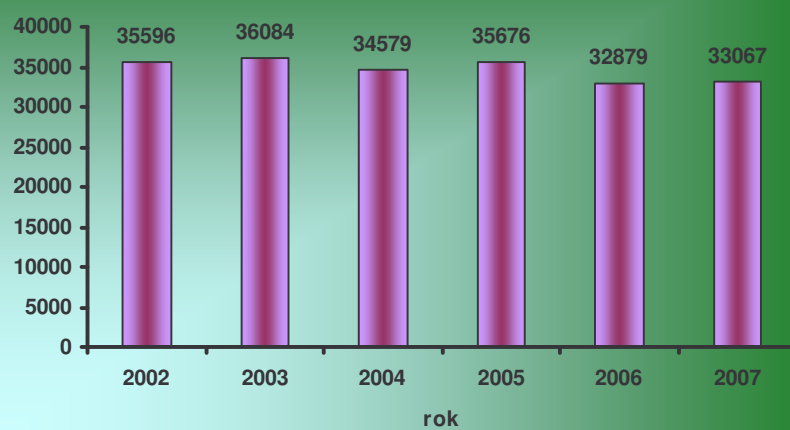
Jaskyňa	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Domica	26706	27108	29507	31150	29588	27326
Gombasecká jaskyňa	15098	14826	13269	14350	14726	15311
Jasovská jaskyňa	18548	20182	16580	17713	17251	17136
Ochtinská aragonitová jaskyňa	35596	36084	34579	35676	32879	33067

Jasovská jaskyňa - návštevnosť

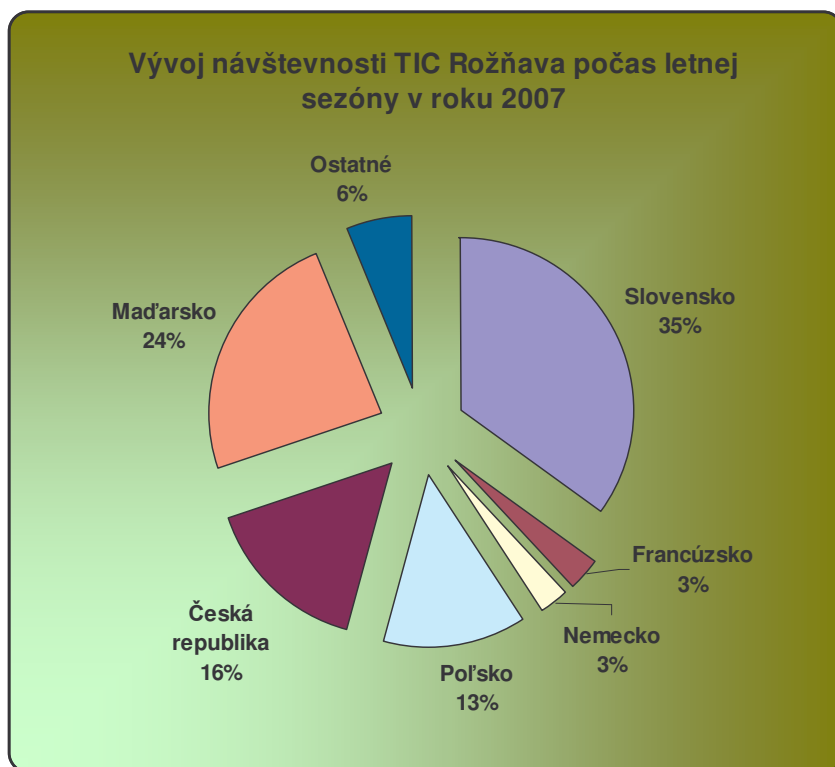
Ochtinská aragonitová jaskyňa - návštevnosť

Tabuľka č.10

**Skladba návštevníkov TIC Rožňava
podľa štátnej príslušnosti v letnej sezóne r. 2007**

Krajina	Jún	Júl	August	Spolu	Podiel
Austrália	4	9	4	17	0,50 %
Belgicko		7	4	11	0,32 %
Bulharsko		3	2	5	0,15 %
Česká republika	50	237	244	531	15,50 %
Estónsko		3		3	0,09 %
Fínsko	1			1	0,03 %
Francúzsko	6	19	79	104	3,04 %
Grécko			2	2	0,06 %
Holandsko	6	42	9	57	1,66 %
India		6		6	0,18 %
Izrael			4	4	0,12 %
Írsko	1	4		5	0,15 %
Japonsko		6	1	7	0,20 %
Kanada	4	1		5	0,15 %
Maďarsko	57	344	422	823	24,03 %
Mexiko		1	1	2	0,06 %
Nemecko	11	35	50	96	2,80 %
Nový Zéland			2	2	0,06 %
Nórsko			1	1	0,03 %
Poľsko	86	136	235	457	13,34 %
Portugalsko			1	1	0,03 %
Rakúsko	3	4	4	11	0,32 %
Rumunsko			3	3	0,09 %
Slovensko	358	381	463	1202	35,09 %
Slovinsko		2	4	6	0,18 %
Švajčiarsko		2	2	4	0,12 %
Švédsko		2		2	0,06 %
Taliansko		2	6	8	0,23 %
Ukrajina		12	5	17	0,50 %
USA		2	9	11	0,32 %
Veľká Británia	6	5	10	21	0,61 %
Spolu	593	1265	1567	3425	100,00 %

4. Diagnóza, popis problémov a ich príčin

4.1 SWOT analýza cestovného ruchu

Identifikovanie problémov v oblasti cestovného ruchu metódou SWOT analýzy v cieľovej oblasti bolo vypracované syntézou z podrobnejších SWOT analýz a problémových analýz rozvoja jednotlivých obcí, miest a mikroregiónov a to podľa konkrétnych rozvojových oblastí, najmä oblasti ekonomického rozvoja obce a cestovného ruchu, v oblasti životného prostredia a technickej infraštruktúry, v oblasti školstva a vzdelávania, ako aj v oblasti zdravia, sociálnej starostlivosti, kultúry i športu. Následne vypracovaný návrh SWOT analýzy bol predložený autormi na diskusiu a pripomienkovanie kľúčovým aktérom z cieľového územia.

Silné stránky cestovného ruchu v cieľovom území

- prírodné bohatstvo národného parku Slovenský kras
- veľký počet kultúrno-historických pamiatok
- medzinárodne významné jaskyne, zaradené do zoznamu svetového prírodného dedičstva UNESCO
- charakteristická ľudová architektúra
- cieľovým územím vedie významná turistická trasa Maďarsko – Slovensko – Poľsko
- dobrá dopravná dostupnosť (E 571 južný ťah, železnice, 2 hraničné priechody s MR, relatívna blízkosť letísk Košice, Poprad)
- existujúce a rozširujúce sa turistické chodníky a najmä cyklotrasy aj v rámci cezhraničného prepojení
- existujúca dostupná občianska vybavenosť
- založené združenia obcí zamerané na podporu rozvoja územia – existuje platforma pre komunikáciu obcí mikroregiónu

- existujú rozvojové dokumenty vyššieho územného celku, obcí – PHSR i územné plány – je dostatok informácií o možnostiach rozvoja cestovného ruchu
- skúsenosti z aktivít smerovaných k čerpaniu štrukturálnych i iných fondov ako aj zrealizovaných rozvojových projektov
- skúsenosti a prvé výsledky z aktivít smerujúcich k zatraktívneniu a propagácie cieľového územia
- zlepšujúca sa spolupráca s rezortmi, štátnou správou, s Úradom KSK a správou Národného parku
- existencia inštitucionálneho zázemia pre podporu rozvoja – RRA Rožňava a Moldava nad Bodvou, Euroregión Kras a ďalšie
- vhodné podmienky pre pešiu turistiku, cykloturistiku, poľovníctvo a rybárstvo
- zvyšujúca sa úroveň znalosti cudzích jazykov
- historicky zachovalý vzhľad centra mesta Rožňava a Moldava nad Bodvou
- existujúca základná infraštruktúra cestovného ruchu
- rastúca angažovanosť a aktivita mimovládnych organizácií (Klub slovenských turistov, Gemerský mládežnícky spolok a iné) v oblasti cestovného ruchu
- Štós – jediné kúpele v Košickom samosprávnom kraji
- jedno z najkvalitnejších životných prostredí, bohatý lesný fond, klíma s minimálnym počtom výsušných a tropických dní vytvára predpoklady pre rozvoj voľného cestovného ruchu
- akceptovateľná nadmorská výška pre výstavbu aktivít pre zjazdové lyžovanie
- vhodné klimatické podmienky pri počte 72 mrazových dní počas roka vytvárajú predpoklady pre možnosť zabezpečenia technického zasnežovania pre zjazdové lyžovanie
- vhodný terén pre výstavbu lyžiarskych areálov pre bežecké aj zjazdové lyžovanie
- multikulturalita regiónu
- bohatosť a zachovalosť kultúrnych tradícií národností
- silný pocit spolupatričnosti k identite ľudí obývajúcich územie Slovenského krasu
- jedinečnosť regiónu, ktorá spočíva v zachovalej, autentickej, tradičnej ľudovej kultúre

Slabé stránky rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území

- obmedzenia rozvoja z dôvodu prísnej ochrany územia NP
- chýbajú spoločne identifikované príležitosti rozvoja územia v medziach zákazov a obmedzení ochrany prírody
- chýbajúci spoločný integrovaný program rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území
- chýba účinná koordinácia a manažment rozvoja mikroregiónov, obcí a miest v oblasti cestovného ruchu
- rozdrobenosť, chýbajú účelné partnerstvá kľúčových aktérov rozvoja v oblasti cestovného ruchu
- nedostatočná podpora štátu pre dobudovanie environmentálnej infraštruktúry v krasovom chránenom území
- nedobudovaná technická infraštruktúra, nezodpovedá požiadavkám a potrebe cestovného ruchu

- nedostatok doplnkových služieb pre turistov
- nízka vzdelanostná úroveň obyvateľov, málo vysokoškolsky vzdelaných ľudí
- nedostatok finančných prostriedkov zabezpečujúcich rozvojové aktivity
- nedostatočná a nevyrovnaná kvalita a kvantita poskytovaných služieb v cestovnom ruchu
- chýbajú dopravné spojenia centier s okolím (najmä cez víkend)s negatívnym dopadom na rozvoj turizmu v regióne
- zlý, až havarijný technický stav miestnych komunikácií (prístupové cesty do obcí, obecné komunikácie a chodníky)
- nedostatočná propagácia cieľového územia a profilácie cieľového územia ako destinácie cestovného ruchu
- chýbajúca komplexná ponuka programov na trávenie voľného času pre návštevníkov
- nedostatok a nízka kvalita stravovacích a občerstvovacích kapacít
- nedobudovaná environmentálna infraštruktúra, (kanalizácie – čistenie odpadových vôd) z pohľadu potrieb rozvoja cestovného ruchu
- chýba „značka“, logo celého cieľového územia, ktorou by sa predával vo svete
- nedostatočný marketing cieľového územia
- nedostatočné možnosti kultúrneho a športového vyžitia návštevníkov v cieľovom území
- nižšia úroveň využívania IT v cestovnom ruchu
- mestá, obce a mikroregióny ako subjekty nepodnikajú v cestovnom ruchu
- miestami nedostatočné pokrytie mobilných sietí
- nevyužitý miestny ekonomický potenciál
- zlý technický stav historických pamiatok
- nevysporiadané majetkové vzťahy, potrebné pre realizáciu investičných zámerov v oblasti cestovného ruchu
- nízky objem zahraničných investícií v oblasti cestovného ruchu
- výrazný rozdiel v návštevnosti cieľového územia v hlavnej sezóne a mimo nej

Príležitosti pre rozvoj cestovného ruchu

- záujem ľudí spoznávať prírodné hodnoty územia národného parku
- spoločné príležitosti pre cezhraničný rozvoj cestovného ruchu s maďarskou časťou krasového územia
- cieľové územie je významnou cieľovou destináciou cestovného ruchu aj v nadregionálnom, národnom rámci
- rastúci svetový trend záujmu o vidiecky turizmus a agroturizmus
- možnosti rozvoja cestovného ruchu v regionálnej, nadregionálnej a v cezhraničnej spolupráce
- možnosť tvorby integrovaných nadregionálnych programov cestovného ruchu
- podpora rozvoja podnikateľskej infraštruktúry zo strany samospráv a štátnej správy
- podpora, príležitosti pre rozvoj služieb, malého a stredného podnikania v oblasti cestovného ruchu zo štrukturálnych fondov EÚ

- rastúci záujem o produkty alternatívneho poľnohospodárstva, najmä biopotravín
- záujem investorov o investície do cestovného ruchu v cieľovom území
- spolupráca na príprave a realizácii rozvojových projektov s krajskou samosprávou
- možnosti získať na rozvoj cestovného ruchu externé finančné zdroje
- v rámci Národného strategického referenčného rámca je oprávnená aktivita rekonštrukcia kultúrnych pamiatok a cestnej infraštruktúry
- mimoregionálna podpora budovaniu a rozvoju partnerstva a spolupráca najmä v oblasti cestovného ruchu
- možnosti využitia finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ na rozvoj ľudských zdrojov v oblasti cestovného ruchu, malého a stredného podnikania
- po vstupe do Schengenského priestoru odstránenie administratívnych prekážok na štátnych hraniciach SR – MR
- nedostatočne využívané objekty v cieľovom území, efektívnejšie využívanie a zhodnotenie majetku samospráv
- možnosti využitia alternatívnych zdrojov energie na rozvoj cestovného ruchu
- postupné zvyšovanie kúpnej sily obyvateľstva
- cieľavedomé využitie kultúrneho dedičstva pre formovanie kultúrneho podvedomia a rozvoj cestovného ruchu
- rastúci záujem o zdravotné pobyty v zariadeniach kúpeľov a vo wellness zariadeniach
- rastúci záujem o pobyty v zariadeniach cestovného ruchu umiestnených v kvalitnom životnom prostredí s bohatým lesným fondom a s klímou s minimálnym počtom výsušných a tropických dní
- rastúci počet seniorov s primeraným príjmom stále viac využívajúcich kúpeľné a wellness aktivity cestovného ruchu a ozdravné pobyty
- rastúci záujem rodín s deťmi o využívanie aktivít voľného cestovného ruchu
- obnovenie železničnej trate Medzev – Moldava /historické vozidlo/pre osobnú prepravu

Ohrozenia rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území

- migrácia, odchod kvalifikovanej pracovnej sily
- odliv mladej generácie, nepriaznivý demografický vývoj
- ďalšie prehlbovanie regionálnych disproporcií v rámci Slovenska a Samosprávneho kraja
- zanedbanie podpory investovania v cieľovom území zo strany národnej vlády, regionálnej a miestnej samosprávy
- rast cien služieb v cestovnom ruchu
- periférna lokalizácia cieľového územia v rámci republiky
- zvyšujúca sa izolovanosť atraktivít cieľového územia z dôvodu prístupnosti a zlého až havarijného stavu ciest v dôsledku nedostatku finančných prostriedkov na ich opravu
- nízka reálna šanca firiem a samospráv získať finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ pre svoje rozvojové projekty
- nárast konkurencie v národnom a európskom kontexte
- rýchlejší rozvoj cestovného ruchu v okolitých regiónoch

- ohrozenie a narušenie prírodných a kultúrnych pamiatok v dôsledku ich komercializácie
- zvyšujúce sa ceny energií s negatívnym dopadom na úroveň cestovného ruchu
- vysoká úroveň 19% DPH za poskytované služby v cestovnom ruchu oproti okolitým krajinám zbytočne predražuje ubytovacie a stravovacie služby, zhoršuje konkurencieschopnosť poskytovateľov cestovného ruchu na Slovensku
- posilňovaný kurz Slovenskej koruny nepriamo zvyšuje ceny služieb cestovného ruchu znižovaním príjmu slovenských poskytovateľov služieb cestovného ruchu. Tento ohrozujúci faktor je na dobu určitú do vstupu SR do Eurozóny.
- nepokrytie záujmového územia vysokorýchlostným internetom (3G ORANGE, ani 4G T Mobil, ani iní operátori).

5 Vízia a stratégia rozvoja

5.1 Formulácia vízie – obraz budúcnosti regiónu v roku 2020 s ohľadom na cestovný ruch

V regióne Národného parku Slovenský kras sa darí harmonizovať vzťah medzi rozvojom trvalo udržateľného cestovného ruchu a kvalitou života obyvateľov pri súčasnom zachovaní prírodných a kultúrnych hodnôt územia. Je súlad medzi záujmami ochrany územia a záujmami podnikateľských subjektov využívajúcich cieľové územie na svoje podnikanie v oblasti cestovného ruchu. Pôvodne geograficky jednotné krasové územie bolo rozdelené a uzavreté štátnymi hranicami medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou na hospodársky zaostané koncové územia, ktoré sa vďaka vstupu do Schengenského priestoru koncom roku 2007 stali opäť bez problémov priechodné a jednotné. Po odstránení administratívnych prekážok, je spolupráca v oblasti cestovného ruchu obzvlášť dobrá. Pre cestovný ruch v regióne sú charakteristické nasledovné fakty :

- Dobrá technická infraštruktúra (cesty, železnice, alternatívna doprava).
- Vybudovaný jednotný informačný systém (100%-ný prístup na internet pre obyvateľov a návštevníkov, komplexne spracovaná databáza o regióne, ponuka balíkov služieb s ubytovaním, stravovaním a s programom na celý deň).
- Fungujúci systém cestovných agentúr a kancelárií s previazanými vzťahmi na poskytovateľov služieb v cestovnom ruchu.
- V obciach fungujúca agroturistika s previazaním na pestovanie bioproduktov (úspešné alternatívne poľnohospodárstvo).
- Obnovená drobná renesančná výroba, charakteristická pre Gemer.
- Najmä pre mladšiu generáciu je charakteristická znalosť cudzích jazykov.
- Je harmonizovaná legislatíva medzi MR a SR (odstránili sa právne disproporcie).
- Správa NP Slovenský kras je dostatočne pripravená na riadenie pohybu turistov bez porušenia biodiverzity NP.
- Nezamestnanosť v regióne je pod 5 % .
- Funguje sieť sociálnych služieb (starostlivosť o dôchodcov, hendikepovaných, strava, opatera).
- Environmentálne uvedomenie u obyvateľstva je na vysokej úrovni .
- Zvláštna pozornosť je venovaná nenarušenému vidieckemu osídleniu (zachovalé historické pozadie – architektúra).
- Využívajú sa obnoviteľné zdroje energie.
- Zo strany miestneho obyvateľstva je záujem o fungujúcu správu vecí verejných .

- Rozvinutý spracovateľský priemysel pri využití miestnych surovín a zdrojovo je technologicky čisté.
- Pre mestá Rožňava a Moldava nad Bodvou platí prívlastok – environmentálne friendly mestské centrá.
- Zvýšená bezpečnosť osôb, majetku občanov a návštevníkov regiónu.
- Dôraz sa kladie na propagáciu regiónu – organizovanie regionálnych osláv, účasť na výstavách CR.
- Využívajú sa kultúrne a historické pamiatky a udalosti pre rozvoj CR (koncerty, pamätné izby, múzeá, pamätné tabule).
- Sú rozvinuté zdravotné služby, starostlivosť o zdravie, alternatívne formy zdravotnej starostlivosti (speleoterapia, hipoterapia).
- Každoročne sa spracováva a vydáva regionálny spoločný kalendár kultúrnych a športových podujatí v regióne.
- Je okamžitá aktualizácia a prepojenie do informačného systému.
- Vzdelávanie a doškoloňovanie kľúčových aktérov v CR je bežnou praxou.
- Kvalitné ubytovacie kapacity Kúpeľov Štós s fyziatricko – rehabilitačným zázemím a wellness aktivitami pre návštevníkov
- Aktivity CR pre kongresovú turistiku v Kúpeľoch Štós
- Vybudované horské dopravné zariadenia pre zjazdové a bežecké lyžovanie v Štóse a Smolníku
- Vybudované letné aktivity CR pre kúpanie, člnkovanie a rybolov v Úhornej
- Udržateľná hospodárska štruktúra CR stojí na viacerých nohách :
 - na vedomom vývoji výrobkov pod svojou marketingovou značkou,
 - na vyvinutom vnútornom regionálnom trhu,
 - na dobre pracujúcom spracovateľskom priemysle, založenom na miestnych produktoch,
 - na revitalizácii území vhodných na pestovanie biomasy pre energetické účely,
 - na v priestore a v čase vyvážených ponukách pre cestovný ruch,
 - na kvalifikácii a rekvalifikácii ľudských zdrojov podľa požiadaviek trhu práce a CR,
 - na samostatnom, fungujúcom marketingu CR založenom na danostiach regiónu,
 - na kvalitnom kúpeľníctve a wellness službách v Štóse.
- Zvlášť k životnému prostrediu šetrná infraštruktúra CR :
 - vyriešeným skladovaním a spracovaním všetkých druhov odpadov,
 - cestovný ruch podporujúcou infraštruktúrou a službami rešpektujúcimi požiadavky ochrany životného prostredia,
 - vyvinutou informačnou infraštruktúrou s rešpektom na enviromentálne potreby prostredia,
 - s využívaním zachovaného prírodného a kultúrneho dedičstva bez ohrozenia biodiverzity.

Región Slovenského krasu je miestom pokoja pre tu žijúcich obyvateľov ako aj návštevníkov.

5.2 Definovanie základných východísk pre riešenie problémov rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území

Na základe celkovej analýzy na určenie hlavných problémov a vízie strategických rozvojových oblastí rozvoja cestovného ruchu v cieľovom území postupujeme podľa nasledovných strategických východísk:

- región Slovenského krasu je turistickým regiónom s vlastnou výraznou identitou,
- cestovný ruch má tendenciu stať sa významným ekonomickým faktorom rozvoja regiónu,
- ďalší rozvoj CR bude založený na citlivom využívaní potenciálu biodiverzity národného parku, s rešpektovaním požiadaviek na ochranu životného prostredia aj na ostatných územiach,

v mestách, v obciach a ostatných turisticky zaujímavých lokalitách diferencovane a cielene v súlade s princípmi trvale udržateľného rozvoja,

- územie Slovenského krasu sa profiluje ako turistická oblasť oslovujúca tak dlhodobých, ako aj krátkodobých návštevníkov,
- hlavnými cieľovými skupinami sú najmä milovníci prírody, turisti vyhľadávajúci kultúrne akcie a historické pamiatky, rodiny s deťmi, seniori, zájemcovia o vidiecku turistiku a agroturistiku a v centrálnych mestách zájemcovia o kongresovú turistiku,
- z hľadiska pôvodu je záujem o domácich ako aj zahraničných návštevníkov rovnaký, s dlhodobejšími pobytmi,
- ubytovacie a stravovacie zariadenia musia ponúkať deklarovaný kvalitatívny štandard (založený na certifikácii), v ponuke by mali byť viac zdôraznené typické regionálne/miestne prvky,
- pri zostavovaní ponuky sa predovšetkým orientovať na nasledujúce oblasti: príroda a vidiecka krajina, história (gotická a železná cesta) a kultúra, šport a voľný čas s kúpeľníctvom (Štós - kúpele), kongresová turistika – na všetkých úrovniach,
- pri tvorbe produktov CR brať ohľad na zachovanie prírody a krajiny, na zachovanie historického vzhľadu miest a obcí, vidieckych sídiel, ktoré spoluvytvárajú značku regiónu Slovenského krasu,
- vo väčšej miere vyžívať pri propagácii regiónu územie národného parku i vzácnej biosférickej rezervácie ako aj štatút svetového dedičstva miestnych jaskýň; pre CR predstavuje existencia chránených oblastí prírody výzvu a príležitosť predovšetkým k vytváraniu špecifických a cielených turistických produktov a programových ponúk,
- rozvoj CR v regióne Slovenského krasu nechápať izolovane, ale v úzkej spolupráci so susedným zahraničným regiónom Aggtelekského krasu,
- snažiť sa vytvárať podmienky pre lepšie využívanie potenciálu cieľového územia mimo hlavnej turistickej sezóny, v záujme tohto a pre ďalší rozvoj CR je dôležitá súčinnosť a vzájomná komunikácia všetkých kľúčových aktérov reprezentujúcich verejný, súkromný aj nevládny sektor a všestranná podpora vytváraniu široko založenému partnerstvu,
- za základný predpoklad pre dosiahnutie vytýčených cieľov rozvoja CR v cieľovom území je vytvorenie regionálneho managementu CR pre oblasť regiónu Slovenského krasu,
- pre zvýšenie kvality služieb sa cielene zamerať na oblasť ľudských zdrojov, na ich vzdelávanie a odborný rast v súlade s potrebami sektoru CR.

Z vyššie uvedených analýz a definovaných základných východísk sa stanovili nasledovné strategické rozvojové oblasti, ktorých naplnenie bude z pohľadu rozvoja CR v regióne Slovenského krasu kľúčové a rozhodujúce :

Strategická rozvojová oblasť :

A. Infraštruktúra pre cestovný ruch, ochrana životného prostredia

Strategická rozvojová oblasť:

B. Produktová ponuka a služby v cestovnom ruchu

Strategická rozvojová oblasť:

C. Rozvoj ľudských zdrojov v cestovnom ruchu

Strategická rozvojová oblasť:

D. Marketing a marketingová komunikácia

Strategické rozvojové oblasti majú strategické ciele, ktoré sú rozdelené do špecifických cieľov naplnených jednotlivými opatreniami.

5.3. Strategické rozvojové oblasti a ciele a opatrenia vo väzbe na definované ciele

Strategická rozvojová oblasť :

A. *Infraštruktúra pre cestovný ruch, ochrana životného prostredia*

Opis problému :

Súčasná vybavenosť regiónu infraštruktúrou cestovného ruchu ako aj doplnkovými zariadeniami pre návštevníkov cestovného ruchu vykazuje v porovnaní s minulým obdobím mierne zlepšenie, a to ako v štruktúre a v kvalite, tak aj v oblasti ponuky. Napriek tomu zatiaľ nedošlo k výraznejšiemu zlepšeniu a rozšíreniu ponuky a napriek mierne pozitívnym trendom vývoja v infraštruktúre cestovného ruchu, existuje celá rada nedostatkov a slabých miest, ktoré znižujú konkurencieschopnosť regiónu. Za najväčší nedostatok v oblasti turistickej infraštruktúry môžeme považovať predovšetkým nízku produktovú ponuku zariadení pre aktivity voľného času (a to najmä pre rodiny s deťmi) a možnosti pre športové a spoločenské vyžitie návštevníkov. Je potrebné doplniť celoročné využitie ubytovacích zariadení. Za nedostatočnú môžeme považovať aj ponuku bankových služieb, automatov a zmenární, prístup k internetu a k informáciám a absenciu doplnkových služieb. Problémom často však nie je len kapacita ponuky, ale predovšetkým ich kvalita, efektívnosť využitia, obsadenosť a celoročná vyťaženosť. Na mnohých miestach predstavuje závažný deficit zlá dopravná obslužnosť rekreačných priestorov a lokalít, stav komunikácií (najmä ciest druhej a tretej triedy) a systém ich značenia najmä z pohľadu poskytnutia informácií o ponuke regiónu pre návštevníkov. Existencia národného parku kladie vysoké nároky na environmentálnu infraštruktúru, na ochranu životného prostredia a prírody vôbec. Jedinečnosť prírody národného parku neznamena len ochranu prírody a biodiverzity, ale aj značné obmedzenia z pohľadu tvorby produktov cestovného ruchu. Ťažiskovým problémom je nájdenie riešení medzi týmito protichodnými záujmami.

A. 1. Strategický cieľ

Riešiť a zamerať sa na odstránenie najtlačivejších nedostatkov v ponuke, prednostne podporiť plány a podnikateľské iniciatívy vedúce k zlepšeniu dopravnej dostupnosti a informovanosti, kvality a štandardu ponúkaných služieb, zvyšovať ekonomickú výkonnosť a kvalitu života pri súčasnom zachovaní prírodných a kultúrnych hodnôt územia.

A.1.1. Špecifický cieľ

Zlepšiť vybavenie infraštruktúry cestovného ruchu regiónu službami cestovného ruchu zvyšovaním ich kvality, ich rozširovaním a vznikom nových služieb.

Opatrenia:

Podpora výstavby a modernizácií zariadení poskytujúcich služby CR
a) modernizácia, rekonštrukcia a rozšírenie už existujúcich zariadení o ďalšie služby(ako sú napr. športové haly, fitness, wellness atď.)
b) výstavba zábavných centier pre voľný čas s celoročnou prevádzkou
c) výstavba, modernizácia a rozširovanie športových areálov
d) využitie, rekonštrukcia existujúcich historických objektov pre atraktívne formy cestovného ruchu
Podpora výstavby a údržby ubytovacích a stravovacích zariadení
a) výstavba, rekonštrukcia a údržba ubytovacích zariadení rôznych kategórií
b) výstavba, rekonštrukcia a údržba stravovacích zariadení rôznych kategórií
Podpora výstavby jednotných informačných a navigačných systémov a systémov značenia
a) zjednotenie systému značenia podľa medzinárodnej a domácej metodiky a koordinácia prípravy a realizácia lokálnych systémov
b) budovanie a údržba systému značenia cyklotrás, pre pešiu turistiku a jazdeckých chodníkov
c) zakladanie a údržba náučných chodníkov, zamerať sa na rôznorodosť tématických
d) realizácia obecných informačných a navigačných systémov, navigačných systémov k historickým pamiatkam

k prírodným útvarom a k infocentrám, jednotné a prehľadné dopravné značenia, sieť infokioskov
e) doplniť vybavenosť parkovísk a odstavných plôch
f) realizovať turistické navádzacie systémy v chránených prírodných územiach so zreteľom na cieľnú ochranu prírody
Podpora turistickej dopravy a obslužnosti
a) podporovať zavádzanie integrovaného systému dopravy medzi lokálnymi destináciami cestovného ruchu a sídelnými centrami
b) podporovať kombinovanie spôsobov dopravy turistov v miestach sústredenej návštevnosti
c) zvýšenú pozornosť venovať dopravnej obslužnosti k prírodným a historickým atraktivitám
d) podporovať ekologické formy dopravy (cyklo a pešia turistika)
e) vypracovať koncepciu riešenia dopravy turistov a dopravnej obslužnosti

Špecifický cieľ A.1.2.

Zlepšenie technického stavu miestnych komunikácií a ich vybavenia s ohľadom na vzájomné prepojenie destinačných centier

Opatrenia:

Riešiť so správcami miestnych komunikácií poradiť a termíny rekonštrukcií a opráv
a) spracovať popřípade aktualizovať alternatívne návrhy dobudovania miestnych komunikácií podľa potrieb miestneho rozvoja CR, napr.: dobudovanie cestného prepojenia obce Ochtná s areálom jaskyne Ochtná
b) spolupracovať so správcami na vytváraní finančných a technických podmienok na opravy a rekonštrukcie miestnych komunikácií
Riešiť vysporiadanie majetkovoprávných vzťahov k pozemným komunikáciám
a) spracovať návrh etapizácie a realizovať vysporiadanie pozemkov
b) pripraviť technickú dokumentáciu na realizáciu rekonštrukcie a opravy miestnych komunikácií
Zvýšiť kvalitu povrchu miestnych komunikácií, včítane obnovy a vylepšenia zvislých a vodorovných značení
a) spolupracovať so správcami pri vypracovaní pasportizácie stavu miestnych komunikácií, dopravného značenia, dopravných zariadení a mostov
b) spolupracovať pri rekonštrukčných prácach a opravách miestnych komunikácií, napr.: pri prístupových cestách ako sú plánované vodné nádrže v Štítniku, v Lipovníku, v Moldave nad Bodvou, v Čoltove a ďalšie
Zvýšiť kvalitu a kapacitu parkovísk a zlepšiť technický stav autobusových zastávok
a) príprava vykonávacej technickej dokumentácie na rekonštrukciu, údržbu a rozšírenie existujúcich parkovísk ako aj pre dostavby nových
b) realizovať rekonštrukciu, údržbu a rozšírenie existujúcich parkovísk, ako aj dostavbu nových, napr.: zohľadňovať požiadavky a aktivity pri vytváraní oddychových zón v obciach (napr.: v Moldave nad Bodvou) s perspektívou využitia v CR
c) v rámci estetizácie, úpravy intravilánu obcí a turistických destinácií realizovať zlepšenie technického stavu autobusových zastávok

Špecifický cieľ A.1.3

Nastolenie súladu medzi záujmami ochrany územia národného parku so záujmami tu žijúcich ľudí a návštevníkov

Opatrenia:

Dobudovať systém nakladania s komunálnym odpadom a jeho zložkami
a) riešiť odkanalizovanie, nakladanie a čistenie odpadových vôd, predchádzať vzniku šedých vôd napr.: spolupracovať pri riešení projektu „Za čistú riekou Slaná“ z pohľadu potrieb rozvoja cestovného ruchu
b) vytvoriť podmienky pre separovaný zber odpadov – rural friendly
c) zabezpečiť kompostovanie biologicky rozložiteľného odpadu
d) zrekonštruovať existujúce a zriadiť nové sociálne zariadenia v destinačných centrách CR, napr.: realizovať rekonštrukciu areálu pod hradom v Krásnohorskom Podhradí v súlade s ŠC A.1.3
Zaviest' mechanizmus a nástroje pre environmentálne rozhodovanie kľúčových aktérov
a) získavať a podieľať sa na príprave relevantných podkladov prispievajúcich ku kvalifikovaným rozhodnutiam
b) spolupracovať so Správou národného parku na ochrane prírody národného parku
c) pravidelne informovať verejnosť o stave životného prostredia, vytvoriť a realizovať komunikačnú platformu
Využívať obnoviteľné zdroje energie pri prevádzkovaní zariadení využívaných v CR
a) vypracovať územný priemet Stratégie rozvoja obnoviteľných zdrojov energií v Košickom samosprávnom kraji v sektore CR
b) realizovať územný priemet Stratégie rozvoja obnoviteľných zdrojov energií v Košickom samosprávnom kraji

Strategická rozvojová oblasť:

B. Produktová ponuka a služby v cestovnom ruchu

Opis problému :

Celkový stav v programovej ponuke v turistických produktoch a služieb v cestovnom ruchu je výrazne ovplyvnený skutočnosťou, ktorou je neexistencia alebo ak tak len v počiatočných zárodkoch fungujúceho regionálneho partnerstva kľúčových aktérov CR. Závěry z diskusie počas pracovných stretnutí, situačné analýzy súčasného stavu CR v regióne potvrdili, že v ponuke regiónu chýbajú najmä regionálne produkty a že celkovo ponuka pre návštevníkov v tejto oblasti je nedostatočná, veľké rezervy sú predovšetkým v ponuke v dobe mimo hlavnej sezóny. Jednou z možných príčin tejto situácie je možno i určitý konzervativizmus a nedostatočná motivácia k tvorbe nových produktov. Riešenia musia vychádzať z miestnej či mikroregionálnej úrovne. Najmä turisticky atraktívne miesta by mali vytvoriť zaujímavú a prítiažlivú ponuku programov a produktov, približujúcich návštevníkom najmä prírodné hodnoty, históriu, kultúru a tradície.

Situácia vo sfére služieb taktiež nie je uspokojivá, predovšetkým v kvalite obsluhy a servisu pre návštevníkov, hostí. Spokojnosť nemôže byť ani s pomerom kvality výkonu a ceny. Pokiaľ sa objavili sťažnosti, tak sa týkali konkrétne kvality obsluhy a k individuálnemu prístupu k hosťovi. Za závažný nedostatok, z časti riešiaci vyššie vymenované nedostatky je možno považovať aj skutočnosť, že chýba systém certifikácie zariadení, ktorý by zaručil deklarovaný štandard služieb.

Strategický cieľ B. 1.

Dosiahnuť skvalitnenie ponuky a ich rozšírenie o regionálne produkty cestovného ruchu, najmä o produkty pre mimosezónne obdobie, podporovať tvorbu nových produktov na miestnej a mikroregionálnej úrovni so zameraním na vidiek a agroturistiku a podporu kúpeľníctva a wellness aktivít a ďalších foriem založených na poznaní a sprostredkovaní jedinečnosti prírody národného parku a kultúrohistorického dedičstva gotickej a železnej cesty.

Špecifický cieľ B.1.1.

Zlepšiť vybavenie regiónu službami cestovného ruchu, ich rozširovaním o regionálne produkty a programy, klásť dôraz na produkty s celoročným využitím.

Opatrenia:

Podpora tvorby regionálnych produktov a programov

a) inštitucionalizovanie spolupráce kľúčových aktérov pôsobiach v regionálnom cestovnom ruchu

b) využitie tradičných podujatí a slávností na zvýšenie návštevnosti a predĺženie sezóny

- marketingová podpora ponuky miestnych gastronomických špecialít

- marketingová podpora a koordinácia pri organizácii tematických podujatí a miestnych slávností

- tvorba produktov pre ciele skupiny, včítane obdobia mimo hlavnej sezóny

c) tvorba nových produktov spojených s kultúrohistorickými, prírodnými a technickými pamiatkami v regióne

- spojenie ponuky múzeí, historických a kultúrnych pamiatok s tematickými podujatiami a miestnymi slávnosťami

- spojenie ponuky chránených prírodných lokalít s náučnými chodníkmi a historickými pamiatkami

- marketingová a investičná podpora artefaktom na gotickej a železnej ceste

- marketingová a investičná podpora artefaktom na gotickej a železnej ceste

- marketingová a investičná podpora využitiu umelých vodných plôch a ďalších športovo rekreačných zariadení

d) tvorba nových produktov spojených s rozvojom vidieckej turistiky a agroturistiky

- zatriktívnenie prostredia vidieka prostredníctvom investícií do verejných plôch

- marketingová a finančná podpora tradičnému architektonickému štýlu gemerského vidieka, tradičnej ľudovej kultúry

- tvorba produktov vidieckej turistiky (jazda na koni, cykloturistika, ubytovanie v gazdovskom dvore, atď.)

e) tvorba incomingových programov v oblasti kongresovej turistiky - využitie starých a tvorba nových kapacít ubytovacích zariadení pre konferenčnú turistiku - marketingová a investičná podpora kongresovej turistiky
f) pri tvorbe produktov využiť možnosti cezhraničnej spolupráce s regiónom Aggtelekského krasu a Cserehátu

Špecifický cieľ B.1.2.

Zefektívniť systém riadenia kvality ponuky služieb s výsledným dosiahnutím väčšej konkurencieschopnosti regiónu v oblasti cestovného ruchu.

Opatrenia:

Podpora iniciatív smerujúcich k certifikácii a šandardizácii kvality služieb vo všetkých oblastiach cestovného ruchu v súlade s medzinárodnými a štátnymi kritériami

- a) podpora zavedeniu regionálnej certifikačnej značky pre kvalitu služieb v CR
- zavedenie medzinárodných a celoštátnych štandardov kvality služieb v zariadeniach CR
- podpora vzniku a činnosti profesijných organizácií a cechov v regionálnom meradle
- usporiadanie regionálnej súťaže medzi zariadeniami CR s udelením certifikátu kvality

Strategická rozvojová oblasť:

C. Rozvoj ľudských zdrojov v cestovnom ruchu

Opis problému :

Cestovný ruch napriek predpokladanému potenciálu nemá v súčasnosti zodpovedajúce postavenie v regionálnej ekonomike cieľového územia. A to najmä z pohľadu dopadu na ekonomiku a zamestnanosť vidieka. Význam ľudských zdrojov v cestovnom ruchu, ako „produkčného“ faktoru podstatne ovplyvňuje celkový výkon sektoru a ako taký nie je doposiaľ dostatočne docenený. Výsledky uskutočnených analýz a prieskumov uskutočnených v rámci rôznych miestnych projektov preukázali v tejto oblasti celý rad problémov. V prihraničných oblastiach regiónu často chýbajú kvalifikované pracovné sily, a to ako v gastronómii, tak aj v ubytovacích zariadeniach. Ďalej je nedostatok ľudí s vyšším ukončeným vzdelaním a to najmenej so stredoškolským vzdelaním a potrebnými jazykovými znalosťami a ďalej so znalosťami pre oblasť riadenia a organizácie, marketingu, informačného servisu a služieb. V cieľovom území sa nachádzajú obce s významným podielom rómskeho obyvateľstva s nízkym vzdelaním a dôsledkom toho so sťaženou možnosťou uplatnenia sa na trhu práce. V dôsledku chýbajúcej certifikácie v zariadeniach poskytujúcich služby návštevníkom CR chýbajú jasné pravidlá a kritériá kvality služieb podľa deklarovaného štandardu zodpovedajúceho zariadenia. Problematická je aj otázka mzdovej problematiky, v dôsledku nižšieho mzdového ohodnotenia a časovej náročnosti práce v službách predstavuje vážne riziko aj pokračujúci odliv pracovných síl z tohto odvetvia ekonomiky. Medzi ponukou a požiadavkou po pracovných silách existuje v niektorých profesiách nerovnováha. V regióne zatiaľ chýba systém cielenej prípravy ľudských zdrojov, vychádzajúci z kvalifikovaného prognózovania potrieb odvetvia, založený na systematickej spolupráci na trhu práce medzi vzdelávacími inštitúciami, zamestnávateľmi, úradom práce a ďalšími subjektmi.

Strategický cieľ C. 1.

Vytvoriť systém cielenej prípravy ľudských zdrojov v sektore cestovného ruchu vedúcej k účinnejšej spolupráci zúčastnených subjektov na trhu práce so zámerom harmonizovať vzťah medzi ponukou a požiadavkou ako aj priebežne sa usilovať o celkové zvýšenie úrovne kvalifikácie a odbornosti riadiacich pracovníkov, zamestnancov a personálu pôsobiacich v službách a zariadeniach CR.

Špecifický cieľ C.1.1.

Podpora, vytvorenie podmienok pre motiváciu spolupráce subjektov cestovného ruchu na trhu práce

Opatrenia:

Podpora spolupráce subjektov CR na trhu práce so zámerom harmonizovať vývoj medzi požiadavkou a ponukou pracovných miest
a) podporiť zavedenie výkazov kvality práce pre pracovníkov v službách CR - založenie spoločnej databanky ponuky a pohľadávok po profesiách v CR - zaviesť výkazy kvality práce v rámci jednotlivých profesijných združení, cechov
b) podporiť zamerania na úzku spoluprácu medzi podnikateľmi, odbornými vzdelávacími inštitúciami a úradom práce, - cyklus seminárov zameraných na rozšírenie informovanosti a zlepšenie celkovej úrovne komunikácie v kraji medzi podnikateľmi, vzdelávacími inštitúciami, štátnou správou a samosprávou - založenie systému pre prognózovanie a monitoring potrieb v oblasti zamestnanosti v službách CR - založenie fondu a udeľovanie ceny za najlepšiu spoluprácu
c) podporovať cezhraničnú spoluprácu so susedným regiónom Aggteleškého krasu v oblasti vzdelávania a koordinácie na reg. Trhu práce - spoločné semináre zamerané na poradenstvo, predávanie skúseností, know-how - podporovať cezhraničnú spoluprácu cezhraničných profesijných organizácií, zamestnávateľov - podporovať cezhraničnú spoluprácu vzdelávacích inštitúcií

Špecifický cieľ C.1.2.

Podpora, vytvorenie podmienok pre zvyšovanie odbornosti, kvalifikácie a celkovej vzdelanosti ľudského potenciálu v CR

Opatrenia:

Podpora aktivít zameraných na zvyšovanie odbornosti, kvalifikácie a celkovej vzdelanosti na úrovni ľud. Zdrojov v oblasti CR
a) rozširovanie ponuky vzdelávania so zameraním na zvyšovanie jazykových znalostí
b) uskutočňovanie vzdelávacích kurzov pre aktérov v CR
c) uskutočňovanie rekvalifikačných kurzov - podpora rekvalifikačných kurzov zameraných na odbornosti v CR - doplnenie chýbajúcich profesií v CR prostredníctvom rekvalifikačných kurzov
Podpora a uplatnenie systému celoživotného vzdelávania v oblasti CR
a) všeobecná podpora vysokých škôl, stredných odborných škôl a učilíšť pri zavádzaní a udržiavaní výučby denných aj dištančných študijných odborov so zameraním na CR

Špecifický cieľ C.1.3.

Podporiť rast zamestnanosti v odvetví cestovného ruchu.

Opatrenia:

Podpora stredného a malého podnikania v oblasti cestovného ruchu
a) zabezpečenie bezplatnej profesijnej a právnej poradenskej pomoci pre podnikateľov a zamestnávateľov - profesijná a právna poradenská pomoc pre podnikateľov a zamestnávateľov, podľa možnosti v rámci servisnej, profesijnej organizácie CR
Vytváranie podmienok pre zvyšovanie počtu podnikateľských subjektov v cestovnom ruchu
a) vytvoriť systém informovanosti o programoch podpory a možnostiach podnikat' v oblasti cestovného ruchu
b) podpora školeniam a špecializovaným kurzom pre začínajúcich podnikateľov

Strategická rozvojová oblasť:

D. Marketing a marketingová komunikácia

Opis problému :

Región Slovenského krasu je turistickým regiónom s výraznou vlastnou identitou. Táto skutočnosť môže tvoriť dobrý základ pre úspešnú tvorbu marketingu regiónu. V oblasti marketingu regiónu došlo oproti predchádzajúcemu desaťročiu k niektorým pozitívnym zmenám. Do marketingových aktivít sa zapojilo viac subjektov (najmä TIC Rožňava a RRA Rožňava), ktoré viedli k tlačeniu kvalitných propagačných materiálov a zaistovali účasť na domácich a zahraničných výstavách a veľtrhoch cestovného ruchu. Stále však, pre túto oblasť chýba väčšia profesionalizácia a konkretizácia podľa miestnych podmienok, špecializácia čo do foriem, tak aj zameraním na trhy a cieľových skupín. Situácia v oblasti marketingu je nepriaznivo ovplyvnená aj chýbajúcou, účinnou regionálnou koordináciou a manažmentom cestovného ruchu. Doterajšie

analýzy preukázali, že medzi hlavné problémy patrí neexistencia systému jednotnej propagácie a cieľového regionálneho marketingu. Dôsledkom súčasnej situácie je často nižšia účinnosť realizovaných marketingových aktivít, spôsobená roztrieštenosťou, nízkou koordinovanosťou a často aj duplicitou. V tomto zmysle teda v regióne chýba jednotná informačná a marketingová politika. Na lokálnej, miestnej úrovni je často vážnym problémom aj absencia spolupráce verejného a súkromného sektoru pri príprave a realizácii marketingových opatrení. Vo všeobecnosti však došlo k zlepšeniu v informovanosti návštevníkov, a to na území celého regiónu. S podporou miest sa postupne vytvorila základná štruktúra informačných stredísk, ktorá má tendenciu ďalej sa rozrastať. Činnosť infocentier sa postupom času profesionalizuje a ponuka služieb sa postupne rozširuje. Túto sieť je potrebné dobudovať v turisticky exponovaných lokalitách, v ktorých viac-menej úspešne často funkciu informačného strediska dopĺňajú miestni podnikatelia a samosprávy. Objavili sa aj zárodoky aktivít, v ktorých informačné strediská pripravujú vlastné programové ponuky a spolupracujú s cestovnými kanceláriami na príprave produktov. Trvalou úlohou však zostáva vytvorenie funkčného regionálneho informačného systému, včítane vylepšenia vybavenosti informačných centier s možnosťou prístupu k moderným informačným technológiám. Veľké rezervy existujú vo využití medzinárodného trhu cestovného ruchu prostredníctvom užšej spolupráce a koordinácie v rámci spoločného cezhraničného marketingu so susedným regiónom Aggtelekského krasu v Maďarskej republike.

Strategický cieľ D. 1.

Na základe partnerstva a regionálnej koordinácie miestnych aktérov cestovného ruchu, podporiť vytvorenie a rozvoj regionálneho informačného systému pre marketing a servis služieb v cestovnom ruchu.

Špecifický cieľ D.1.1.

Zvýraznenie a posilnenie povedomia o regióne Slovenského krasu ako turistického regiónu s výraznou vlastnou identitou

Opatrenia:

Podpora iniciatívy k vytvoreniu vlastného „corporate design“ ako turistickej značky regiónu Slovenského krasu
a) koordinácia tvorby turistického loga regiónu Slovenského krasu
b) vypracovanie manuálu na jednotné využitie loga pri propagácii CR
Podpora vypracovania marketingovej stratégie regiónu Slovenského krasu
a) vypracovanie marketingovej stratégie regiónu Slovenského krasu

Špecifický cieľ D.1.2.

Zvýšenie počtu návštevníkov regiónu Slovenský kras

Opatrenia:

Podpora regionálnych marketingových iniciatív zameraných na návštevníkov, touroperátorov ale aj miestnych obyvateľov
a) zostavenie ročného plánu regionálnych marketingových aktivít - zabezpečenie pravidelného štatistického zisťovania návštevnosti jednotlivých oblastí v NP Slovenský kras - koordinácia marketingových aktivít samosprávy prostredníctvom ročného plánu - jednotná prezentácia regiónu na výstavách a veľtrhoch
b) marketing a PR cestovného ruchu zameraný podľa cieľových skupín návštevníkov - vytvorenie marketingovej prezentácie podľa cieľových skupín - marketing regionálnych produktov podľa cieľových skupín
c) vydanie regionálneho image prospektu, prípadne tematicky zameraných prospektov - vydanie tematických prospektov s paušálnymi ponukami pre CK - jednotný prezentačný image prospekt - vydanie turistických máp regiónu Slovenského krasu
d) vypracovanie turistického manuálu regiónu Slovenského krasu pre touroperátorov - zostavenie a vydanie katalógu s relevantnými informáciami a odkazmi o službách a zariadeniach v CR v regióne Slovenského krasu

Špecifický cieľ D.1.3.

Zvýšenie konkurencieschopnosti regiónu Slovenského krasu prostredníctvom jednotného informačného systému CR

Opatrenia:

Podpora a koordinácia vzniku jednotného informačného systému CR
a) previazanie už existujúcich internetových informačných systémov v jeden celok
b) aktualizácia a údržba internetových stránok a prezentácií regiónu Slovenského krasu
c) propagácia a rozšírenie povedomia o existencii jednotného regionálneho informačného systému
Podpora a koordinácia vzniku jednotného priestorového informačného systému v CR
a) realizácia výstupov „Štúdie uskutočniteľnosti priestorového informačného systému“, spracovanej na základe objednávky Úradu Košického samosprávneho kraja v roku 2007: orientačné smerové tabule, priestorové informačné tabule, digitálny informačný systém, verejné informačné terminály (infokiosky) a ortomapy
Podpora činnosti turistických informačných centier a ich integrácia do jednotného informačného systému
a) dobudovanie informačných centier v turisticky exponovaných lokalitách, včítane sezónnych informačných bodov
b) stanovenie jednotných podmienok určujúcich kvalitu ponúkaných služieb informačnými kancelármi
c) integrácia turistických informačných stredísk do jednotného regionálneho informačného systému v CR
d) prevádzkovanie informačných stredísk za splnenia určených štandardov kvality služieb
e) spolupráca v rámci jednotného informačného systému s informačnými strediskami Aggteleckého krasu v Maďarskej republike, s existujúcimi portálmi CR v obidvoch susedných krajinách

6 Akčný plán

6.1 Implementácie, závery a odporúčenia

Akčný plán na roky 2008 – 2015 je otvorenou časťou stratégie v krátkodobom horizonte strategických cieľov. Predmetom a povinnosťou jej stálej aktualizácie bude úlohou pracovnej skupiny pozostávajúcej z odborníkov z radov miestnych kľúčových aktérov rozvoja cestovného ruchu (samospráva, podnikatelia, tretí sektor). V Stratégii navrhnutý akčný plán je súborom projektových zámerov na rôznych stupňoch pripravenosti. Pripravenosť projektových zámerov a najmä ich realizácie v cieľovom území vychádza zo základných doporučení a potrieb a sú spracované do návrhu Akčného plánu rozvoja cestovného ruchu uvedený v kapitole 6.2. Pri vypracovaní návrhu Akčného plánu rozvoja cestovného ruchu postupujeme podľa nasledovných postupov:

- realizovať aktivity zamerané na rozšírenie informovanosti a zlepšenie celkovej úrovne komunikácie v cieľovom území medzi podnikateľmi, vzdelávacími inštitúciami, samosprávou a tretím sektorom,
- venovať zvýšenú pozornosť údržbe značeniu a obnove peších turistických trás,
- venovať zvýšenú pozornosť údržbe a značeniu cyklistických trás,
- cieľavedome dbať o zavedenie a údržbu jednotného turistického navigačného systému – terénne informačné mapy a smerovky k pamiatkam a k atrakciám,
- dopracovať jednotný turistický informačný systém – prepojenie informačných center, vybudovať jednotný rezervačný systém,
- zaviesť certifikačnú súťaž o najlepšie stravovacie zariadenie so zameraním na tradičné regionálne gastronomické produkty,
- zaviesť certifikačnú súťaž o najlepšie ubytovacie zariadenie podľa jednotlivých kategórií,
- realizovať semináre pre zamestnancov v CR zameraných na odborné profesijne vzdelávanie – stravovacích a ubytovacích zariadeniach, informačných centier,
- marketingová a investičná podpora tradičných regionálnych produktov – Gotická cesta, Železná cesta, Vínná cesta a Slovenská banská cesta,
- založenie „korporatívnej identity“ Slovenského krasu – logo, spôsoby užívania,
- venovať pozornosť zriadeniu mobilnej expozície Slovenského krasu pre výstavy a veľtrhy cestovného ruchu,

- koordinovať tvorbu www stránok tematicky zameraných na Slovenský kras s turistickým zameraním,
- koordinovať tvorbu prezentačných materiálov o Slovenskom krase – brožúrky, skladačky, reprezentatívne publikácie a encyklopédie,
- podporovať PR cestovného ruchu zamarenej na jednotlivé cieľové skupiny návštevníkov ,
- dotazníkovým prieskumom obcí v riešenom území (uvedený v Prílohe č. 1) pravidelne aktualizovať návrh priorit rozvoja cestovného ruchu v Slovenskom krase

6.2 Hodnotiaci a monitorovací rámec

Návrh kľúčových indikátorov na monitorovanie zmeny kvality života v mikroregiónoch záujmového územia Stratégie je uvedený v tabuľke č.11.

Tabuľka č. 11 **Návrh monitorovacieho rámca**

Rozvojová oblasť	Ukazovatele	Merná jednotka
Infraštruktúra pre cestovný ruch, ochrana životného prostredia	Zrekonštruované, zmodernizované a postavené zariadenia poskytujúce služby v CR	Počet zrealizovaných zámerov
	Pripravené alebo realizované investície zamerané na zlepšenie prepojenia destinačných centier CR a jeho produktov na cestnú sieť	Počet zrealizovaných aktivít
	Pripravené alebo realizované investičné zámery zamerané na ochranu životného prostredia súvisiacich s rozvojom CR	Počet zrealizovaných zámerov
Produktová ponuka a služby v cestovnom ruchu	Inovované, novovytvorené regionálne produkty a programy v CR	Počet vytvorených produktov a programov v CR
	Vytvorenie regionálneho systému smerujúceho k certifikácii a štandardizácii kvality služieb v CR	Existujúci funkčný systém certifikácie a štandardizácie služieb
Rozvoj ľudských zdrojov v cestovnom ruchu	Organizované podujatia a aktivity zamerané na cezhraničnú spoluprácu v oblasti CR	Počet podujatí a aktivít v rámci cezhraničnej spolupráce
	Realizácia vzdelania doškoľovacích aktivít zameraných na zvyšovanie kvality pracovných síl v oblasti CR	Počet zrealizovaných doškoľovacích aktivít
	Informačné podujatia zorganizované na podporu rastu zamestnanosti v odvetví CR	Počet informačných podujatí
Marketing a marketingová komunikácia	Vytvorenie turistického loga regiónu Slovenský kras	Vytvorené turistické logo
	Sledovania a vyhodnocovania návštevnosti vybraných regionálnych destinácií CR	Finálne štatistické údaje
	Vytvorenie jednotného regionálneho informačného systému v oblasti CR	Existencia, fungujúceho informačného systému

6.3 Návrh realizačného mechanizmu stratégie

Systém realizačného mechanizmu „Stratégie rozvoja cestovného ruchu v regióne Národného parku Slovenský kras“ pozostáva z nasledovných činností:

- Riadenie Stratégie
- Implementácia priorít a opatrení
- Monitoring a hodnotenie

Riadenia Stratégie

Riadenie Stratégie zabezpečia:

- Úrad Košického samosprávneho kraja, referát cestovného ruchu
- Kľúčoví aktéri pôsobiaci v CR z regiónu vid'. tab. č. 1
- Samotné obce situované v záujmovom území Stratégie.
- Regionálne rozvojové agentúry v Rožňave a v Moldave nad Bodvou
- Samotní nositelia projektových zámerov uvedených v kapitole 6. 4 Priority Akčného plánu rozvoja cestovného ruchu v Slovenskom krase

Stratégia bude predložená na odsúhlasenie Zastupiteľstvu Košického samosprávneho kraja, manažment zabezpečuje Úrad Košického samosprávneho kraja, referát cestovného ruchu.

Samotné riadenie Stratégie zo strany Úradu KSK, referát cestovného ruchu pozostáva z nasledovných činností:

- Koordinácia spracovania Stratégie.
- Spolupráca pri zabezpečovaní finančného pokrytia implementácie, najmä zo štrukturálnych fondov EÚ.
- Zabezpečenie technickej stránky monitorovania implementácie Stratégie.
- Zabezpečenie administratívneho zázemia pre prípravu monitorovacích správ
- Zabezpečenie hodnotenia Stratégie.
- Publicita a informovanosť o Stratégii.
- Vytvorenie informačného systému implementácie potrebného pre finančné riadenie Stratégie
- Archivácia relevantných dokumentov.

Implementácia priorít a opatrení Stratégie

Implementáciu „Stratégie rozvoja cestovného ruchu v regióne Národného parku Slovenský kras“ zabezpečí Úrad KSK, referát cestovného ruchu v spolupráci s kľúčovými partnermi pôsobiacimi v oblasti cestovného ruchu. Kľúčovú úlohu v implementácii budú mať regionálne rozvojové agentúry v Rožňave a v Moldave nad Bodvou ako aj Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice, n. o., založená Košickým samosprávnym krajom.

Regionálne rozvojové agentúry v Rožňave a v Moldave nad Bodvou ako aj Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice, n. o. môžu plniť nasledovné úlohy pri napĺňaní cieľov Stratégie:

- Poskytovať poradenský servis v súvislosti s prípravou a implementáciou jednotlivých projektov v rámci Stratégie.
- Napomáhať pri šírení informácií, publicite a komunikácii v súvislosti s implementáciou.
- Byť nositeľom konkrétnych rozvojových projektov v oblasti CR.
- Byť členom rozvojových partnerstiev a usmerňovať ich vo vyhľadávaní finančných zdrojov a pod.
- Kontrola implementáciu projektov.

- Zabezpečenie vytvárania systému monitorovania Stratégie a vlastné monitorovanie, konkrétne sledovať plnenie opatrení na vidieku KSK z ostatných finančných zdrojov uvedených v tejto Stratégii a vyhodnocovať zistené skutočnosti
- Zabezpečenie a zostavovanie podkladov implementačných a monitorovacích správ, zostavovanie ročných hodnotiacich správ o plnení opatrení Stratégie a ich predkladanie.
- Zabezpečiť súčinnosť s referátom cestovného ruchu ÚKSK pri implementácii Stratégie.

Monitoring a hodnotenie

Monitorovanie implementácie Stratégie zabezpečí úrad Košického samosprávneho kraja, referát cestovného ruchu v spolupráci s odborom regionálneho rozvoja v súčinnosti s dotknutými kľúčovými partnermi pôsobiacimi v oblasti cestovného ruchu. Pričom úlohy monitorovania sú najmä :

- Dozerať nad plnením cieľov Stratégie;
- Monitorovať implementáciu Stratégie podľa definovaných indikátorov, výstupov, výsledkov a dopadov;
- Navrhovať a predkladať Zastupiteľstvu KSK a zmeny v obsahu Stratégie (špecifické ciele, opatrenia) v prípade, že definované špecifické ciele a opatrenia prestali byť relevantné a navrhovať nové pre rozvoj cestovného ruchu v záujmovom území.

Hodnotenie zabezpečí referát cestovného ruchu ročne, na základe ktorých pripraví návrh strednodobej aktualizácie Stratégie.

6.4 Priority Akčného plánu rozvoja cestovného ruchu v Slovenskom krase

	Strategická rozvojová oblasť : A. Infraštruktúra pre cestovný ruch, ochrana životného prostredia	Strategická rozvojová oblasť: B. Produktová ponuka a služby v cestovnom ruchu	Strategická rozvojová oblasť: C. Rozvoj ľudských zdrojov v cestovnom ruchu	Strategická rozvojová oblasť: D. Marketing a marketingová komunikácia
Oblasť Rožňava:	<p>Projekt „Za čistú riekou Slaná“ rieši environmentálnu infraštruktúru na Hornom Gemeri :</p> <ul style="list-style-type: none"> - vybudovanie kanalizácií a ČOV - rekonštrukcia vodovodov a zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou - budovanie skládok TKO - komplexný environmentálny informačný systém (nositeľ: mestá a obce Horného Gemera, Východoslovenská vodárenská spoločnosť) <p>Rekonštrukcia Námestia baníkov, nádvorí radnice a veľkého parku (nositeľ: mesto Rožňava)</p> <p>Infraštruktúra areálu pod hradom – Krásnohorské Podhradie (nositeľ: obec Krásnohorské Podhradie)</p>	<p>Aquawellnesscentrum Slovenský Kras (nositeľ: mesto Rožňava)</p> <p>Slovenská banská cesta – projekt rieši historické banské pamiatky Horného Gemera (nositeľ: mesto Rožňava, RRA Rožňava, GBS Bratstvo)</p> <p>Kultúrohistorické produkty Gotickej a Železnej cesty (Sprístupnenie Gotickej cesty v jej 1. etape, Expozície Železnej cesty v Štítniku, Plešivci a Slavošovciach (nositelia: RRA Rožňava, mesto Rožňava, obce a mikroregión Štítnickej doliny)</p> <p>Vybudovanie baníckeho skanzenu v Rožňave v rámci Železnej cesty (nositelia: mesto Rožňava, GBS Bratstvo, RRA Rožňava)</p> <p>Doplnenie expozície Pavla Dobšinského v Slavošovciach a Rožňavskom Bystrom</p>	<p>Odborné a jazykové kurzy pre podnikateľov v CR (nositeľ: mesto Rožňava)</p> <p>Vytvorenie poradenského centra rozvoja turizmu a prípravy podnikateľských zámerov v regióne Gemer (nositeľ: RRA Rožňava)</p>	<p>Vypracovať koncepciu rozvoja CR v meste Rožňava (nositeľ: mesto Rožňava)</p> <p>Vypracovať a implementovať marketingový plán mesta (nositeľ: mesto Rožňava)</p> <p>Marketingová štúdia Gotickej cesty (nositeľ: RRA Rožňava)</p> <p>Priestorový informačný systém Rožňava a okolie regiónu Gemer v nadväznosti na priestorový informačný systém Košického kraja (nositeľ: RRA Rožňava)</p> <p>Vytvorenie multimediálnej prezentácie Železnej cesty s produktami náučných chodníkov a turistických trás pre návštevníkov regiónu (nositeľ: RRA Rožňava)</p>

	Rekonštrukcia pamiatkovo chránenej oblasti obce (nositeľ: obec Betliar)	(nositelia: obce Slavošovce, Rožňavské Bystré)		Vytvorenie expozície krasových jaskýň a priepastí zapísaných do Svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO so vzdelávaním občanov regiónu v rámci ochrany prírody a krajiny (nositeľ: RRA Rožňava, Správa NP Slovenského krasu, mesto Rožňava)
Oblasť Moldava nad Bodvou Turnianska časť Slovenského krasu	<p>Revitalizácia rieky Bodva. Vybudovanie 3 akumulčných nádrží s možným využitím aj na športovo-rekreačné účely, vybudovanie protipovodňových objektov v katastri mesta Moldava (nositeľ: Moldava nad Bodvou)</p> <p>Rekonštrukcia historického centra mesta Moldava nad Bodvou. Rekonštrukcia existujúcich podzemných pivničných priestorov a ich využitie v CR (reštaurácie, múzeum...) (nositeľ: Mesto Moldava nad Bodvou)</p> <p>Vybudovanie siete cyklotrás v údolí Bodvy. Vybudovanie cyklotrás a ich napojenie na existujúce trasy v okolí – položiť základy greenways (nositeľ: Združenie miest</p>	<p>Tradičné jarmoky v regióne. Usporiadanie série tradičných jarmokov v regióne tak, aby pokrývali obdobie letnej sezóny (nositeľ: obce a mestá)</p> <p>Vytvorenie oddychovej zóny v katastri mesta Moldava nad Bodvou. Vybudovanie oddychovej zóny s využitím už existujúcich objektov. Doplnenie o cyklotrasy a náučné chodníky v katastri mesta (nositeľ: Mesto Moldava nad Bodvou)</p> <p>Vytvorenie atrakcií a „obslužných bodov“ pozdĺž cyklotrás. Vytvorenie a úprava existujúcich zaujímavostí pozdĺž navrhovaných cyklotrás (informačné tabule, vyhliadkové body.....) Vybudovanie obslužných bodov- požičovňa bicyklov, úschovňa bicyklov, predaj</p>	<p>Poradenstvo pre aktérov CR. Zabezpečenie permanentného poradenstva v oblasti strategického plánovania a získavania zdrojov na rozvojové projekty pre aktérov CR. (nositeľ: RRA Moldava)</p> <p>Tréningy zamerané na zvyšovanie kvality služieb. (nositeľ: BERG, akadémia vzdelávania)</p> <p>Komunitné centrá v území resp. pracovný a sociálny Inkubátor ako nositeľ inklúzie pre marginalizované skupiny (nositeľ: PARSINK o. z., obce územia)</p> <p>Komunitné plánovanie a budovanie sociálneho kapitálu v jednotlivých komunitách – tvorba priaznivého prostredia pre turizmus (nositeľ: samospráva, Pro Tornensis)</p>	<p>Zavedenie regionálnej značky pôvodu produktov Zavedenie a udeľovanie značky pôvodu pre produkty využívajúce tradičné postupy, vzory, recepty a ich propagácia (nositeľ: RRA Moldava)</p> <p>Ďalšie rozširovanie aktivít Regionálneho prezentačného a informačného centra (REPIC) v Moldave. Rozširovanie produktov REPIC zameraných na propagáciu regiónu a aktérov CR. (nositeľ: RRA Moldava)</p> <p>Položenie základov Siete logistických centier vo viacerých strediskách CR – RRA Moldava a Pro Tornensis – zadávateľ</p>

	<p>a obcí údolia Bodvy) Rekonštrukcia hotela Bodva. Rekonštrukcia hotela, prístavba bazéna a kongresovej sály Nositeľ: mesto Moldava Vytváranie oddychových zón. Úprava okolia prameňa pod Bercsom v Turni nad Bodvou (nositeľ: Urbariát Turňa n/B)</p>	<p>suvenírov a pod. (nositeľ: obce Združenia miest a obcí údolia Bodvy) Vytvorenie multimediálneho 3D centra histórie osídlenia a prieskumu jaskýň Slov. Krasu. Vytvorenie náučno-prezentačného centra zameraného na osídlenie a prieskum jaskýň. Prezentované na modeloch, figurínach a expozícií v podzemí doplnené o videoprezentácie. (nositeľ: RRA Moldava iniciátor, konkrétny prevádzkovateľ ešte nie je určený) Lanovo relaxačné centrum. Vytvorenie centra pre lezenie na lane a na lezeckej stene spojené s výučbou lezenia a relaxu (nositeľ: PLUM s.r.o Moldava n/B) Viacdňový interaktívny pobytový program na území Slov. Krasu. Program s možnosťou prispôsobenia potrebám zákazníka. Rozsah je od náučných cez športové po relaxačné aktivity. (program je v štádiu rozpracovania) (nositeľ: PLUM s.r.o Moldava n/B)</p>	<p>Tréningy osobnostného rozvoja Aktérov regionálneho rozvoja (nositeľ: Pro Tornensis) Diplomové práce zamerané na rozvoj podmienok CR BERG – zadávateľ Pro Tornensis – konzultant Položenie základov výroby suvenírov v území na báze vnútorných zdrojov. Podchytenie tradícií a ľudových remesiel rozvojom ľudských zdrojov. (nositeľ: ešte nie je známy)</p>	<p>- Moldava n/B - Turňa n/B č. 60</p>
--	--	--	--	---

		<p>Multimediálne centrum prezentácie potenciálu regiónu. Prezentácia potenciálu regiónu formou modelov, exponátov a videoprodukcie s tematikou Slovenský Kras, Gotická cesta, Železná cesta. (nositeľ: RRA Moldava n /B, zatiaľ v štádiu zámeru, hľadá sa konkrétny nositeľ) Možnosť spojenia s centrom histórie osídlenia a prieskumu jaskýň.</p> <p>Rozšírenie múzea vín. Rozšírenie existujúceho múzea vín o ďalšie podzemné priestory. (nositeľ: mesto Moldava)</p> <p>Využitie župného domu ako nástupného miesta pre turistov najmä z Maďarska (nositeľ: ešte nie je známy)</p> <p>Burza starožitností a výrobkov od Rómov</p> <p>ROMAPRODUKT – Krasturist a Pro Tornensis – zadávateľ</p> <p>1. Liga vo varení na voľnom ohni a kotlíkových jedál</p> <p>2. súťaž vo varení halászlé – Krasturist – zadávateľ</p> <p>Príprava turistického produktu ART – Valley Slovenský kras (nositeľ: ešte nie je známy)</p> <p>Dielne ľudových remesiel</p>		
--	--	--	--	--

		Kurzy a letné tábory – PRO TORNENSIS o. z. – zadávateľ - medzinárodné tvorivé sympóziu Drienovec ArtFarm – Tvorivý dom n. o. – zadávateľ		
Oblasť Mikroregión Štítnickej doliny	Dobudovanie cestných prepojení Ochťiná – Hrádok a Brdárka – Vyšná Slaná , obchvat obce Honce (nositeľ: dotknuté obce, Správa ciest Košického samosprávneho kraja) Výstavba vodných nádrží a rybníkov v povodí riečky Štítnik (nositeľ: Hanková, Štítnik, Ochťiná – Rochovce) Dotvorenie centrálnych priestorov obce Štítnik a Slavošovce (nositeľ : obec Štítnik a Slavošovce) Vybudovanie lyžiarskeho vleku so zasnežovaním a službami v Markuške (nositeľ: obec Markuška) Vybudovanie rekreačného areálu s prírodnou vodnou plochou pod Teplým vrchom v Štítniku (nositeľ: obec Štítnik, RRA Rožňava)	Vytvorenie národno- kultúrnej expozície v rodnom dome Júliusa Bottu v Rozložnej (nositeľ: obec Rozložná) Vytvorenie atraktívneho tunelového prechodu a turistickej železnice Slavošovce – Kopráš (nositelia: obce Slavošovce, Plešivec) Sprevádzkovanie turistickej železničnej trate Rožňava – Dobšiná (nositelia: mestá Rožňava, Dobšiná, RRA Rožňava) Rekonštrukcia lyžiarskeho vleku a dobudovanie infraštruktúry so službami v Rožňavskom Bystrom (nositeľ: obec Rožňavské Bystré) Vybudovanie cyklotrasy cez Plešivskú planinu (nositelia: obec Rožňavské Bystré, RRA Rožňava, Mikroregión Štítnickej doliny) Vybudovanie náučného		

		<p>turistického chodníka z obce Kunova Teplica na Plešivskú planinu (nositeľ: obec Kunova Teplica, RRA Rožňava)</p> <p>Vybudovanie náučného chodníka z obce Rudná na Tureckú s infraštruktúrou (nositeľ: obec Rudná)</p> <p>Rekonštrukcia ubytovacieho zariadenia a zvýšenie kategorizácie chaty Tri zvony v Čiernej Lehote s doplnením ponukových aktivít (nositeľ: obec Čierna Lehota)</p>		
Oblasť mikroregión Dmica	<p>Chodník pre peších medzi jaskyňami Aggtelek a Dmica, Kečovo (nositeľ: obec Kečovo)</p> <p>Úprava vidieckeho domu (nositeľ: obec Dlhá Ves)</p> <p>Architektonická úprava centra obce (nositeľ: obec Plešivec)</p> <p>Rekonštrukcia kúrie (nositeľ: obec Bretka)</p> <p>Vybudovanie viacúčelovej vodnej plochy (nositeľ: obec Čoltovo a Gemerská Panica)</p> <p>Výstavba rybníka (nositeľ: obec Bretka)</p> <p>Výstavba viacúčelovej vodnej nádrže na rekreačné účely a rybolov (nositeľ: Kunova Teplica)</p>	<p>Využitie termálneho prameňa vo Meliate na kúpeľníctvo (nositeľ: obce Meliata, Gemerská Hôrka)</p> <p>Revitalizácia – Úprava mŕtveho ramena rieky Slaná v katastri obce Bohúňovo (nositeľ: obec Bohúňovo)</p> <p>Náučný chodník a cyklotrasy (nositeľ: obec Gemerská Hôrka)</p> <p>Úprava športového areálu (nositeľ: obec Plešivec)</p> <p>Kryté kúpalisko so solárnym ohrevom vody (nositeľ: obec Gemerská Hôrka)</p> <p>Doplňkové športové zariadenia – loptové ihriská (nositeľ: obec Gemerská Hôrka)</p>	Projekt „Cezhraničné centrum pre podnikateľov“ v Dlhej Vsi (nositeľ: obec Dlhá Ves)	Vybudovanie turisticko-informačného centra pre MR Dmica vo väzbe na Národný park Slovenský kras (nositeľ: obec Plešivec)

	<p>Oddychová zóna pre obyvateľov ako aj pre návštevníkov (nositeľ: obec Čoltovo)</p> <p>OUTDOOR CENTRUM Domica (lanové centrum – športový areál, komplex lanových prekážok umiestnených nad zemou, nositeľ: obec Kečovo)</p>	<p>Zriadenie turistickej ubytovne obce (nositeľ: obec Gemerská Hôrka)</p> <p>Úplná rekonštrukcia športového ihriska (nositeľ: obec Silická Brezová)</p>		
<p>Oblasť mikroregión Čremošná</p>	<p>Vodná plocha Buzgó, vodná nádrž v katastrálnom území obce Lipovník (nositeľ: obec Lipovník)</p> <p>Vodná plocha Ostrá skala, vodná nádrž v katastrálnom území obce Bôrka, (nositeľ: obec Bôrka)</p> <p>Remeselný dom (nositeľ: obec Krásnohorská Dlhá Lúka)</p> <p>Gazdovský dom na Soroške – agroturistické centrum (nositeľ: obec Lipovník)</p>	<p>Projekt „Zádielska chata“- rozšírenie turistických služieb v oblasti Zádielskej chaty (nositeľ: obec Bôrka)</p> <p>Zriadenie cyklopenziónu (nositeľ: obec Drnava)</p> <p>Rozvoj agroturizmu rekonštrukcia ľudového domu a vodnej nádrže (nositeľ: obec Pača)</p>	<p>Pastoračné centrum pre Rómov v Bôrke (nositeľ: obec Bôrka)</p>	
<p>Oblasť Štós Kúpele Štós Obec Štós Obec Smolník Obec Úhorná Obec Pača</p>	<p>Výstavba a rekonštrukcia ubytovacích kapacít v Kúpeľoch Štós (nositeľ: Kúpele Štós)</p> <p>Výstavba Hubertovej vinárne v Kúpeľoch Štós (nositeľ: Kúpele Štós)</p> <p>Rekonštrukcia kultúrnej pamiatky na promenádne koncerty – Kúpeľný park Kúpeľov Štós, Löfflerova</p>	<p>Wellnes aktivity Kúpeľov Štós (nositeľ: Kúpele Štós)</p> <p>Športová vybavenosť Kúpeľov Štós – rekonštrukcia a dostavba vonkajších športových ihrísk (nositeľ: Kúpele Štós)</p> <p>Výstavba náučných, cyklistických a turistických chodníkov (nositeľ: Obec Štós, Smolník)</p>		<p>Nožiarske múzeum s remeselnou výrobou a turistickou informačnou kanceláriou Štós (nositeľ: Obec Štós)</p> <p>Banské múzeum – turistická informačná kancelária Smolník (nositeľ: Obec Smolník)</p>

	<p>spievajúca fontána (nositeľ: Kúpele Štós)</p> <p>Výstavba obory a poľovníckej chaty s reštauráciou Štós (nositeľ: Obec Štós)</p> <p>Výstavba obory a poľovníckej chaty s reštauráciou Smolník – Úhorná (nositeľ: Obec Smolník a Úhorná)</p> <p>Vodná nádrž Úhorná – aktivity cestovného ruchu, rekonštrukcia a výstavba letnej pláže s vybavenosťou pre rybolov a člnkovanie (nositeľ: Obec Úhorná)</p> <p>Horské dopravné zariadenia Štós, Smolník (nositeľ: Obec Štós a Smolník)</p>	<p>Výstavba lyžiarskeho areálu Šikmá strán Štós s technickým zasnežovaním (nositeľ: Obec Štós)</p> <p>Výstavba športovej haly Štós (bowling, squash, halový futbal, veľkoplošné obrazovky golf, posilňovňa, solárium, lezecká stena, biliard, šípky, klzisko) (nositeľ: Obec Štós)</p> <p>Výstavba Horského ranču Štós (kone, prepojenie na rovnakú aktivitu v Smolníku) (nositeľ: Obec Štós a Smolník)</p> <p>Rekonštrukcia hrobového miesta zakladateľa výroby šumivého vína značky HUBERT na Slovensku – Hubertova hrobka Štós (nositeľ: Obec Štós)</p> <p>Výstavba lyžiarskeho strediska s technickým zasnežovaním Smolník (nositeľ: Obec Smolník)</p> <p>Andrássyho cesta Smolník (nositeľ: Obec Smolník)</p> <p>Cigarové múzeum Smolník (nositeľ: Obec Smolník)</p> <p>Estetizácia Urbanovej veže v Smolníku (nositeľ: Obec Smolník)</p> <p>Výstavba Horského ranču Smolník (kone, prepojenie na rovnakú aktivitu v Štóse)</p>		
--	--	---	--	--

		(nositeľ: Obec Smolník) Rekonštrukcia a dostavba Kasína, Alžbetin dom Smolník (nositeľ: Obec Smolník) Horský golf Pača, Úhorná (nositeľ: Obec Úhorná, Pača) Estetizácia obce Štós (nositeľ: Obec Štós) Estetizácia obce Smolník (nositeľ: Obec Smolník)		
--	--	---	--	--

Použitá literatúra :

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja košického samosprávneho kraja, Košice, 2002;
Konceptia rozvoja cestovného ruchu v Košickom samosprávnom kraji na roky 2005-2009, Košice, 2005 ;
Environmentálne prijateľný vidiecky rozvoj v národných parkoch Slovenský kras- Aggteleki nemleti park a v ich okolí, Projektový návrh, Rožňava, 2003 ;
Zápis z pracovného stretnutia – Príprava projektu UNDP v okolí Národného parku Slovenský kras – Aggteleki namzeti park, Jósvafő, Maďarská republika, 2003;
Stratégia rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky do roku 2013, Bratislava, 2005;
Regionalizácia cestovného ruchu SR, Bratislava, 2004;
Propagačné materiály Košického samosprávneho kraja, Košice, 2003 – 2006;
Propagačný materiál Gemer železné srdce strednej Európy, Rožňava, 2006;
Biosférické rezervácie, Sevillská stratégia a rámcový štatút svetovej siete, Bratislava, 1997;
Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku, Bratislava, 1997;
Situačná analýza súčasného stavu v oblasti cestovného ruchu Košického samosprávneho kraja a Banskobystrického samosprávneho kraja, Košice, 2006;
Marketingová štúdia Európska Železná cesta spoznáva Gemer, RRA Rožňava, 2004,
Štúdia uskutočniteľnosti priestorového informačného systému, Košice, 2006;
Rozvojový plán obce Silica, Silica – európska obec 3. tisícročia, Silica, 2003;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Rožňava, Rožňava, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Silica, Silica, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Dlhá Ves, Dlhá Ves, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Ardovo, Ardovo, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Silická Brezová, Silická Brezová, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Plešivec, Plešivec, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Slavec, Slavec, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Čoltovo, Čoltovo, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Jablonov nad Turňou, Jablonov nad Turňou, 2007;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Krásnohorské Podhradie (2007 -2013), Krásnohorské Podhradie, 2007;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Bohúňovo, Bohúňovo, 2005;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Štítnik, Štítnik, 2004;
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja údolia Čremošnej, Lipovník, 2004;
Akčný plán rozvoja mikroregiónu Štítnickej doliny, Štítnik, 2003;
Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja Mikroregiónu Štítnická dolina, RRA Rožňava, 2006,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Štítnik, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Rakovnica, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Rudná, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Markuška, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Hanková, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Slavoška, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Rochovce, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Brdárka, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Honce, RRA Rožňava, 2007,
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Kunova Teplica, RRA Rožňava, 2007,
Návrh smerovania rozvoja mikroregiónu Domica do konca roku 2015, Plešivec, 2006;
Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny

Vyhláška MŽP č. 24/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.

KARASOVÁ, E.: a i.: Národný park Slovenský kras sústreďuje mimoriadne hodnoty. Enviromagazín, 7, 2002, č. 3, s. 3 – 4, 8 – 9.

SLOVENSKÁ AGENTÚRA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA. Jaskyne Slovenského krasu – svetové prírodné dedičstvo. Banská Bystrica 1999.

SPRÁVA NP SLOVENSKÝ KRAS. 2003. Národný park Slovenský kras. Uverejnené na internete: http://www.sopsr.sk/slovkras/index_soubory.htm (2007-08-03)

SPRÁVA NP SLOVENSKÝ KRAS. Slovenský kras. Osobitne chránené časti prírody Slovenského krasu.

SPRÁVA SLOVENSKÝCH JASKÝŇ. 2000. Jaskyne Slovenského krasu. Uverejnené na internete: <http://www.ssj.sk/slovak/index.htm> (2007-08-14)

SZM s.r.o. 2004. Kam vyraziť. Mauzóleum Andrássyovcov – Krásnohorské Podhradie. Uverejnené na internete:

http://www.kamvyrazit.sk/roznava/hradyazamky/mauzoleum_andrassyovcov_v_krasnohorskom_podhradi (2007-09-11)

ŠTÁTNA OCHRANA PRÍRODY SR. Plešivská planina. Banská Bystrica 2005.

TURISTICKÉ INFORMAČNÉ CENTRUM ROŽŇAVA: Objekty MICRON.

TURISTICKÉ INFORMAČNÉ CENTRUM ROŽŇAVA. Rožňava a okolie

TURISTICKÉ INFORMAČNÉ CENTRUM ROŽŇAVA. Rožňava a Slovenský kras 2006.

ZDRUŽENIE TURIZMU SLOVENSKÝ KRAS. Rožňava Slovenský kras.

ZDRUŽENIE VIDIECKEHO TURIZMU ZÁDIEL. Turistický sprievodca Slovenským a Aggtelekským krasom 2005.

VARGOVÁ, T.: Propagácia Národného parku Slovenský kras, Diplomová práca, Nitra, 2006